

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 49 (473) 9 – 15.12.2016 р.

www.tyzhden.ua

Агнія Гріґас
про роль Польщі
в безпеці
регіону

Як український бізнес «годує»
окуповані території

Повернувся, щоб діяти.
Історія одного ветерана

Чи поборують європейські
політики популізм

ПОЧУТИ ФРОНТ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Очікуйте з 15 грудня

The
Economist

Садік Хан Лондон після Brexit **Мартін Соррелл** Час думати про далеке майбутнє **Джастін Трюдо** Канада у 150 **Сьюзен Войджицкі** Що ми дивитимемося **Юрій Мільнер** Дивовижна наука **Мустафа Джемілев** Звільнити Крим

За ексклюзивною ліцензією

Тижде́нь

Світ у 2017

Український випуск

Можна передплатити за телефоном **067-407-10-96**
(з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)
або на сайті tyzhden.ua

НА ЧАСІ

- 4 «Свої» люди в міністерствах
Чому добір держсекретарів супроводжується скандалами
- 7 Юрій Макаров про удавану та реальну ксенофобію
- 8 Євген Нищук:
«Треба дати змогу через культуру зцілити болючі рани, які мають ті чи ті регіони нашої країни з огляду на історичні обставини»
Міністр культури про регіональну політику, кінематограф і гуманітарну стратегію
- 12 Ситуативний союз
На яких засадах утворилася і функціонує «Воля народу»
- 14 На боці ворога
У чому секрет завантаженості підприємств на окупованому Донбасі

ТЕМА НОМЕРА

- 18 Про що говорять «там»
Якими є настрої в окопах
- 20 Загроза не зникла. Що зроблено?
Про готовність до повноцінної війни
- 22 Два полюси патріотизму
На яких традиціях виховують українських офіцерів і солдатів
- 24 За що воюють
Як змінилася мотивація бійців на фронті
- 26 Військові на Донбасі: добрі, погані, але свої
Як ставляться до українських солдатів на звільнених територіях

СУСПІЛЬСТВО

- 28 Двічі повернутися з війни
Історія ветерана й волонтера з Могилева-Подільського
- СВІТ
- 34 На хвилі гніву
Майкл Бініон про шанси мейнстримних партій у ЄС
- 36 Вибір за вибором
Що вибори в Італії, Австрії та Румунії змінюють для ЄС та України
- 38 Любов минула...
Чи вдасться оживити взаємну прихильність Туреччини та ЄС
- 39 Аґнія Гріґас про зміцнення обороноздатності Польщі
- 40 Свобода, влада, гідність
Політичний портрет Франсуа Фійона
- 42 Незадовільні реакції
Що зумовило кризу у французькій ядерній енергетиці
- КУЛЬТУРА
- 44 Перший республіканський
Як народився український шоубіз щоденники окупації
- 48 Прибулець
Як поведуться російські військові в Луганську
- 49 Білі емігранти
Хто хоче повернутись у Донецьк
- Р. С.
- 50 Едвард Лукас про найближчі пріоритети для Європи

Тиждень

№ 49 (473) 9 – 15.12.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар, Ганна Трегуб,
Богдан Буткевич,
Станіслав Козлюк, Юрій Макаров,
Роман Малко, Ольга Ворожбит,
Андрій Голуб

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Засобу масової інформації друкованого
засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР
від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-2709
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 7.12.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі
та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

«Свої» люди в міністерствах

Станіслав Козлюк

Реформа державного управління ще не набрала обертів, проте навколо неї, традиційно для українського політикуму, вже почали розгорятися скандали. Якщо бути точнішим, то претензії виникли до вже обраних кандидатур державних секретарів, яких має затвердити Кабінет Міністрів після проведення конкурсу. Створення нового інституту держсекретарів передбачене Законом «Про державну службу». На нових чиновників покладається менеджерська робота. Тобто вони мають займатися функціонуванням міністерств: формуванням кадрів, організаційними питаннями, матеріально-технічним забезпеченням. Загалом чорною роботою. А міністрам залишаються політичний і стратегічний аспекти роботи. Таким чином відбувається поділ на адміністративне й політичне керівництво в уряді.

Необхідність такої реформи можна пояснити тим, що за 25 років незалежності в Україні був 21 Кабмін. Як наслідок — сильна плінність кадрів, що зводить нанівець формування професійних держслужбовців. Адже за усталеною традицією мало не

кожен міністр намагається привести «своїх», «довідених» людей і відповідно розставити їх на ключові посади, зокрема замінити голів департаментів та управлінь. Новопризначенцям необхідні рік-півтора, аби освоїлися на нових місцях. Проте, коли цей час минає, приходиться новий Кабмін. І новий міністр. Усе починається спочатку. Оскільки держсекретарі відповідальні за добір та звільнення кадрів через конкурси, можна було б чекати на злам старої практики. Але ще до початку їхньої роботи чиновники й частина суспільства почали бити на сполох. Причиною для цього стали одіозні кандидатури. Так, на посаду держсекретаря в МВС обрали Олексія Тахтая, відомого роботою в Адміністрації президента часів Сергія Льовочкіна. У Мінінфраструктури на цю посаду обрали Андрія Галуцака, якого називають колишнім юристом одіозного Владислава Каськіва. Цей кандидат відомий тим, що працював із такими проектами, як «Повітряний експрес» (запуск залізничного пасажирського сполучення між Києвом та аеропортом «Бориспіль», який так і не відбувся) та LNG-термінал. Після цього дехто з міністрів відмовився від співпраці з держсекретарями. Це очільник уже згаданого Мінінфраструктури Володимир Омелян та в. о. міністра охорони здоров'я Ульяна Супрун.

На прес-конференції, яка відбулась у понеділок 5 грудня, вони заявили про спроби реваншу старої системи, яка цього разу, за словами чиновників, намагається відновити себе через реформу держуправління.

РІШЕННЯ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ДЕРЖСЕКРЕТАРІВ УХВАЛЮВАТИМЕ КАБМІН, А НЕ КОНКУРСНА КОМІСІЯ. ОТЖЕ, НА ОСТАТОЧНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ТЕОРЕТИЧНО ШЕ МОЖНА ВПЛИНУТИ

«Ми хотіли попередити громадськість, що не буде мо ширмою і ніхто бізнесом за нашими спинами не займатиметься», — заявив журналістам Омелян.

«Ця процедура, що відбувається, не зовсім удосконалена. Ми бачимо, як подають документи люди, які були й в уряді колишнього президента Януковича і яких звільнено через непрофесійність у нашому міністерстві», — покаржилася Супрун на конкурс із відбору кандидатур.

Варто зауважити, що сам конкурс на держсекретаря МОЗ іще не завершився. Втім, пані Супрун обурив той факт, що серед претендентів опинилися прізвища керівників фармакологічних та страхових компаній. Однак варто наголосити, що рішення про затвердження кандидатур виноситиме саме Кабмін, а не конкурсна комісія. Отже, на кінцевий результат теоретично ще можна вплинути. І призначити не першу, а другу кандидатуру зі списку, провести повторний конкурс тощо. Але це не скасовує факту, що проблеми з роботою конкурсної комісії є.

«Проблеми є. Так, наш колега Ігор Коліушко, який є членом комісії, ділився своїми спостереженнями. Якщо мова про менш важливі посади, скажімо, голів РДА, то конкурси чесні, об'єктивно рейтинуються кандидати, найкращі проходять на перше і друге місце, як цього вимагає закон. А коли йдеться про «чутливі» посади, як-от голови ОДА, держсекретарі,

відчувається скоординованість у роботі членів конкурсної комісії», — розповів **Тижню** Віктор Тимошук, заступник голови правління Центру політико-правових реформ, представник коаліції «Реанімаційний пакет реформ».

За його словами, наразі одна з основних проблем полягає у процедурі ухвалення рішення щодо того чи того кандидата.

«Не відомо, хто і які оцінки ставить кандидатам. Ви можете спостерігати за всім процесом роботи комісії, окрім протокольних рішень, під час яких виставляють рейтингові оцінки. Тобто в цьому випадку необхідно додати прозорості, аби суспільство та ЗМІ могли спитати в комісії: чому слабшому кандидатуві поставили вищу оцінку? А таке, на жаль, відбувається», — зауважив він.

До того ж сама комісія не уповноважена перевіряти кандидатів на добросовісність, бо такі повноваження їй не надавали.

«І самі члени комісії від громадськості кажуть про вдосконалення повноважень, щоб вона мала змогу проводити перевірку на добросовісність. Нині це в повноваженнях комісії не прописано. Може, саме для того в комісію ввели голову НАЗК, але вона не з'являється на засіданнях. Думаю, їй просто не вистачає часу. Отже, тут теж необхідні зміни. Скажімо, щоб на засіданнях був присутній представник Агентства із запобігання корупції, а не його очільник», — зазначив Тимошук.

Якщо говорити про ризики перетворення держсекретарів на «смотрящих» від влади, то в цьому випадку шанси недостатньо високі, адже на відміну від часів Кучми, коли ці чиновники мало не перебирали на себе повноваження міністрів і призначалися президентом, нині кандидатури визначає конкурсна комісія, у якій представлено різні політико-бізнесові групи. Як наслідок — відсутність монополії на прийняття рішень. Бо ж не всі члени комісії є людьми президента чи уряду.

Більшу загрозу в такому разі може становити низька активність заявників. За словами голови Національного агентства з питань державної служби Костянтина Ващенка, на одне місце в середньому претендує 10–15 кандидатур. А загалом на 18 посад держсекретарів подано лише 140 заявок. Відтак у комісії доволі обмежене коло конкурсантів і подекуди найкращого доводиться обирати із чотирьох-п'яти. І це накладає свій відбиток на якість.

«Мала кількість кандидатур може мати кілька причин. Перша — мотивація. Адже при роботі 24/7, потопанні в паперах і нарадах не завжди видно результат. Друга — гроші. Хоча 35 тис. грн, які має отримувати держсекретар, достатньо, аби не думати, як прогледувати сім'ю. Третя — розчарування загальним станом справ у країні. Люди бояться: якщо вони потраплять у маховик держслужби, то їх змусять займатися неправильними речами. Плюс можуть виникати сумніви в об'єктивності конкурсу. Адже відбір до НАЗК і ДБР показав, що «влада все одно намагається протиснути своїх», — вважає Тимошук.

У будь-якому випадку в майбутньому українцям треба стежити не так за держсекретарями, як за міністрами. Адже останні ставитимуть завдання. І від них залежатиме, створюватимуть нові держслужбовці корупційні схеми й розноситимуть валізи з грошима чи все ж таки працюватимуть у межах, визначених законодавством. ■

Комплекс позавчорашньої провини

Юрій Макаров

То українці все-таки ксенофоби чи ні? Кажу відразу: так. Але не всі. Я зараз покладаюся не на соціологію, а тільки на непрямі дані, свідчення, враження — і дозволю собі припустити: відсотків зо два з нас виражені ксенофоби. Решта українців, боюся, все-таки ні.

Соціологи якраз, попри всю недосконалість матеріалу, який доводиться досліджувати, мають свої критерії для цього конкретного предмета. Наприклад, відповідь на запитання: чи хотіли б ви, щоб ваша дочка вийшла заміж за представника того чи того етносу, соціальної групи, віросповідання (про сексуальну орієнтацію, звісно, ніхто не питає, не доросли ще)? Чи бажали б ви, щоб вашим сусідом був циган/єврей/киримли/переселенець зі Сходу/біженець із Сирії? Ну якось так, офіційно це називається «соціальна дистанція», або «шкала Богардуса». Проте абсолютної ваги такі цифри практично не мають, вони лише дають якесь уявлення про динаміку процесу, тобто їх можна порівнювати самі із собою. Далі питання інтерпретації.

Суспільні настрої в такій тонкій і водночас кореневій, архаїчній сфері свідомості мінливі, та й кожна окрема людина залежно від обставин життя, впевненості в майбутньому, оточення, загального клімату може обернутися тим чи тим своїм боком, тож узагальнення треба робити дуже обережно. У часи кризи люди схильні шукати причини своїх негараздів у ближньому, особливо якщо той чимось відрізняється: акцентом, кольором шкіри, формою вух, кулінарними звичками тощо. Це стосується будь-якої країни, будь-якої спільноти, якщо з цією спільнотою не працювати цілеспрямовано, з дитинства, та й у такому випадку отих відсотків два ти не викоріниш — можеш їх хіба що нейтралізувати.

Із ксенофобією часто плутають елементарне прагнення зберегти свою ідентичність, намагання загальмувати розмивання культури й традицій у спосіб, який не має нічого спільного із глобалізацією, чи бодай розібратися в тій драмі, і це якраз наш випадок. Скандал кількатижневої давності, коли міністр культури дозволив собі посилання на генетику, із цього смислового ряду. Припустімо, Євген Нищук висловився ризиковано, бо мав заздалегідь розраховувати, що його слова вирвуть із контексту. Але ж ми знаємо, що проблема, яку він зачепив, не вигадана, її наслідки відчутні повною мірою: існують десятки документів і тисячі свідчень того, що імперія навмисно перемішувала національний склад своїх околиць. «Если продуемся, /В карты играя, /Поедем на Вольны /Для обрусения края», — це Козьма Прутков (якщо вже зовсім точно, то Фаддей Козьміч, Прутков-син), рік орієнтовно 1870-й. Комуністи лише довели свої практики

до абсурду, з яким ми тепер маємо задоволення стикатися на Сході.

Міф про українців-ксенофобів не зовсім безпідставний. Були ж бо практики Хмельниччини або Коліївщини. Але з тим самим успіхом можна пригадати гріхи 300–500-річної давності іспанцям, португальцям, французам, італійцям і решті нині лагідних європейців. Зовсім прикрі спогади про наші історичні провини й злочини (так-так, саме злочини) часів Другої світової, зокрема Волинь, але тут так само варто розглядати ситуацію хоча б трохи в контексті й симетрично. Ну й головне: а тепер, сьогодні, зараз?

Якщо вірити статистиці Національної поліції, наданій на прохання громадських організацій, упродовж 2015 року (свіжіших цифр наразі немає) було зафіксовано 79 злочинів на ґрунті

ІЗ КСЕНОФОБІЄЮ ЧАСТО ПЛУТАЮТЬ ЕЛЕМЕНТАРНЕ ПРАГНЕННЯ ЗБЕРЕГТИ СВОЮ ІДЕНТИЧНІСТЬ, НАМАГАННЯ ЗАГАЛЬМУВАТИ РОЗМИВАННЯ КУЛЬТУРИ Й ТРАДИЦІЙ

ненависті, серед них 45% через упередженість щодо релігії (зазвичай це стосується протестантів), 1 через гомофобію, решта — напади за ознакою раси, етносу, мови. Не варто применшувати значення будь-якого правопорушення, кожне з них — виклик усьому відповідальному суспільству, але, як для цілої нації клінічних ксенофобів, щось не дуже переконливі цифри. Навіть якщо статистика неповна (а вона в такій чутливій галузі повною бути не може).

Послухайте, у країні війна, на руках безліч одиниць неконтрольованої зброї, десятки тисяч людей дістали страшні психологічні й буквально фізичні травми, та це диво, що ми тут одне одного не перебили! Не заплющуючи очі на кожен окремий злочин та його причини, варто, утім, не менш упевнено сказати: поширення міфу про нетолерантних агресивних українців — частина гібридної війни. Цей міф довгий час ліпила комуністична пропаганда, тепер його професійно тиражує Кремль.

Досить уже рвати на собі волосся: ми не янголи, як і жоден інший народ не складається із самих лише святих та праведників. Але, коли наші власні політики здійсмають гвалт навколо того чи того не дуже вдалого висловлювання, це не означає, що вони демонструють дорослу пильність, хіба що працюють на ворога. А він, до речі, ненавидить нас саме за те, що ми українці. ■

Євген Нищук:

«Треба дати змогу через культуру зцілити болючі рани, які мають ті чи ті регіони нашої країни з огляду на історичні обставини»

Про пріоритетні культурні проекти, осучаснення бібліотек та осередків, а також про створення інституцій, які провадили б у майбутньому культурне відродження нині окупованих Донбасу й Криму, в інтерв'ю *Тижню* розповів міністр культури Євген Нищук.

Бюджетні видатки на українську культуру нещодавно збільшено на 90%. Які проекти, на думку міністерства, є пріоритетними в коротко- й довгостроковій перспективі?

— Головним меседжем і водночас проблемою є кошти на розвиток. Я не раз звертався із цими питаннями до народних депутатів, проговорював їх на засіданнях уряду, аби закласти гроші не лише на споживання, а й на розвиток. Бюджети споживання — система, успадкована від радянського часу. Частина таких видатків іде на зарплати, оплату комунальних послуг, а от щоб розвиватися, залишаються дуже малі суми. Для мене це найбільша проблема, бо нам треба думати про рух уперед, зокрема коли йдеться про культуру загалом, культурні об'єкти й інфраструктуру, а також про презентацію завдяки культурі України у світі. Ми повинні усвідомлювати, у яких обставинах опинилася наша країна, зважати на стан її економіки, агресію РФ. У всіх напрямках так, як нам хотілося б, не буде. Та водночас я радий, що однією зі стратегічних царин є кінематограф. Останнім часом ми маємо відгук від перших осіб держави, які почули наш заклик і розуміють, що це надзвичайно важлива сфера, яка дуже впливає на формування суспільства, зображуючи в мистецький спосіб гарячі моменти, зокрема історичні, і яка, зрештою, виховує. Тому виділення 500 млн грн на українське кіновиробництво наступного року — це велике зрушення.

Ще один момент — іміджевий. Нам дуже важливо, як думає про Україну світ. Цьогоріч ми домоглися того, що уряд проголосував за фінансування стенда на Франкфуртському книжковому ярмарку. Наша присутність у цій події засвідчує і показує інтелект української нації, дає змогу якнайширше розповісти про вітчизняних авторів у літературі, про українське мистецтво. У нас

Спілкувалася
Ганна Трегуб

є неймовірно талановиті художники-ілюстратори, які створюють чудові обкладинки книжок (кілька українських видань отримали за це відзнаки на Франкфуртському ярмарку-2016); видавництва, що роблять чудові книжки; автори, у яких купують право перекладу іншими мовами. Це серйозна заявка в наших євроінтеграційних прагненнях. Понад те, українськими виданнями зацікавилися на Книжковій біржі у Нью-Йорку, і це важливо. Мова нині про книжкових агентів, про книгобізнес. Українські видавництва й автори мають заробляти, а ми — промотувати себе через книжку. Важливий аспект іще й у тому, що ми запустили Інститут книги. А це крок до великих міжнародних проектів, ми змінюємо концепцію розповсюдження книжок у вітчизняних бібліотеках. Аби не було так, що держава закуповує непотрібні чи нецікаві книжки, які не дуже купують, і розвозить їх нашим бібліотекам. Ми хочемо, аби бібліотеки залежно від регіону робили запити щодо книжок, які їм потрібні. Очевидно, повинні відбуватися спеціалізовані круглі столи, щоб мати уявлення про основні тенденції в книговидавництві. Це комплексна ситуація, яка тепер, окрім іншого, базується на установі, тобто Інституті книги.

Уряд профінансував участь України у Венеційській бієнале. Так, він щодароки сплачуватиме за павільйон, у якому ми можемо представити сучасне українське мистецтво. Ми це зробили наперед, щоб це рішення діяло і надалі незалежно від того, хто є міністром культури. Нещодавно я побував у Польщі, і там кажуть, що сучасне мистецтво в усіх його виявах і тенденціях цікавіше сьогодні саме в Україні. Подібну думку доводилося чути й від представників інших країн Європи. Тому бієнале у Венеції є дуже важливим майданчиком.

У планах також створити Інститут музеїв на базі Національного історичного музею України, де є методичний відділ із 20 осіб. Не-

хай їх поки що буде небагато, але ця установа має розробляти стратегію музеїв в Україні. Відділ, який є всередині Міністерства культури, — це семеро людей, що мають справу з документами, опрацьовують їх і фізично не можуть розробляти згадану стратегію. Також, наприклад, на базі Центру Леся Курбаса можна створити Інститут сучасного українського театру, перепрофілювати діяльність. Так само й Центр культурних досліджень, який мав би не тільки наукову складову, а й конкретну практичну.

Пісенний конкурс Євробачення, який 2017 року відбуватиметься в Києві, фокусує увагу світу на нашій країні в позитивному ключі. Чи є вже ідеї, як використати це широчезне вікно можливостей, щоб просувати українську культуру в різних її варіантах?

— Насправді гроші, виділені окремим рядком для Євробачення 2017 року, не Міністерства культури. Їхній розпорядник — Держкомтелерадіо. Маю уточнити, бо в нас ці речі плутають. За проведення пісенного фестивалю відповідальна саме ця установа, бо вона асоційована в Європейську спілку мовників. НТКУ не підпорядковується Міністерству культури. Як член оргкомітету майбутнього заходу я переймаюся усіма процесами й мало не через день беру участь у робочих нарадах.

Нині ми оргкомітетом затверджуємо супутні заходи або презентацію в межах Євробачення Києва, і не тільки його. Я просив столицю, щоб у брендбуках, рекламних буклетах презентацій були не тільки столичні історичні місця чи культурні надбання, а й об'єкти загальноукраїнського значення. Там варто врахувати й показати те, що є в інших частинах України, аби відтак виникав більший інтерес.

Певною мірою політичний оргкомітет фестивалю не може втручатись у визначення того, яка компанія будуватиме сцену чи друкуватиме брендбук. Оголошено конкурс візуальної ідеї Євробачення. Один із важливих моментів, на які я звертав увагу організаторів заходу, — наша самоідентифікація. Коли сучасні компанії подавали свої проекти, я висловився, що є ось яка цікава ідея, котру потрібно доопрацювати. Багатьом із членів оргкомітету сподобалась ідея намиста, нитки, яка зшиває разом різні українські регіони чи єднає країни. Воно може мати цікаву сучасну виразність. Яку із запропонованих на конкурс ідей оберуть, побачимо. Навколо неї має бути вибудовано сцену, а навколо сцени — інші паралельні заходи, виставки тощо. Безперечно, відкривати український авангард у межах європейського пісенного форуму — дуже важлива справа. Робити це ми починали в День Незалежності, нині продовжуємо той рух (на Франкфуртському ярмарку стенд України був оформлений у стилі живопису українських авангардистів). Цю сторінку нашого авангарду 1920-х років, яку довго замовчували й крали, потрібно відкрити. Імена, які є в поезії, образотворчому мистецтві (футуристів, кубістів тощо), цілу течію потрібно повернути назад. Багато хто просто здивується, що всі вони наші, українські. Я по-

Євген Нищук народився 1972 року в Івано-Франківську. Народний артист України. Міністр культури від 27 лютого до 2 грудня 2014 року та від 14 квітня 2016-го дотепер. У 1995 році закінчив Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого (майстерня народної артистки України Валентини Зимньої). Актор Київської академічної майстерні театального мистецтва «Сузір'я». Від 20 січня 2015-го — актор Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка. 14 квітня 2016 року Верховна Рада України призначила новий склад Кабінету Міністрів (уряд Володимира Гройсмана), у складі якого Євген Нищук обійняв посаду міністра культури.

годжуюся, що це можливість відкрити світові те, наскільки ми доброзичливі, толерантні, й нашу культуру.

Хто і за якими критеріями нині вирішує, які саме мистецькі колективи фінансувати з бюджету?

— Це питання постало від самого початку, воно обговорювалося на наших зустрічах із громадським сектором. Зрештою, воно занотоване в меморандумі, який міністерство підписало з Реанімаційним пакетом реформ та цілою низкою громадських мистецьких організацій: Альянсом культури, стратегією «Культура-2025». Справді, досить довго функціонал Міністерства культури зводився до того, що було фінансовано певні державні колективи, які мали національний статус, відбувався контроль тощо.

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ФОНДУ ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩОБ ДАТИ НАШОМУ НЕДЕРЖАВНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ СЕКТОРУ СИГНАЛ: МЕХАНІЗМИ Й КОШТИ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ВІН РЕАЛІЗУВАВ СВОЇ ІДЕЇ, Є

Водночас ті, хто не входив до цієї сітки, не мали статусу державних, лишалися без можливостей бути підтриманими фінансово й адміністративно. Ми поставили собі завдання зрушити це питання з місця. Мова не про руйнацію або скасування фінансування того чи того національного колективу. Але їх ребрендинг, провозування до нових форм уже є. Вдячний, що хор Верьовки вдався до цілої низки великих флешмобів, що він оновлює свою програму. Ансамбль імені Павла Вірського почав робити спільні проекти, зокрема з колективом «Сухішвілі». Він, окрім того, оновлює свою діяльність, що тішить. Національний академічний оркестр народних інструментів робить спільний проект із ONUKA та сучасними діджеями. Цей момент важливий. Я казав, що краще відійти від атласної, занадто академічної форми, просив, щоб ці колективи працювали з групами молоді течії експедиційно-дослідників, які їздять у села, записують автентичне виконання народних пісень у регіонах України, аби брати саме ці твори на озброєння й відтворення. Думаю, вам відомо, що козацькі ▶

пісні Дніпропетровщини включили до Списку Всесвітньої нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. Тепер це вже обов'язок — бути в охороні, тобто записати, а потім відтворити манеру виконання, тексти. Ось вам зовсім інший образ національних колективів. Їхня майстерність завжди була висока, хоч би що казали.

Ми запитали себе: а як бути з театрами, студійним рухом у театрі? Як бути із драматургічними колективами, які не мають статусу? Тому взяли за основу один з елементів рішення цього питання, тобто надання рівних можливостей у формі створення українського Культурного фонду. Спудіваємося, постанову про його започаткування буде внесено до кінця року в парламент. Він пророблений і затверджений на Раді реформ в уряді й узятий за пріоритет на 2016 рік — за один із трьох для Міністерства культури. Ми хочемо, коли йдеться про ті кошти, які в нас були передбачені на підтримку різножанрових мистецьких проєктів, альтернативних театральних проєктів недержавного сектору, щоб їх розподіл визначала прозора експертна рада з фахівців, а не чиновники. Ми кажемо про хор Верьовки, але є ще «Божичі», «Гуляйгород», фестиваль «Орелі» та ін., які теж мають бути підтримані фінансово. Тоді вони розумітимуть, що в них є можливості на рівні з національними колективами. Те саме стосується підтримки театрального ГОГОЛЬFESTу, інших сценічних фестивалів та студійного руху. Є проєкт «Class Act: Схід — Захід» спільно з Британською радою, коли молоді українські драматурги з різних частин країни створюють тло, а грають на сцені професійні актори. Думаю, цю ініціативу треба продовжувати. Обов'язково слід рухатися на Схід і Південь країни.

Ідея українського Культурного фонду полягає в тому, щоб дати нашому недержавному мистецькому сектору сигнал: механізми й кошти для того, щоб він реалізував свої ідеї, є. Ситуація така, що цих грошей може бути небагато саме від Міністерства культури, але коли ми говоримо про вітчизняний Культурний фонд, то туди можуть увійти кошти лотереї (ми мали розмову з Мінфіном, і там нині думають над такою можливістю). Моя трирічної давності ідея в тому, що акциз із тютюну та алкоголю теж варто перераховувати на культуру. Нині ці гроші витрачають на оборону, бо такими є обставини держави. Раніше чи пізніше має бути ухвалено так званий закон про меценатство, який дасть хоч якісь пільги бізнесу чи фізичним особам, що інвестуватимуть у розвиток мистецтва, мистецьких ініціатив, шкіл тощо. Так є скрізь у світі. Ми маємо до цього прийти. Як на мене, таким чином нам слід захистити оту дірку нерівних можливостей для державних, уже сталих, колективів і недержавного сектору. Є такий департамент, який надає дозвільні документи забудовникам. Треба, аби той забудовник мав за обов'язок розмістити в себе чи підтримати в місті вкрай важливу мистецьку інфраструктуру або ж об'єкти — дитячо-юнацькі мистецькі чи широкого профілю. Це має бути закріплено законом.

Ця ситуація стосується децентралізаційних моментів, бо нині багато коштів пішло на міста й області. Міністерство вже не має таких великих сум. Водночас нам треба творити культурну політику. Тому нещодавно вперше за багато років ми зібрали разом начальників управлінь культури всіх областей, щоб «звірити годинники», вималювати спільну позицію. Як міністерство ми повинні мати змогу впливати, здійснюючи культурну політику по всій країні, на того чи того обласного голову, мера міста, адже в межах тих коштів, які є, треба обов'язково підтримувати клуби по селах і містечках, театри по містах. Вони ж усі вже нині не під Міністерством культури, а в обласному підпорядкуванні.

Коли культура зосереджується лише в столиці країни, це не надто здорова ситуація. Такого немає в країнах Європи. Як культурні проєкти на рівні районів нині здійснює і курирує Міністерство культури?

— Пріоритет осучаснення соціокультурних закладів у регіонах — один із трьох затверджених урядом для нашого міністерства. Бо частіше ми їх просто втрачаємо. Великою мірою вони не виконують тих функцій, що мали б. Живемо у XXI столітті, але є бібліотеки, до яких мало ходять, окремо десь клуб, який ледь стоїть і в якому іноді збираються на танці. Усе це потрібно переформатувати. Питання не в тому, що все треба зігнати в одну будівлю, а в

НЕ МОЖНА ВСЕ ЗОСЕРЕДЖУВАТИ НА КИЄВІ. ЧОМУ НАСТУПНОГО РОКУ НЕ ЗРОБИТИ КУЛЬТУРНОЮ СТОЛИЦЕЮ КРОПИВНИЦЬКИЙ, МІСТО, ПОВ'ЯЗАНЕ ІЗ ФУНДАТОРАМИ ВІТЧИЗНЯНОГО ТЕАТРУ?

тому, щоб їх не втратити. Містечка, села є джерелом культури нашої країни. Але статистика дуже сумна. Ми проаналізували, у якому стані й де існують клуби, де їх немає взагалі, а де вони нові й сучасні, діють як належить. У нас є домовленість із громадським сектором щодо тих пілотних проєктів, коли відкриватимемо осучаснені народні будинки, або будинки культури (нині триває дискусія, як вони називатимуться). У міністерстві є радниця, яка об'їжджає населені пункти України, збирає інформацію про тамтешні клуби й будинки культури, влаштовує круглі столи з обласними та районними адміністраціями.

Із районною та обласною владою треба домовлятися, бо десь театр у невідповідному стані, а десь немає годящої дороги до культурного об'єкта. На одному із засідань уряду я протокольно звернувся до Укравтодору, які були присутніми і звітували щодо стратегії магістралей, які вони мають будувати. Попросив не забути в цій стратегії про нормальні вказівники, на яких було б зазначено шлях до культурних об'єктів, наприклад від центральної магістралі до

Одеського чи Підгорецького замку, і прокласти туди добрі дороги.

Окрім того, мова про підтримку на місцях знакових фестивалів. Нині нам потрібно провести певний аналіз. Часто складалося так, що фестивалі десь мали добрий розвиток, а десь зачахли, але, йдучи второваною стежкою, їх підтримували в чиновницьких кабінетах. Стривайте-но, спершу треба зрозуміти, які від цих фестивалів зиск і розголос.

Переїменовували Кіровоград на Кропивницький. Чом би не започаткувати такого проекту, як «Культурна столиця України», щороку нова? Не можна все зосереджувати на Києві. Чому наступного року не зробити культурною столицею Кропивницький, місто, пов'язане із фундаторами вітчизняного театру? Не зробити фест, куди буде запрошено всю Україну? Із керівниками управління культури я говорив про потребу сесійних виїздів, із конкретними темами: сучасного чи традиційного мистецтва, пісні, музейної історії тощо. Є центри, куди можна поїхати, провести майстер-класи, обговорити стратегічні речі. Цього ніхто ніколи не робив.

Бібліотеки українських містечок та сіл не виконують тієї інтегральної функції, якої від них вимагає сучасність. Вони не всюди є культурними осередками, а радше архівами й книгосховищами. Як змінити ситуацію і хто за таку діяльність відповідає?

— Ідеться про те, що культурні установи на місцях мають бути багатофункціональними. Зокрема, з огляду на справу збереження та популяризації народних ремесел і художніх промислів. А ще там має бути сучасна бібліотека з «живими» та оцифрованими фондами. Існує кілька практик, коли бібліотеки в маленьких селах є ще й такою собі «бібліонянею». Наша статистика сумна: чимало самотніх батьків, які не встигають завозити дітей до обласних центрів у садочки. Умови, аби залишити малюка, є в низці бібліотек. Там йому читають, він може переглянути певні відеоматеріали, з ним інтерактивно займаються. Та ж таки бібліотека стає у пригоді літнім людям, які розмовляють через Skype зі своїми синами й дочками, що роз'їхалися іншими містами або навіть іншими країнами. Там-таки є база для вивчення дітьми мов. Отже, бібліотека — це не просто місце, куди приходять по книжку. Вона має ще й цілий спектр інших активностей та інтересів.

В Україні досі немає сучасної детальної та ґрунтовної гуманітарної стратегії. Чи заважає це в роботі вам як міністрів культури? Власне, хто, на вашу думку, мав би розробляти такий документ і практики, які він передбачає?

— Коли проаналізувати ті чи ті публікації або ж мої звернення, то видно, що я не раз цитував вираз Черчилля: «Якщо в бюджеті немає грошей на культуру, то за що ми тоді воюємо?». Говорив часто, що культура подекуди є сильнішою за танки. Яскравий приклад цього продемонстрував мені Олесь Санін. Тільки-но

вийшла у прокат його кінострічка «Поводир», як її повезли до містечок на Сході України. Картину мали демонструвати в одному з клубів, керівниця якого раптом стала просити, щоб цього не робили, бо її попередили: якщо фільм буде показано, то клуб спалять. А за 500 м від того клубу стоять українські військові. Там злякалися не так танків, як впливу правди через мистецтво. Це на підтвердження того, що стратегічна гуманітарна політика має виокремитися. Вона повинна не нести нездорову пропаганду, а дати змогу через культуру зцілити болючі рани, які мали ті чи ті регіони нашої країни за огляду на історичні обставини. У людей не було доступу до правдивої інформації, яку їм треба дати. Має бути системна робота.

Про це питання, можливо, не треба гучно говорити. Це треба робити. Спрага українських творів, книжок є великою в містечках багатьох регіонів. Як і українських перекладів світової класики та сучасної літератури. Це велике завдання.

Наступ Росії на Україну здійснюється не лише збройно, а й через культуру та медіа. Очевидно, РФ не відмовиться від своєї присутності на українських теренах у будь-якій формі, а отже, з власної волі не припинить культурного впливу. Чи передбачено створення фонду, який займався б справою культурного відродження окупованих нині Донбасу та Криму після їх повернення під контроль України? Чи триває пошук грошей, зокрема і в приватному секторі, на цю потребу?

— Є певні моменти, щодо яких ми вже зараз маємо вживати заходів. Крим — болюча ситуація для всіх, хто звідти родом та опинився поза своєю рідною домівкою. Хто потерпає від тиску, кого затримують там через проукраїнську позицію. Хочемо посилити роботу створеного нами Кримського дому. Зіткнулися також із проблемою недофінансування. Уже розмовляли з Туреччиною та іншими країнами щодо грантів на це. Банально треба оновити базу митців, не лише кримських татар, а й представників інших народів, що проживали на півострові. Нині відбувається конкурс на посаду директора цього закладу. У нашому міністерстві, окрім того, з'явилася посада радника міністра з кримськотатарських питань.

Якщо говорити про південно-східні регіони України, яким потрібна дуже серйозна увага, то варто повернутися до своєрідного взаєморозуміння, щоб мали підтримку проекти, які подають групи чи окремі особи, що проживають на Сході й Півдні країни. Хочу підкреслити, це не має бути якимось штучним насадженням. То багатонаціональні терени зі своїми особливостями, і ми це повинні враховувати. Їм треба дати змогу реалізувати себе. Утілюючи за допомогою Української держави той чи той свій проект, вони не матимуть того психологічного відчуття, що їх залишили. Ці люди мають болісний досвід війни, розірваних родин, і їм потрібно більше уваги. ■

Ситуативний союз

Денис Казанський

На яких засадах утворилася і функціонує «Воля народу»

Колишні й заможні. У «Волі народу» важко знайти людей без політичного «шлейфа» в минулому і з конкретними бізнес-інтересами сьогодні

Депутатська група «Воля народу», яка нині діє у Верховній Раді, є, напевно, найбільш суперечливим об'єднанням в українському парламенті. Ця група складається з таких різних людей, що важко побачити в її формуванні хоч якусь логіку, крім обстоювання фінансових інтересів її учасників. Об'єднують депутатів із «Волі народу» хіба що їхні скандальні біографії. Майже всі вони мають одіозну репутацію і, швидше за все, об'єдналися просто від безвиході, щоб посилити власний вплив, оскільки інші фракції відмовляються брати до свого складу таких сумнівних персон.

Група «Воля народу» справедливо вважається творінням покійного олігарха Ігоря Єремеева, який помер 12 серпня 2015-го внаслідок травми, отриманої під час верхової їзди. Цей видатний волинський бізнесмен у політиці довгий час перебував на других ролях і тому до 2014 року був не надто відомий за межами рідного регіону. Однак після зміни влади й розпаду ПР Єремеев швидко став набирати політичної ваги. Спочатку він заснував досить численну депутатську групу «Суверенна європейська Україна», до якої увійшло 37 депутатів (переважно колишні регіонали). А після позачергових парламентських виборів 26 жовтня 2014-го сформував у Верховній Раді вже нову депутатську групу «Воля народу», до якої увійшли скандальні мажоритарники з різних регіонів країни.

Іноді «Волю народу» поряд з Опозиційним блоком, «Відродженням» і «Нашим краєм» називають уламком Партії регіонів. Справді, у депутатській групі чимало колишніх регіоналів. Однак загалом правильніше було б сказати, що «Воля народу» є об'єднанням звичайних кон'юнктуриків, для яких немає особливого значення, у якій партії перебувати. І до лав тієї самої ПР вони колись стали так само ситуативно. У політику такі люди зазвичай ідуть лише заради заробітку й захисту власного бізнесу, а партійні кольори готові міняти залежно від того, наскільки це вигідно в конкретний момент.

Більшість членів «Волі народу» були обрані до парламенту в раніше «підготованих» мажоритарних округах. Однак у депутатській групі є не тільки мажоритарники. Входить до неї і колишній комбат батальйону «Айдар» Сергій Мельничук, обраний за списками Радикальної партії. Після того як Олег Ляшко виключив Мельничука з фракції, він також вирішив приєднатися до «Волі народу».

Крім нього в групі перебувають колишній спікер парламенту Володимир Литвин, екс-регіонал, власник заводу «Мотор Січ» В'ячеслав Богуслаєв, скандальний член «молодої команди» Черновецького Олесь Довгий, головний фрик української естради Михайло Поплавський, газовий олігарх Олександр Онищенко, який утік до Лондона від українського правосуддя, харківський бізнесмен Михайло Фельдман, який устиг побувати і помаранчевим, і біло-блакитним, а також інші не менш одіозні персони. Складно зазідрити хоч когось із цих людей у наявності будь-яких політичних переконань.

Членів депутатської групи взагалі насилу можна назвати соратниками. Як з'ясувалося після публікації першої з «плівків Онищенка», колега олігарха по групі «Воля народу» Олесь Довгий прилітав до нього в Лондон як парламентар від влади, котрого нібито визначив сам Порошенко. І фактично озвучив утікачеві умови капітуляції. Решта ж соратників Онищенка по групі просто усунулися від конфлікту й не стали заступатися за опального товарища. А один із членів «Волі народу» Євген Рибчинський навіть проголосував за зняття з нього недоторканності.

Нічого схожого на партійну солідарність.

Пояснюється така позиція «народовольців» досить просто. Не маючи власної політичної сили, Ігор Єремеев обрав іншу тактику нарощування впливу в парламенті й у підсумку сформував із безпартійних мажоритарників свій парламентський легіон. «Воля народу» стала таким собі ситуативним союзом олігархів середньої руки. Якщо проводити аналогію з футболом, вийшла своєрідна команда зі старіючих зірок, які вже відіграли своє.

Така тактика спочатку давала свої плоди. Мажоритарка стала порятунком для десятків політиків

із великими гаманцями та безнадійно зіпсованою репутацією, які дістали можливість просто купувати округи та забезпечувати собі депутатські мандати. Для цих людей було цілком логічно об'єднати зусилля для ефективнішого обстоювання власних інтересів. Однак раптовий трагічний інцидент із конем поклав край усім планам амбітного волинського олігарха.

Після смерті Єремеева осиротілу депутатську групу очолив його соратник Ярослав Москаленко, що, як і Єремеев, є нафтотрейдером. Заступником голови депутатської групи став давній партнер і студентський товариш покійного Степан Івахів.

Однак для депутатської групи смерть засновника стала початком кінця. А історія з Онищенком, якому довелося втікати з України, дала поштовх до розпаду «Волі народу». Зараз усе йде до того, що депутатська група з такою назвою незабаром узагалі перестане існувати.

6 грудня з «Волі народу» вийшов Віктор Розвадовський. Його заяву про вихід озвучив спікер парламенту Андрій Парубій. Ще до Розвадовського в жовтні групу покинули Юрій Шаповалов і той самий Олександр Онищенко. Таким чином, на сьогодні в ній лишилося тільки 18 депутатів, проте мінімальна кількість, необхідна для існування депутатської групи, — 19 осіб.

Згідно з Регламентом група офіційно перестане існувати після того, як про це оголосить спікер парламенту. Парубій поки що не поставив крапки в епопеї «Волі народу». Та навіть якщо таке станеться,

на якість роботи ВР це навряд чи вплине. Бо ж депутати, які входять до згаданої групи, нікуди не подінуться. І, звісно ж, не змінять власних звичок.

Загалом існування в парламенті такого утворення є прямим наслідком недосконалості української виборчої системи. Мажоритарка з усіма її вадами є лазівкою для потрапляння у владу різних сумнівних персонажів. І поки вона не буде скасована, ми й далі бачитимемо в Раді ситуативні альянси олігархів та схемовиків, подібні до «Волі народу».

«ВОЛЯ НАРОДУ» Є ОБ'ЄДНАННЯМ ЗВИЧАЙНИХ КОН'ЮНКТУРНИКІВ, ДЛЯ ЯКИХ НЕМАЄ ОСОБЛИВОГО ЗНАЧЕННЯ, У ЯКІЙ ПАРТІЇ ПЕРЕБУВАТИ

З цієї причини сподіватися на швидку реформу виборчого законодавства не випадає. Можна не сумніватися, що система до останнього берегти-ме мажоритарку, яка, своєю чергою, завжди буде гарантією збереження тієї системи. Лише після того, як це замкнене коло буде розірвано, можна розраховувати на якісне оновлення парламенту й очищення його від ветеранів корупції, які сьогодні щосили чіпляються за владу. А поки цього не сталося, ми спостерігатимемо у Верховній Раді чергові інкарнації «Волі народу» з різними назвами та тим самим наповненням. ■

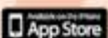
Е СПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О **20:00**

На боці ворога

Олександр Крамар

Як під прикриттям турботи про «валютну виручку» та «збереження економічного потенціалу» України бізнес, який працює на окупованих територіях, підтримує їх на шкоду решті держави

Ось уже третій рік власники підприємств на окупованих територіях і навіть вітчизняні урядовці виправдовують збереження можливостей для їхньої діяльності економічними інтересами України. Мовляв, інакше на неї чекають іще глибший економічний спад та зменшення валютних надходжень від експорту. Економічними мотивами й, понад те, енергетичною безпекою держави виправдовують також постачання з контрольованих терористами територій мільйонів тонн вугілля щороку для потреб української енергетики.

Однак уважніший аналіз корпоративної звітності найбільших власників активів на підконтрольних терористам територіях свідчить, що ситуація зовсім інша. Адже сукупної та експортної виручки від реалізації продукції вони отримують приблизно стільки само, скільки їй надходило б від повнішого завантаження потужностей підприємств на підконтрольній Києву території. Однак натомість спостерігаємо зумисне зменшення обсягів випуску продукції на підприємствах Дніпропетровщини чи звільненої частини Донеччини задля продовження роботи тих, що залишилися на зайнятих ворогом землях, як-от у Єнакієвому, Макіївці, Алчевську.

Підтримання виробництва в окупованих районах Донецької та Луганської областей (ОРДіЛО) не має нічого спільного з інтересами нашої держави. А в більшості випадків і безпосередньо шкодить підприємствам відповідних галузей, ба навіть тих самих компаній, але на вільних територіях. А отже, під прикриттям «турботи про валютну виручку» і «збереження економічного потенціалу» такі структури, як Метінвест, ДТЕК та ІСД, насправді беруть участь в економічному протистоянні України з терористами на боці останніх.

При цьому вітчизняна влада, яка обмежила постачання через лінію розмежування низки (переважно споживчих) товарів, ігнорує перекачування туди сотень мільйонів доларів щороку в межах формально зареєстрованих в Україні компаній. Як наслідок — ситуація в ОРДіЛО значно краща, ніж могла бути, а в решті країни навпаки.

ЄНАКІЄВЕ ЗАМІСТЬ МАРІУПОЛЯ

Розпочнемо зі спільної металургійної компанії Ріната Ахметова та Вадима Новинського — Метінвест. Корпоративна звітність за три квартали 2016 року свідчить, що виробництво сталі на всіх її підприємствах становило 6,34 млн т, чавуну — 6,61 млн т. Водночас на Єнакіївському метзаводі (ЄМЗ),

розміщеному на окупованій території, — 1,46 млн т і 1,38 млн т, а на двох комбінатах підконтрольного Україні Маріуполя (Азовсталі та ММК) — відповідно 4,88 млн т і 5,23 млн т. Продовження роботи ЄМЗ додатково зменшило випуск металопродукції в Маріуполі, де за ті ж таки три квартали, але 2013 року, було вироблено 7,28 млн т сталі та 6,67 млн т чавуну.

Той-таки результат дає і порівняння даних за цілі 2013 та 2015 роки: у 2013-му маріупольські комбінати випустили 9,5 млн т сталі та 8,91 млн т чавуну, однак 2015-го обсяги зменшилися до 5,85 млн т і 6,4 млн т. При цьому сукупні виробничі потужності Азовсталі та Маріупольського металургійного комбінату (ММК) дають змогу виробляти 10 млн т чавуну та 9,9 млн т сталі за рік (або відповідно 7,5 млн т і 7,4 млн т за три квартали). Тобто значно більше, ніж нині виплавляється на всіх підприємствах Метінвесту включно з Єнакіївським металургійним заводом, котрий під окупацією.

ПОМІТНИМ Є ЗУМИСНЕ ЗМЕНШЕННЯ ОБСЯГІВ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ НА МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ ЧИ ЗВІЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ДОНЕЧЧИНИ ЗАДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ РОБОТИ ТИХ, ЦО ЗАЛИШАЮТЬСЯ ПІД ОКУПАЦІЄЮ

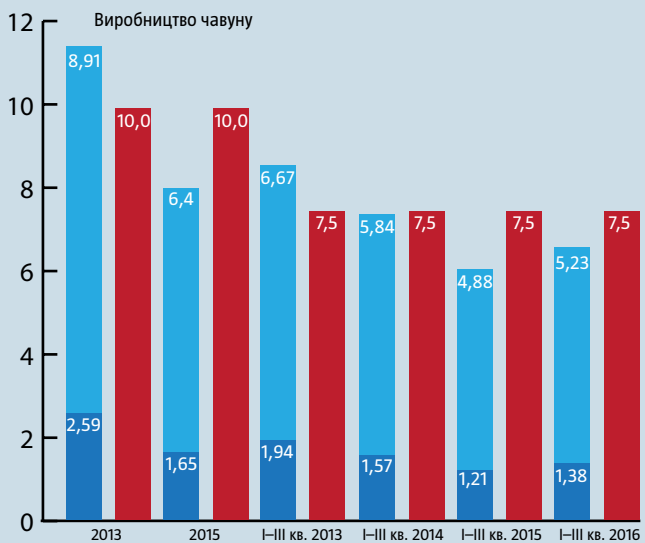
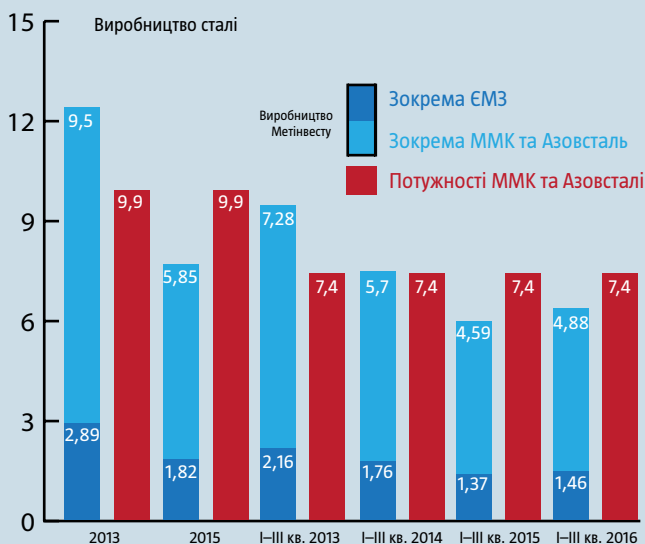
Отже, якби Єнакіївський метзавод на окупованій території було зупинено і весь обсяг металопродукції Метінвесту виробили на маріупольських комбінатах, то вони покращили б свої результати до 7,67 млн т сталі та 8,05 млн т чавуну (див. «Перерозподіл на користь ОРДіЛО»). У підсумку ані економіка України, ані експортна виручка, ані доходи Метінвесту не постраждали б. Натомість виграв би вільний Маріуполь і знаšli економічних втрат окуповані Єнакієве та Макіївка (там працює філія ЄМЗ), де зупинилися б критично важливі для соціально-економічної стабільності підприємства.

Однак цього не було зроблено. А українська влада зі свого боку за майже три роки так і не наважилася заблокувати постачання металопродукції з ОРДіЛО та залізорудної сировини туди, щоб змусити Метінвест замістити виробничі потужності ЄМЗ комбінатами Маріуполя.

За даними звітності ЄМЗ, у 2015 році підприємство реалізувало продукції на загальну суму 12,13 млрд грн (понад \$0,5 млрд). При цьому її ще й збували переважно на внутрішньому

Перерозподіл на користь ОРДІЛО

Співвідношення фактичного виробництва та потужностей за основними видами продукції на підприємствах Metinvestу на підконтрольній Україні та окупованій території, млн т

Розрахунок автора за даними корпоративної звітності Metinvestу

ринку України, що не притаманно вітчизняним металургійним підприємствам, які її здебільшого експортують. Так, частка реалізації на території держави у 2015 році становила 58% при обрахунку в тоннах та 41,7% у вартісному вираженні. Як наслідок — розміщений на окупованій території ЄМЗ заробив в Україні 5,6 млрд грн у 2015-му (ще 6,68 млрд грн у 2014-му). Основними споживачами стали будівельні, машинобудівні, металопереробні, енергетичні й транспортні компанії країни. Зауважимо: 2015 року зросло порівняно із 2014-м і обсяги експорту ЄМЗ (1,05 млн т проти 0,63 млн т). Основну масу продукції вивозять до європейських держав і майже нічого до РФ. Тобто без санкціонування українською владою такий експорт став би неможливим.

Те, що всю цю діяльність легко можна було б припинити за належної політичної волі керівництва України без утрат для наших економіки та експорту, підтверджує корпоративна звітність самого ЄМЗ, яка визначає головними конкурентами щодо готового металопрокату на внутрішньому ринку країни «АрселорМіттал Кривий Ріг», Краматорський металургійний завод, Дніпровський металургійний комбінат (ДМК) у Кам'янському (колишній Дніпродзержинськ) та низку інших підприємств України. Інакше кажучи, обсяги виробництва ЄМЗ могли бути заміщені підприємствами на території, підконтрольній Києву.

Тим часом Єнакіївський метзавод не просто працює, а, як свідчать дані корпоративної звітності, ще й активно розширює обсяги виробництва та налагоджує випуск нових видів продукції, призначеної головним чином для внутрішнього українського ринку. Програма капітальних інвестицій на 2016 рік передбачає реалізацію інвестпроектів більш як на 50 млн грн, зокрема й у взаємодії із французькою компанією Air Liquide.

Ще одним підприємством Metinvestу на окупованих територіях є Харцизький трубний завод (ХТЗ), продукція якого теж може бути заміщена виробленою на підконтрольних Україні теренах. У 2015 році він виготовив 67,8 тис. т труб великого діаметра на 714,4 млн грн (у 2014-му — 245,2 тис. т на 3 млрд грн). При цьому в РФ було реалізовано лише 3,1% продукції (у 2014-му — 0,9%), а на внутрішньому ринку України — 11% (на 85 млн грн; у 2014-му — 9,2%, на 207,2 млн грн).

На ринку Росії йому нічого робити, бо ж там є принаймні три потужні конкуренти: Челябінський, Іжорський та Волзький трубопрокатні заводи. А основним ринком збуту і 2015-го (49,3%), і 2014-го (62%) був Туркменістан. На ринку України, за даними самого підприємства, Харцизький трубний конкурує з Новомосковським, що на Дніпропетровщині. Тож у разі зупинки ХТЗ загальні обсяги виробництва в країні не зменшилися б, а навпаки, навіть суттєво зросли на підконтрольній Києву території.

Але, попри повідомлення ЗМІ про те, що Харцизький трубний завод планує масове скорочення працівників (близько 1,1 тис. осіб) і навіть зупинку потужностей чи їх продаж російським структурам, у вересні 2016 року гендиректор групи «Metinvest» Юрій Риженков заявив, що ХТЗ відновив роботу завдяки українським замовленням, а інформація про можливий продаж виявилася помилковою: «...Завод працюватиме. Він працював і минулого місяця, і цього... Нормальна там ситуація, гарний настрій у колективі, хороший стан, обладнання».

АЛЧЕВСЬК ЗАМІСТЬ КАМ'ЯНСЬКОГО

На окупованих територіях Луганської області діє Алчевський меткомбінат (АМК), що належить до групи «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД, співвласниками якого є нардеп, колишній голова Донецької ОДА Сергій Тарута й російські інвестори, яких пов'язують то з «ЄвразХолдингом», то з державним «ВнешЕкономбанком»). Алчевський меткомбінат є найбільшим потенційним виробником металопродукції та роботодавцем у цій галузі на

окупованих територіях (потужності дають змогу виробляти 5,5 млн т конвертерної сталі, 5,3 млн т чавуну й понад 3,6 млн т прокату). А отже, і джерелом надходження коштів терористам.

Виручка від реалізованої продукції, попри тривалий простій АМК, 2015 року дорівнювала 7,9 млрд грн, 2014-го — 14,9 млрд грн. Коке для підприємства виготовляють на Алчевському коксохімічному заводі, що розміщений неподалік і теж дає роботу та дохід багатьом містянам. Зупинка цього підприємства виявилася б потужним ударом по соціально-економічній ситуації в самому Алчевську й на прилеглих територіях, які межують із визволеною частиною Луганщини і є джерелом її постійних обстрілів.

На розташованому на окупованих територіях Алчевському меткомбінаті 2015 року налічувалося **12,3 тис.** працівників, а на їх оплату було витрачено **590,3 млн грн**

У 2015 році, за корпоративною звітністю, на підприємстві вироблено 0,62 млн т сталевих прокату та 50 тис. т чавуну. І ці обсяги могли бути легко компенсовані збільшенням виробництва на Дніпровському меткомбінаті (ДМК), що також належить тому ж таки ІСД, однак розміщений на вільній території — у Кам'янському Дніпропетровської області. У звітах ДМК Алчевський металургійний комбінат прямо названо одним з основних конкурентів.

Проте корпоративна звітність ДМК свідчить, що виробництво там теж штучно стримували, як і на маріупольських підприємствах ахметовського Метінвесту. За даними офіційної звітності комбінату, його затверджена на 2015 рік потужність із виробництва чавуну (2,97 млн т) використовувалася лише на 75,9%, зі сталі (2,76 млн т) — на 84,2%. Однак при цьому затверджені на 2015 рік потужності з виплавки сталі ще й були зменшені від 3,27 млн т у 2014 році до 2,76 млн т, чавуну — від 3,07 млн т у 2014 році до 2,97 млн т. Лише із прокату чорних металів затверджена потужність у 2015-му становила 0,8 млн т проти 0,78 млн т у 2014-му, однак рівень її завантаження за підсумками року становив лише 55%.

Таким чином, помітне колосальне недовиробництво металопродукції на ДМК на тлі випуску значних її обсягів на Алчевському меткомбінаті — прямому конкуренті. Пояснити це чимось, окрім як намаганням підконтрольного російським структурам ІСД дати змогу працювати комбінату в окупованому Алчевську і в такий спосіб підтримати соціально-економічну ситуацію в терористичному утворенні «ЛНР», складно.

ЗНАЧЕННЯ, ЯКЕ ВАЖКО ПЕРЕОЦІНИТИ

Продовження діяльності підприємств цих формально українських компаній на окупованих територіях є важливим фактором фінансово-економічного сприяння терористським «ЛНР» та «ДНР», який відтермінує їхній соціально-економічний колапс. Наприклад, саме під приводом постачання підприємств окупованих територій, що зареєстровані в Україні й «платять податки»,

відбувається масштабна подача електроенергії з Луганської ТЕС, за левову частку якої ніхто не платить.

Крім того, продовження роботи формально зареєстрованих в Україні підприємств та здійснення ними безперешкодного вивезення і везення необхідної продукції та сировини через лінію розмежування забезпечує масштабні вливання в роздрібну торгівлю та підтримку соціальної інфраструктури ОРДІЛО.

Зокрема, згідно з даними корпоративної звітності, на Алчевському меткомбінаті 2015 року налічувалося 12,3 тис. працівників, а на їхні зарплати було витрачено 590,3 млн грн. На Єнакіївському металургійному заводі станом на 31 грудня 2015-го було 6,94 тис. персоналу, а видатки на його зарплату за рік становили 458 млн грн, на соціальні заходи — ще 184,6 млн грн. Візьмімо до уваги, що в обох випадках ідеться про невеликі міста, з населенням близько 100 тис. жителів кожне, для яких така кількість робочих місць і фінансових вливань є надзвичайно значущою. Аналогічна ситуація з Харцизьким трубним заводом, який, за офіційною звітністю, мав у 2015 році штат 2,33 тис. осіб та фонд оплати праці обсягом 120 млн грн (138 млн у 2014-му). Ще 23,5 млн грн у 2015 році (33,3 млн у 2014-му) витратили на поточний і капітальний ремонт підприємства. При тому що Харцизьк іще менший: трохи більше як 50 тис. жителів.

На Краснодонвугіллі, яке спеціалізується на видобутку коксівного вугілля для потреб Метінвесту, трудиться 11,23 тис. осіб. Фонд оплати праці об'єднання за 2015 рік становив 645,6 млн грн (у 2014-му — 915,2 млн грн), і, за інформацією Метінвесту, зароблене справно видавали двічі на місяць. А ще там відбуваються масштабні інвестиції. Причому як у самі підприємства (2015 року 90,6 млн грн, 2014-го ще 231,5 млн), так і в об'єкти соціальної, медичної, спортивної інфраструктури, вуличне освітлення тощо (про це не бракує інформації на сторінці об'єднання на сайті Метінвесту). Зокрема, лише в Краснодоні компанія провела ремонт відділення неврології Центральної міської лікарні вартістю 1 млн грн.

Саме ці багатомільйонні й навіть мільярдні вливання коштом «української компанії» дають змогу підтримувати цілком задовільну соціально-економічну атмосферу в зонах відповідних підприємств, створюючи умови для розвитку роздрібною торгівлі, сфери послуг та суміжних виробництв. І якщо не прямо, то опосередковано наповнюють «бюджети» бойовиків і забезпечують фінансування їхньої злочинної діяльності за рахунок України. Відтак різко знижується градус потенційного невдоволення терористами «ЛНР» та «ДНР», який міг би бути вищим у разі перекиртва відповідних грошових каналів.

ОСОБЛИВОСТІ ВУГІЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ

У ситуації з вуглевидобутком преференційний режим для підприємств окупованих районів, який створюють на шкоду підприємствам галузі, розміщеним на підконтрольній Україні території, помітати дещо складніше. Твердження про те, що з ОРДІЛО вугілля в дедалі більших обсягах

закуповують через відсутність такого самого на вільних територіях, спростувати складніше. Однак і воно дуже умовне.

Для початку наведемо кілька фрагментів зі звіту ДТЕК за 2015 рік, котрий свідчить, що за будь-якої можливості компанія намагалася підтримати видобуток на шахтах окупованих територій, гальмуючи його на підконтрольних Україні теренах. «Протягом січня – вересня 2015 року шахтарі компанії нарощували видобуток вугілля газових марок. Це дало змогу забезпечити роботу ТЕС на цих марках палива у режимі збільшених навантажень і таким чином частково компенсувати зменшення виробництва електроенергії станціями на антрациті. У IV кварталі 2015 року стримувальним фактором для дальшого зростання видобутку вугілля став профіцит потужності в Об'єднаній енергосистемі (ОЕС) України». І тут-таки, у звіті, попереднє пояснення фактично спростовано: «...При цьому в другому півріччі 2015 року підприємства збільшили видобуток вугілля на 59,5%, або 1 млн т, порівняно з першим. Це стало можливим завдяки відновленню в серпні 2015 року залізничного переходу Микитівка – Майорське, зруйнованого під час бойових дій у 2014-му. Відновлення руху поїздів уможливило збільшення видобутку й накопичення антрациту на складах ТЕС для проходження опалювального періоду».

Нагадаємо, що одна частина теплоелектростанцій ДТЕК працює на вугіллі газової групи, яке можна видобувати з надлишком на підконтрольних Україні територіях, зокрема й на шахтах самої компанії на заході Донецької та сході Дніпропетровської областей. Друга – на вугіллі антрацитової групи, яку справді видають на-гора шахти лише окупованих територій. Проте, як свідчать наведені фрагменти звіту, в умовах зменшення потреби енергосистеми України в струмі замість збільшувати частку виробництва на тих своїх блоках, які працюють на вугіллі газової групи, компанія за першої-ліпшої нагоди почала нарощувати видобуток та ввезення антрацитового вугілля з окупованих районів.

Звіт чітко фіксує, що причиною відмови від тактики заміщення виробництва струму енергоблоків, які працювали на антрациті з окупованих територій, на електрику із блоків, що працюють на газовому вугіллі, котрого вдосталь в Україні, стала саме можливість відновити повномасштабні поставки з окупованих територій через Майорське. У серпні 2015-го за сприяння ДТЕК відновили, як уже було сказано, зруйнований залізничний перехід Микитівка – Майорське, що дало змогу збільшити видобуток і відвантаження вугілля з підприємств «ДТЕК Свердловантрацит», «ДТЕК Ровенькиантрацит» і «ДТЕК Шахта Комсомолец Донбасу». За липень – грудень 2015 року на ТЕС «ДТЕК Енерго» було поставлено 2 млн т вугілля з цих шахт, що на 160%, або на 1,4 млн т, більше, ніж за аналогічний період 2014-го.

Тенденція стала ще виразнішою у 2016-му. Звіт ДТЕК про виробничі показники за три квартали засвідчив продовження практики надання в межах компанії преференцій вуглеводобутку на шахтах окупованих територій за

рахунок їх зменшення на підконтрольних Україні. Зріс видобуток антрациту на 63,6% (2,1 млн т) окупованими «ДТЕК Шахта Комсомолец Донбасу», «ДТЕК Ровенькиантрацит» і «ДТЕК Свердловантрацит», які у звіті названо «українськими шахтами компанії». Збільшилося постачання цього вугілля для ТЕС компаній на 0,9 млн т (33%), до 3,4 млн т. І все це супроводжувалося зменшенням видобутку газових марок вугілля на підконтрольних Україні територіях на 1,5 млн т (9%). У III кварталі ТЕС компанії, які працюють на газових марках, збільшили обсяг спалювання вугілля порівняно із II кварталом лише на 29%, а ті, що на антрациті, – на 41% (тобто на 0,41 млн т).

Таким чином, відбувається явне заміщення вуглевидобутку на підконтрольній Україні території Донецької, а також на сході Дніпропетровської області ввезенням вугілля з ОРДІЛО. Окрім іншого, це означало втрати для шахт із вільної території принаймні на \$70–80 млн і не менші додаткові надходження для копалень з окупованої. Постачання вугільного ресурсу з українських шахт компанії в зоні АТО закріпилося на рівні 13 тис. т за добу, що в умовах стабільного постачання протягом року може вивести на показник 4,7–4,8 млн т антрацитового вугілля вартістю кількості мільйонів доларів.

ТРИВАЄ ЗАМІЩЕННЯ ДТЕК ВУГЛЕВИДОБУТКУ НА ПІДКОНТРОЛЬНІЙ УКРАЇНІ ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ, А ТАКОЖ НА СХОДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВВЕЗЕННЯМ ВУГІЛЛЯ З ОРДІЛО

У корпоративному звіті за 2015-й ДТЕК нарікала, що «встановлені тарифи ТЕС не покривали витрат на виробництво електроенергії за ціною імпортного вугільного ресурсу, у зв'язку із цим від II кварталу не закуповувало вугілля за кордоном. У таких умовах першочерговими завданнями стали відновлення залізничного сполучення та пошук альтернативних маршрутів для вивезення антрациту з українських шахт у зоні АТО». Однак за нинішнього формування тарифу на основі API2 (Роттердам+) є всі передумови для заміщення антрациту з окупованих територій вугіллям із ПАР, Австралії та інших країн. Проте нарощується постачання саме із зайнятих терористами районів.

При цьому ДТЕК уперто саботує переведення енергоблоків своїх ТЕС, що працюють на антрациті шахт із окупованих частин Донецької та Луганської областей, на газове вугілля. Понад те, останнім часом компанія поновила активні роботи з продовження терміну дії енергоблоків, що працюють на вугіллі антрацитової групи (наприклад, потужність енергоблока №1 Криворізької ТЕС заплановано збільшити від 282 МВт до 315 МВт). Причому навіть під час реконструкції нічого не робиться, щоб він працював на вугіллі газової групи, якого вдосталь можна видобувати на шахтах самої ж таки ДТЕК на підконтрольній Києву території. ■

Почути фронт

Про що говорять «там»

Дмитро Крапивенко

Під час позиційної війни бліндаж чи занедбаний колгоспний ангар стає для підрозділу рідним домом на довгі місяці. Його утеплюють, прикрашають дитячими малюнками, рятують від «повеней» навесні й шурів восени. Добре, коли якість зв'язку така, що можна зловити мобільний інтернет: тоді кожен боєць у вільну хвилину знайде собі й забаву, й співрозмовників на «великій землі». Буває, що працює телебачення й увечері вільні від служби солдати можуть годинку-другу його подивитися. У статутах та інших офіційних документах не регламентовано, які саме програми й телеканали треба переглядати військовослужбовцям у зоні бойових дій, однак «плейліст» фактично в усіх підрозділах однаковий: гумористичні програми, відеокліпи, дика природа, із фільмів здебільшого бойовики та фантастика. У жодному разі не ток-шоу й не новини: політика роз'єднує, про неї тут не сперечаються. Головні новини, від яких залежить твоє життя, передають рацією, а решту сам собі почитаєш у мережі, бажано без коментарів уголос. Ну хіба що порегочеш із парадних промов генералів і топ-політиків про те, що фронт забезпечений усім необхідним.

Із забезпеченням в армії нині й справді стало краще. Але не так, як в урочистих звітах і промовах. Харчі, одяг — із цим якщо й трапляються перебої, то не такі кричущі, як у 2014-му. Стан техніки, «модернізованої», просто старої або вже пошкодженої під час бойових дій, — ось про що можуть годинами говорити солдати. Це не розмови обізнаних на хайтеківських нюансах любителів машин поблизу гламурного автосалону. Як змусити завтра вранці на морозі завести УАЗ чи джип 1990-х років народження, як підлатати роздубану ходову, як узагалі зробити, щоб усе це ремонтване десятки разів залізо їздило й не підводило на бойовому виході, під час евакуації поранених, транспортування важливих вантажів?

Актуальнішою за розмови про несправну техніку буває хіба що сама війна. Для тих, хто тепер на фронті, вона стала роботою: ми повільно, але таки рухаємося до професійного війська. Людям із багатою фантазією може видатися, що кожен контрактник — це такий собі супермен із бойовиків (фронтвики, до речі, дивляться їх часто, щоб посміятися з того, наскільки істотно відрізняється кіношна війна від справжньої), який щодня за покликанням серця йде в бій. Насправді у війську різні люди й різна мотивація. Однак на перекурах чи за чаєм у бліндажі солдати часто погоджуються в одному: війна повинна закінчитися перемогою. І тими самими словами,

якими вранці «оживляли» напівмертві акумулятори на своїх автівках, бійці згадують архітекторів мінських угод. Режим перемир'я скоує ініціативу, заважає робити власне те, заради чого підписували контракт, — воювати. І головне — не скасовує ворожих обстрілів, а отже, й утрат із нашого боку. «Та стільки вже народу покляли під час цього «припинення вогню», що з такими самими втратами можна було чималий шмат території звільнити», — каже один спецпризначенець, і ніхто з побратимів йому не заперечує, тобто всі погоджуються.

Ще на фронті багато жартують. Утім, гумор цей специфічний. «Ми тут, щоб міни ловити», — часом почуєш від тих, хто вже не перший місяць «на нулі». Бо вогонь у відповідь — це завжди на страх і ризик командира на місці, адже перемир'я де-юре триває і регулярна армія де-юре мала б його дотримувати, інша річ — бандформування, вони ж нікому нічого не обіцяли, а «гумконвою» з боєприпасами до них заходять регулярно.

**РЕЖИМ ПЕРЕМИР'Я СКОУЄ ІНІЦІАТИВУ,
ЗАВАЖАЄ РОБИТИ ВЛАСНЕ ТЕ, ЗАРАДИ
ЧОГО ПІДПИСУВАЛИ КОНТРАКТ, — ВОЮВАТИ.
І ГОЛОВНЕ — НЕ СКАСОВУЄ ВОРОЖИХ ОБСТРІЛІВ,
А ОТЖЕ, Й УТРАТ ІЗ НАШОГО БОКУ**

Вітчизняні політики в діалозі із Заходом, особливо з Євросоюзом, люблять повторювати фразу: «Україна повинна дістати чіткий сигнал». На фронті теж чекають сигналу з Києва — чекають терпляче, дисципліновано й не впадають в паніку. Однак тривале одностороннє перемир'я здатне заробити більше шкоди, ніж кілька ворожих ДРГ, що перетнули лінію фронту. Влада чує Захід, який вимагає проведення виборів та особливого статусу для окупованого Донбасу, чує вона й електорат, який категорично проти такого сценарію і, треба визнати, неабияк зважає на його думку. Але, схоже, вдає, що не чує (чи таки не вдає?) головних запитань фронту: «Що відбувається? Війна? АТО? Перемир'я? І скільки ми мусимо дотримувати цього режиму, який щотижня забирає життя наших побратимів?». «Тримайтеся», — відповідь хороша, кінематографічна. Президент у своїй вітальній промові сказав чимало теплих слів на адресу «лицарів нового покоління», «нащадків запорозьких козаків», однак жодним чином не обмовився про те, якою бачить лінію фронту за місяць, півроку, рік і як розуміє слово «перемога» в нинішніх умовах. ■

Загроза не зникла. Що зроблено?

Ігор Лосєв

Що влада готова протиставити повноцінній російській агресії

Завдання для верховного. Попри певні успіхи, зупиняться на шляху розбудови армії вкрай небезпечно

Нині в Україні у зв'язку з доволі млявим перебігом подій на східному фронті відчувається певне самозаспокоєння влади. Спорадичні обстріли без рішучих дій агресора заколискують українську верхівку, послаблюючи її й без того не дуже активні дії. Чомусь на вищих поверхах управління державою сформувалася думка, що найближчим часом зберігатиметься нинішній порядок.

Але хіба хтось із боку ворога давав гарантії щодо дотримання статус-кво? І навіть якби давав, то хіба ставлення Заходу до Будапештського меморандуму, хіба брехня Кремля нічого не навчили?

Усе може в будь-який момент радикально змінитися. І до цього треба бути готовим. Політичні метаморфози в Європі, цілком можлива перемога на виборах у Франції, Нідерландах, Італії проросійських лідерів, перемога Дональда Трампа в США, цілком імовірно, надихнуть Путіна на новий, значно потужніший удар по Україні. І не треба базікати про послаблення Росії, про брак коштів, про недостатню потугу її армії. Треба знати росян, проживши (не з власної волі) понад 300 років пліч-о-пліч із ними. Заради імперського панування над Україною там підуть на будь-які жертви та самообмеження, продадуть останню сорочку, але сили й засоби для завдання поразки Україні знайдуть. І цим російське суспільство відрізняється від українського, що не завжди готове йти ва-банк. Нинішній світовий хаос, деморалізація традиційних планетарних центрів сили цілком влаштовують кремлівського диктатора, надаючи йому сприятливі можливості для

реалізації його планів. Тому ставка Порошенка на іноземних партнерів («Захід нам допоможе»), не виключено, виявиться геть провальною.

За нинішніх умов єдиними справжніми союзниками України можуть бути лише українська армія та український флот (якого практично немає і мало що робиться для його відновлення). Сподіватися варто тільки на власний народ і власну державу.

Якщо Путін спробує «дотиснути» Україну, він застосуватиме бойову авіацію. А саме за цими озброєннями наша країна значно поступається агресорові. Наразі в нас лише ведуться розмови про необхідність посилити «повітряний щит».

Крім того, не можна абстрагуватися від імовірних інспірованих агресором внутрішніх збройних заколотів, диверсій і терористичних актів, від провокаційного творення нових «народних республік», коли українським силовим структурам (насамперед СБУ та Національній гвардії) доведеться діяти в непритаманному їм стилі, себто швидко, рішуче та жорстко. Без звернення до «багнистих» українських судів і заможних українських прокурорів. На війні як на війні. Та й від непристойного слова з трьох літер «АТО» доведеться нарешті відмовитися, щоб не дурити власний народ і світову громадськість. Це війна, панове начальники...

Через брак повноцінного парламентського контролю за силовими структурами та оборонно-промисловою громадянське суспільство досі не знає про справжню ситуацію в Укроборонпромі. Доходять лише сумнівні чутки про якісь корупційні скандали, що інколи стають предметом журналістських розслідувань. Що ж до решти й досі не зрозуміло, чи вдалося поставити Укроборонпром на воєнні рейки, чи він, як і раніше, прибутково озброює армії арабських емірів. Взагалі у військовій галузі України відбувається чимало дивного, що не піддається раціональному поясненню. Наприклад, за дефіциту повітряних сил українські гелікоптери чомусь досі виконують якусь місію ООН в африканській країні Ліберії... Яка Ліберія, коли в стані війни в Україні на обліку кожен літальний апарат. Між іншим, під час російської агресії 2008 року проти Грузії грузини негайно повернули з Іраку свою елітну миротворчу бригаду. І жодного нерозуміння таких дій з боку світових структур не було.

Цілком можливий майбутній російський удар по Україні висуває надвисокі вимоги до української системи протитанкової оборони. Звісно, можна ще довго випрошувати в США протитанкові ракети Javelin, але за три роки

було реально організувати випуск аналогічної продукції в Україні. Тим більше що ще з радянських часів Україна мала багатющі традиції виготовлення різноманітних протитанкових засобів. Зокрема, у Києві навпроти Києво-Печерської лаври, там, де потім влаштували «Мистецький Арсенал», діяв завод із виробництва ПТУРСів — протитанкових керованих реактивних снарядів. Після здобуття незалежності керівні паціфісти той завод ліквідували.

Але навіть зараз ще лишилися кадри й технології для виготовлення власних високоефективних протитанкових снарядів і ракет. Проте чи опікується цим бодай хтось у вищих ешелонах влади України? Чи простіше їздити до Вашингтона й скиглити перед американськими політиками?

Ми багато чуємо про те, як героїчно Укроборнпром модернізує старі, ще радянські, техніку та озброєння. А де ж нові креативні зразки вітчизняної зброї? Ось, наприклад, Росія почала виробляти кулі, що легко пробивають броню української броньованої техніки. Де українська відповідь? Наші широко розрекламовані панцерники насправді не завжди якісні. Танкові заводи України завантажені на 15–20%, хоча в умовах війни мали б працювати в три зміни.

Дуже непокоїть і кадрова політика у Збройних силах. Вона мало змінилася порівняно з мирним часом. Колись радянський письменник Сергєєв-Ценській у книжці про Кримську війну XIX століття написав: «Гармати висувають», себто під час війни кар'єра офіцера має визначатися його реальними бойовими заслугами, вмінням ефективно керувати військовими підрозділами на полі бою. В Україні досі засилля паркетно-бюрократичних генералів ще радянської ментальності, які не відповідають вимогам сучасної війни.

Водночас штучно блокується кар'єрне зростання талановитих фронтних комбригів і комбатів. Навіть Петро Порошенко якось зронив фразу про бажане запровадження в ЗСУ

звання бригадного генерала, що надавалося б перспективним фронтним офіцерам, які особливо відзначилися в боях. Це сприяло б створенню прогресивного генеральського резерву ЗСУ. Однак те побажання верховного головнокомандувача було повністю проігноровано. А сам верховний, вочевидь, не дуже й наполягав. Тоді як такі нестандартні кадрові рішення були успішно апробовані в інших країнах, приміром у США під час війни між Північчю та Півднем, коли доброволець, простий американець із північних штатів Улісс Грант зібрав загін патріотів і почав воювати. Він брав міста південців одне за одним. Грант мав суттєву ваду: схильність до спиртних напоїв. Донощики повідомили президентові Аврааму Лінкольну про той факт. Але Лінкольн, який дав Гранту звання бригадного генерала, знав, що це найуспішніший полководець його армії. Тому він

ПІД ЧАС ВІЙНИ КАР'ЄРА ОФІЦЕРА МАЄ ВИЗНАЧАТИСЯ ЙОГО РЕАЛЬНИМИ БОЙОВИМИ ЗАСЛУГАМИ.

**В УКРАЇНІ ДОСІ ЗАСИЛЛЯ БЮРОКРАТИЧНИХ
ГЕНЕРАЛІВ ЩЕ РАДЯНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ**

запитав своє оточення: «А чи не відправити решті наших генералів по ящику віскі?». Після війни американці обрали бригадного генерала Гранта президентом США.

А в нас поки що ситуація в ЗСУ далека від ідеалу. Порошенко скрізь розповідає, що Збройні сили України є найсильнішою армією Європи, але міжнародні експерти дають нашій армії за потугою лише 30-те місце у світі. З цього випливає, що бути найсильнішою в Європі вона за визначенням не може. Проте повинна такою стати, якщо ми (і наша влада) хочемо вижити.

Час ще є, але його обмаль. ■

ГОЛОВНІ
РОЗСЛІДУВАННЯ
КРАЇНИ

НОВА КРОВ

з 11 ВЕРЕСНЯ

ЩОНЕДІЛІ

11.00

**Володимир
Бойко**

Два полюси патріотизму

Ярослав Тинченко

На яких традиціях виховують українських офіцерів і солдатів

На початку листопада 2016 року військовий прокурор Анатолій Магіос оприлюднив підсумкові дані про кількість військовослужбовців-зрадників, які залишилися в Криму: 14 тис. із 20 тис. Водночас ані Магіос, ані хтось інший не дав відповіді на запитання: чому ці люди так легко порушили святая святих кожного військового — присягу на вірність — і масово зрадили?

Офіцери, коли з ними говориш про це, передусім шукають проблему в ставленні держави та суспільства до їхнього фаху. Серед них панує думка, що первинним має бути відчуття захищеності та зацікавленості з боку держави. Вони скаржаться, що останні роки держава лише забирала в них пільги й годувала обіцянками. Скасували пайки, безплатний проїзд у транспорті, підняли мінімальний термін вислуги з 20 до 25 років тощо. Крім того, немає можливості реалізуватись у військових спеціальностях, за якими офіцери свого часу закінчили військові навчальні заклади. Йдеться передусім про фахівців різних військово-технічних галузей у сферах повітряної оборони або розробці та виробництві зброї.

Востаннє офіцерський корпус підживили райдушними обіцянками про високі зарплати на початку 2013 року у зв'язку з реалізацією планів щодо переходу Збройних сил України на контрактну основу. Водночас у Криму в кілька разів підняли зарплати військовослужбовцям російського Чорноморського флоту. Проте в ЗСУ ці обіцянки не виконали. У результаті угруповання українських військ на Кримському півострові під час його анексії проголосувало «ногами»: більша частина виявилася зрадниками.

Досі важко сказати, який відсоток українських військовослужбовців залишився б вірним присязі, якби навесні 2014 року кримські події відбувалися в Києві та інших гарнізонах.

Сумно визнавати, але в другій половині 2014-го патріотизму багатьох наших військових найбільше посприяв той факт, що російська влада ошукала кримчан, а надто тих, хто став сепаратистом.

Негативно ж на настрої офіцерського складу під час бойових дій впливала соціальна незахищеність родин у разі загибелі або каліцтва військовослужбовців. Попри те що держава в таких випадках виплачує кошти, забезпечує житлом і надає допомогу покаліченим, цього все одно недостатньо.

Підготовка офіцерів Збройних сил України нагадує конвеєр завдовжки в життя, у якому не варто очікувати чогось несподіваного. Офіцер просуватиметься щаблями звань — посад, доки не досягне своєї межі. Для когось це майорська посада, для іншого звання полковника. Після 25 років вислуги (приблизно в 42 роки) можна піти на пенсію і «почати життя спочатку». Значна частина молодих пенсіонерів влаштовується десь в охорону. І вони цим цілком задоволені. Більше, ніж службою в армії. Чимало юних офіцерів залишає армію

після кількох років служби: вона перестає бути цікавою через заскорузлість, буденність і придушення будь-якої ініціативи.

Водночас армії створюються не для задоволення соціальних потреб окремих громадян, що обирають військову професію, а для захисту держави. І соціальні умови не можуть бути підлаштовані під це головне завдання. Тому цілком можна стверджувати, що проблема не в соціальних умовах, а в ідеологічних та патріотичних засадах, на яких тримається наше військо.

Історичні традиції, які намагаються прищепити у військових навчальних закладах, викладаються досить абстрактними й мертвими. Гетьман Петро Сагайдачний, полковник Іван Богун, запорозькі козаки сприймаються швидше як міфологія, а не як власна історія. Що ж до сучасності, то бойовий шлях Армії Української Народної Республіки або УПА викладається так «несмачно», що «героїчні подвиги» солдатів-узбеків або таджиків у Другій світовій війні, які начебто воювали у «твій» частині, сприймаються значно ближче.

Сучасна ідеологія Збройних сил України — це якась потворна еkleктика, що спричиняє «кашу» в головах офіцерів і солдатів. Збереженню совка у Збройних силах багато в чому завдячуємо й головнокомандувачу — президентові України Петрові Порошенку. 18 листопада 2015 року, вочевидь, із нагоди Дня захисника України, який відзначався вперше, президент підписав указ, яким було збережено почесні найменування низки військових частин, переважно радянських.

ЯКБИ НА СВЯТА ЗГАДУВАЛИ НЕ ВАТУТИНА З КОЖЕДУБОМ, А ПИВОВАРЕНКА З ЮЛДАШЕВИМ ТА ІНШИХ ГЕРОІВ ВІЙНИ НА ДОНБАСІ, ТО Й ОФІЦЕРИ РОЗУМІЛИ Б, ЩО ВОНИ ЗАТРЕБУВАНІ ДЕРЖАВОЮ

Загалом з'єднання та частини Збройних сил України мають радянські традиції. У нас, наприклад, є 128-ма окрема Закарпатська гвардійська гірсько-піхотна бригада. При цьому піхотних бригад різного типу в сухопутних військах лише 16. Номер залишився з радянських часів згідно з якоюсь там «традицією», яку вже ніхто й не пояснить.

Сокровених радянських регалій тримаються навіть у військах Оперативного командування «Захід», де мали б бути військові більш патріотичних поглядів. Але ні. У Львові дислокується 24-та окрема механізована Бердичівська Залізна бригада імені князя Данила Галицького (назву затвердив Петро Порошенко). А до 1 липня 2015 року ця бригада офіційно звалася «24-та окрема механізована Самаро-Ульянівська Бердичівська ордена Жовтневої революції, тричі ордена Червоного прапора, орденів Суворова і

ФОТО: ВОЛОДИСЛАВ МИРОНЧУК

Незмінний інтер'єр. Рота, сформована з добровольців УНСО у складі 54-го окремого розвідувального батальйону Збройних сил України. На задньому плані казарми частини з «традиційною символікою»

Богдана Хмельницького бригада імені князя Данила Галицького». Від радянських орденів, на щастя, відмовилися. Навіть від назви «Самаро-Ульянівська». А ось попрощатися із «Залізною» не змогли, хоча жодного стосунку до сучасної 24-ї бригади ця приписка не має. Званням «Залізної» 24-та дивізія була нагороджена за бої з білогвардійцями.

Збереження «гвардійських» найменувань автоматично легітимізує використання гвардійської-георгіївської символіки. Може, її і не носять на вулицях, але на будівлях казарм, шевронах та розпізнавальних знаках багатьох військових частин вона зберігається.

Коли у 2014 році до Збройних сил України вступило чимало патріотів, радянська атрибутика частин, до яких вони потрапили, не корелювалася з їхніми поглядами: червоні прапори, ордени Суворова—Кутузова, георгіївські стрічки... Не раз на цю тему виникали конфлікти поміж самими військовослужбовцями.

Із совковим спадком можна було б спробувати змиритися, якби в наших військах плекали сучасні традиції, що сформувалися під час війни на Донбасі. Але про те взагалі ніхто не дбає. Складається враження, що в силових структурах (а також в інших органах державної влади включно з Адміністрацією президента) це питання мало кого цікавить.

Так, у вересні 2016 року в Національній гвардії України без будь-якого розголосу було розформовано батальйон «Донбас». Легендарна частина, яка втратила в боях майже 100 добровольців загиблими та зниклими безвісти, була розформована так, буцімто йшлося про авторемонтну майстерню чи польову їдальню. Не минає дня, аби не лунало з преси пафосних слів про реформи та натовські стандарти. Але не потрібно переходити на якісь стандарти чи проходити тести на поліграфі, аби за звичаєм, який існує ще з часів середньовіччя, здійснити урочистий акт розформування військової частини. З передачею прапора, прощальним наказом і вечерею, нагородженням відзначених, згадкою про загиблих.

Ще один показовий факт. 5–6 грудня 2016-го відзначали 25-річчя Збройних сил України. Вочевидь, було б логічно в ці дні згадати про героїв війни на Донбасі, які славилися або загинули, захищаючи територіальну цілісність та недоторканність України.

За останні два з половиною роки багато говорили про створення військового меморіалу загиблим в АТО. Подіюють, що навіть хтось якісь гроші виділяв та «освоював». Вочевидь, у ювілей можна було б провести урочистості саме в такому місці. Але їх не буде. На 5 грудня 2016 року були поставлені інші завдання: «проведення ритуалів у місті Києві—покладання квітів до могили Невідомого солдата, пам'ятника тричі Герою Радянського Союзу Маршалу авіації І. М. Кожедубу, стели Перемоги, пам'ятника генералу армії М. Ф. Ватутіну та пам'ятника героям-танкістам». Ну й концерт у Центральному будинку офіцерів у Києві.

Важко сказати, якими міркуваннями керувалися в Міністерстві оборони України, коли вирішили покласти квіти загиблому у 1944 році Ватутіну з нагоди ювілею Збройних сил України. Водночас не згадали про те, що в Києві є Стіна пам'яті на території Михайлівського собору, є Алеї почесних поховань на Лук'янівському та Берковецькому кладовищах, є подібні місця на кладовищах у кожному великому місті. А ще є ділянки з так званими тимчасово не встановленими захисниками України в Дніпрі, Запоріжжі та Старобільську.

Звісно, можна покласти квіти Кожедубу з Ватутіним, якщо хтось так хоче. Але чому не зробити це на могилах героїв війни на Донбасі, які теж поховані в Києві: рядового Ігоря Броневицького й полковника Павла Пивоваренка, добровольця з Луганська Темура Юлдашева й розвідника Севи Воловика та багатьох інших?

Отже, доходимо висновку, що якби в дні свят згадували не про Ватутіна з Кожедубом, а про Пивоваренка з Юлдашевим та інших героїв війни на Донбасі, то, вочевидь, й офіцери розуміли б, що вони затребувані державою. ■

За що воюють

Анатолій Шара

Як змінилася мотивація бійців на фронті

Російська пропагандистська машина не дарма вбиває в голову своїм громадянам, ніби на Донбасі за Україну воюють найманці якщо не із Сомалі, то з Арабського світу; про участь військ країн НАТО, особливо поляків, вона вже навіть не згадує.

Усе це робиться не просто так, адже звичайні росіяни згідно зі стратегією кремлівських очільників повинні знати тільки те, що українська армія глибоко деморалізована й воювати проти «повсталого народу Донбасу» ніхто не хоче, та й узагалі ЗСУ — це «робітничо-селянський» формат армії.

Простий росіянин не повинен знати, що боротися зі зрадниками та найманцями вирушили десятки тисяч українських вояків. Адже тоді зламається вся нехитра схема з перетворенням колись «братньої» України на «фашистську».

До речі, відразу треба чітко сказати, що з початком військової агресії в лави Збройних сил прийшло значно більше добровольців, ніж у батальйони, створювані МВС. Однак медіа не помітили цього факту з багатьох причин, насамперед через нерозторопність інформаційних служб самих ЗСУ та відверту байдужість командування до цього явища навесні 2014 року.

Завдяки масовому користуванню соціальними мережами українське суспільство дізналося не тільки про те, що в країні є армія, а й про проблеми, які залишилися в цій резистентній до змін структурі ще від радянських часів. Однак нині командуванню дуже важко приховати власні провали в організаційній роботі, у забезпеченні підрозділів і, звичайно, у роботі з особовим складом.

Слід сказати, що мотивація військовослужбовців та добровольців від початку АТО на Донбасі змінювалася докорінно. Так, на першому етапі конфлікту люди йшли воювати, маючи високі ідеали: відстояти цілісність України, її незалежність. Але, зіткнувшись із радянською системою управління військами, з байдужістю й відвертим недбалством генералів, корупцією, цей рух як за кількісними, так і за якісними показниками почав згасати.

Зайве нині описувати проблеми з дисципліною та мотивованістю особового складу Збройних сил до початку подій в Іловайську та на Луганському напрямку, це вже досить добре зроблено до нас. Проте необхідно зазначити, що в той період на мотивацію найгірше впливали односторонні припинення вогню, які оголошувала українська влада, адже це давало бойовикам змогу укріплюватись і відновлювати сили. Нагадаю, що в середині серпня 2014 року

українські війська практично відрізали терористські анклав однієї від одного, стоячи за лічені кілометри від Луганська й Донецька.

Своєрідним психологічним надломом для бійців стали Іловайський котел та розстріл айдарівців із десантниками 80-ї ОДШБр у Веселій Горі, коли було оголошено режим припинення вогню після зустрічі в Мінську 5 вересня 2014 року. Далі були сумнозвісні події на 32-му блокпосту, Донецький аеропорт і вихід із Дебальцевого.

Під час та після всіх цих трагічних подій командири добровольчих підрозділів звинувачували генералів у саботажі й зраді. Це не стало чимось новим, адже між добровольцями та мобілізованими відносини не залагодилися відразу. На те існувало багато об'єктивних причин, серед основних — недовіра до керівництва ЗСУ, якому закидали лояльність до попередньої влади, та небажання воювати за радянськими армійськими стандартами.

СТАН ЗСУ СЬОГОДНІ НЕ МОЖЕ ЗАДОВОЛЬНЯТИ АНІ ВИСОКОМОТИВОВАНИХ БІЙЦІВ, АНІ СУСПІЛЬСТВО ЗАГАЛОМ. ПРОТЕ КАЗАТИ, МОВЛЯВ, УКРАЇНЬКА АРМІЯ РОЗКЛЕЇТЬСЯ ПІД ЧАС ПРЯМОГО ЗІТКНЕННЯ З РОСІЙСЬКОЮ, ЯК МІНІМУМ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНО

Щоб уникати цих проблем, нині й створюється контрактна армія, де за все відповідають професіонали. В Україні від самого початку незалежності говорили про необхідність перетворення зашкарублої радянської машини на ефективне сучасне військо. Але це питання, як і аналогічні в інших царинах, вирішували тільки декларативно та половинчато. Проте нинішня українська влада, враховуючи помилки попередників, усе-таки наважилася на цей крок і почала його поетапну реалізацію. Виступаючи перед військовими під час передачі техніки в Чугуєві 15 жовтня, президент Порошенко оголосив, що від кінця жовтня 2016 року українська армія стане контрактною.

Перехід Збройних сил на нові рейки потребує окремого дослідження, хоча цей процес відбувається в суто українських реаліях. Слід розуміти, що контрактна армія — це не такі собі високооплачувані профі з голлівудських бойовиків, а цілком нова система підготовки особового складу, матеріального забезпечення, логістики, медицини. Не є великою таємницею, що старі військові кадри чинять опір цьому переходові або намагаються адаптувати його до власних стандартів і схем.

Тиждень опитав військовослужбовців Збройних сил України, які перебувають у найгарячіших точках АТО, про їхню особисту мотивацію і про те, які проблеми вони бачать, залишаючись в епіцентрі подій на Донбасі. Оскільки бійці остерігаються тиску, а то й помсти вищого командування, ми не публікуємо їхніх імен, лише назви підрозділів та місце служби. Окрім того, попередимо, що тут не буде повідомлень у стилі «зрада/сльози», обмежимося відвертими відповідями на прямі запитання.

Більшість опитаних бійців, окрім того, зазначили, що великими проблемами в Збройних силах є пияцтво, або так званий аватаризм, а також пережитки радянського минулого. Один із військових навів простий приклад: попри сучасні інформаційні технології, старші офіцери й надалі працюють зі склеєними паперовими картами, що у XXI столітті є абсолютним абсурдом. Годилося б користуватися планшетами, інтерактивними дошками, але вони просто не володіють такими навичками.

Військовослужбовці сходяться у ще одному важливому моменті: нині, як і на початку війни, немає механізмів чіткої координації між різними підрозділами, забюрократизованим лишається армійський механізм. Командири на місцях практично не можуть приймати оперативні рішення самостійно, уся інформація повинна стікатись у штаб, там верифікуватись, а вже потім наказ доводять до цього самого командира. Можна лише уявити, скільки часу марнується. Окрім того, опитані заявили, що не потрібно мобілізувати всіх підряд, адже це суттєво демотивує і спричиняє розлад у частині. Саме через такі непродумані заходи і з'являються згадані «аватари», і тому ж таки відповідно зростає кількість злочинів, нещасних випадків і трагедій у Збройних силах.

Військових, окрім того, дуже обурюють слова деяких «диванних» експертів та аналітиків, які заявляють, що в разі прямої російської агресії українська армія побіжить у куці й не зможе гідно протистояти підрозділам «бойових бурятів».

Натомість бійці запрошують тих, хто сумнівається, до себе в гості на передові позиції в Широкине, Авдіївку, Зайцеве, Піски, Троїцьке, Кримське, щоб вони пересвідчилися у власній неправоті.

Звичайно, що стан Збройних сил сьогодні не може задовольняти ані високомотивованих бійців, ані суспільство загалом. Проте казати, мовляв, українська армія розклеїться під час прямого зіткнення з російською, як мінімум непрофесійно й безвідповідально. Крім того, не забуваймо, що чимало звільнених у запас військовослужбовців перебуває в оперативному резерві першої черги і зможе швидко розгорнути штати підрозділів до необхідних масштабів.

Як висновок хочеться сказати, що мотивація українських вояків залишається простою: передусім захищати Батьківщину. Хоча чинників, які демотивують залишатись у Збройних силах, на жаль, не меншає. Але тут саме суспільству потрібно посилити тиск на керівників Міністерства оборони, щоб пришвидшити реформи всередині Збройних сил і привести їх до відповідності стандартам НАТО. ■

Боєць 137-го окремого батальйону морської піхоти, ОТУ «Маріуполь»:

«Мотивація була проста: коли в країні війна, чоловіки мають брати зброю і воювати. Я йшов не служити, а воювати. Із часом мотивація не змінилася, але середовище, яке тебе оточує, всіляко спонукає піти геть. Бюрократія, совок, показуха, намагання всіляко обдурити солдата щодо його права закінчити контракт і звільнитися ніяк не мотивують продовжувати службу. Мотивація тих, хто мене оточує, двояка: половина — це заробітчани, які прийшли по статус УБД, пенсію чи високу зарплату, але водночас є і хлопці, охочі воювати. Таких не цікавлять погони, посади чи гроші. Їх мало, проте ніхто й не мотивує їх залишитись у ЗСУ. Системі ці люди не потрібні».

Боєць одного з підрозділів, що воюють у промзоні Авдіївки, ОТУ «Донецьк»:

«Мотивація різна. Наприклад, серед кримчан — деокупація Криму та повернення його Україні. Серед військових із Донбасу — повернення своєї землі, бо деякі покинули домівки, пішли в українську армію і тепер мріють, як ми виганятимемо бойовиків та російські війська й повертатимемо свою територію, малу батьківщину. Серед вихідців

із центральних та західних областей — це загальна мрія визволити Україну від загарбників. Хтось просто приїхав за ротацією відбутися свій час і особливо не замислюється над питаннями мотивації, зараз важко оцінювати, але серед тих, кого я зустрів, багато солдатів та офіцерів готові воювати і звільнити країну, вони чекають наказу, щоб вибивати ворога. У мене особисто й на Донбасі, й у Криму моя мала батьківщина, де лишилися житло, батьківська хата, все майно. Багато спогадів пов'язує із цими краями».

Боєць 93-ї ОМБр, ОТУ «Луганськ»:

«Ну яка мотивація... Починала ж я волонтером. Це було просто: Донецьк від Запоріжжя за 200 км, дуже близько. Допомогала хлопцям, щоб не впустили ворога до мого міста, я хочу жити в Україні, а не в Росії. І така була думка: зараз ми швиденько перемажемо, і все буде добре. Але швиденько не вийшло. Армія тепер

більш-менш забезпечена. Такої допомоги, як раніше, вже не потребує. Але їй необхідні внутрішні зміни. І тоді, коли я ішла служити, наближалася демобілізація шостої хвилі. На контракт не йде стільки чоловіків, скільки треба, щоб компенсувати дефіцит кадрів. Ось і пішла. Така-от мотивація».

Військові на Донбасі: добрі, погані, але свої

Елизавета Гончарова, Бахмут

Як ставляться до українських солдатів на звільнених територіях

Уже третій рік у містах та селах Донбасу наш військовослужбовець — не просто людина, одягнена в камуфляж та зі зброєю. Для когось це єдина надія залишитись у своєму будинку, для когось — знак, що в цьому будинку, на жаль, він мешкати вже не може... Чи змінилося ставлення до армії серед місцевих жителів, якщо порівнювати з початком конфлікту? Так, до озброєних солдатів звикли, як до поліції чи даїшників, уже жартують про них і з ними, а не тільки пошепки переказують чергові «жахи» про трічі згвалтованих епілептичних бабусь із монтажною піною. Але якщо дивитися глибше, то зміни є вже й на підсвідомому рівні: майже все населення вільного Донбасу говорить про військових як про своїх — добрих чи поганих, але своїх.

У донбаських селах поза відміткою 30 км від того місця, яке хтось називає лінією зіткнення, хтось — фронтом, багато військових. Їх вивели за міжнародними угодами разом з озброєнням понад рік тому. Тут стріляють тільки вони, коли навчаються на полігонах. Нині всі підписали контракт, залишаються в зоні АТО свідомо. Бо відтепер це їхня робота, відповідальність, їхній вибір.

«А мені їх дуже шкода... Хлопців чекають удома батьки, діти, дружини. Ви думаєте, їм тут у полях сидіти до впадоби? Вони майже всі похмурі зараз, бо не розуміють, що тут роблять. Чи є війна, чи є АТО? На початку були дуже злі, коли з Майдану прийшли, особливо ті, що з батальйонів. Усе нас зрадниками називали, але за що? Ми ж хотіли, щоб усі жили разом, як раніше, чи було погано нам у великій країні? Ми їх, чесно кажучи, боялися дуже. А тепер — ні, жаліємо, часто розповідаємо один одному щось про життя: хтось хотів сюди їхати, когось мобілізували, а потім залишився, бо працювати вдома ніде. Ми ж усі свої люди», — зізнається дід Федір із невеличкого села на півночі Бахмутського району. Він місцевого роду, розмовляє українською, але «топить» за Радянський Союз...

«П'ють?» — питаю, бо розумію, що, сидячи в глушині, без бойових завдань та навіть зрозумілого пояснення цілей, чоловіки мають чимось себе зайняти.

«А як без цього?.. Але не те щоб дуже. Як усі чоловіки», — позіхає дід, поглядаючи на дружину, що прив'язує до тину козу. Жінка супить брови: здається, благовірний теревенить із військовими не тільки за горнятком кави. Хоча заради справедливості зазначу, що горілку бійцям у селах та містах Донбасу продавати заборонено, з «чітким» формулюванням: «Особам з ознаками будь-якого військового формування». Десь навіть відеорежими встановили, щоб продавчині не порушували заборони. Але ж є свій дід Федір...

Як там казали в гусарському кіно від Рязанова? «Справжнє життя у провінційному місті починається тоді, коли в нього входять військові». У багатьох звільнених містечках та селах Донбасу воно справді поживало й поцікавішало. Більшість вважає, що опинитися нині за лінією фронту було б дуже небажано: надивилися на тих, хто їздить туди-сюди по пенсії та продукти. Тож до військових ставляться не скажу, що із вдячністю, але з повагою. Інколи навіть із любов'ю.

«Уже двійко наших дівчат заміж вийшли за військових. Мабуть, іще виходитимуть, бо діло ж молоде. Ось чекаємо на підвищення народжуваності», — голова цієї сільради хвилюється, бо це її такий біль: треба школу та садок наповнювати...

Але в населених пунктах, прилеглих до зони бойових дій, пік народжуваності не очікується. Бо тут стріляють не тільки на полігонах, а присутність військових не лише гарантія того, що територія не буде окупована, а й ризик ударів із протилежного боку. У будинках, покинутих через війну власниками, часто квартирують військові. Подекуди без узгодження з місцевою владою (чи, може, її взагалі немає?). Сусіди, яким доручили наглядати за житлом, туди вже не можуть навіть зайти. Це все логічно: війна, секретність, та й не в лісі-бо жити, якщо хати пустують. Але ж це чийсь дім, котрий людям було так боляче втрачати. Якщо ми намагаємося тільки повернути території, окуповані злочинцями із сусідньої країни, всі засоби підходять. Однак якщо військові утримують нашу землю й захищають людей, річ зовсім інша...

ДО ОЗБРОЄНИХ СОЛДАТІВ ЗВИКЛИ, ЯК ДО ПОЛІЦІЇ ЧИ ДАІШНИКІВ, УЖЕ ЖАРТУЮТЬ ПРО НИХ І З НИМИ, А НЕ ТІЛЬКИ ПОШЕПКИ ПЕРЕКАЗУЮТЬ ЧЕРГОВІ «ЖАХИ»

«У нас був підрозділ, за яким, коли на ротацию виходили, всі місцеві бабусі плакали. Бо хлопці їм навіть воду й дрова приносили, щоб не змерзли. Десь «прилетіло» — військові перші, щоб полагодити. Потім зайшли інші, почалися претензії, місцевих били навіть, гроші, речі й документи відбирали. Я пішла розмовляти, а командир мені: ви повинні розуміти, люди життям ризикують, тож мають право на злість і образи. А трофеї — це на кожній війні! Тоді важкувато було про «захисників» щось казати, коли у своїй країні вони про трофеї говорять... Хоча, здавалося б, військові в одних умовах. Мабуть, усе залежить від командира», — підсу-

мовує голова іншої сільради, де майже щоранку рахують збитки від нічних боїв.

Можна ще доповнити список хабарами на блокпостах, контрабандою та відверто споживацьким ставленням до війни. Це теж не додає взаєминам теплоти й щирості. Але частіше все ж такі військові стають по-рятунком: у червоних зонах вони майже єдина влада й усі види служб. Навіть автівки швидкої — і ті військово-волонтерські, бо цивільні багато куди не дойдуть. Та й по всій визволеній частині Донбасу нині військові підключаються до допомоги дітям чи старим, нужденним, тим, хто потерпає від лиха: у Соледарі, наприклад, відремонтували школу, в Торезьку допомагали долати проблему безводдя, у Зайцевому привозять хліб та інші продукти. У школах уже нікого не дивує, коли бійці приходять на виховні заходи, щоб розповісти про свою любов до України. А ще півтора року тому в деяких містах батьки погрожували вчителям за те, що привели до їхніх дітей «цих карателів», і демонстративно відверталися під час виконання гімну. Нині це навіть не обговорюється: є загальна практика виховання патріотизму в Україні. А Донбас — це Україна, за великим рахунком, завдяки цим військовим. Чи завжди скрізь щирість і подяка? Коли чесно, ні. Але, мабуть, усе залежить від командира. І не тільки в армії.

Волонтери, ті, що з місцевих, найзавятіші. Адже вони без рожевих окулярів. Бо щодня, не на свята, бачать різні сторони української армії: перемоги, біди, відчайдушність, зраду, хабарників, героїв. «Бо наше військо — це наше суспільство», — кажуть вони, коли хтось із оточення намагається дорікнути діями вій-

ськових. І, попри все, не припиняють підтримувати армію своєї країни. Уже не берцями та шкарпетками, картоплею чи цибулею, як було спочатку. Але для обох сторін — місцевих і військових — дуже важливо не прийняти цього зв'язку. На Донбасі це навіть важливіше, ніж будь-де, бо армія тут — фактор об'єднання людей.

Так, різниця між тими, хто покинув усе, пішовши добровольцем на початку війни, без статусу чи можливих пільг, та сучасними контрактниками є. Перші більш мотивовані, другі професійніші. Хтось рветься на самісінький край, хтось чекає на свій статус УБД у тихому містечку. Одні соромляться просити найнеобхідніше, другі вимагають, навіть маючи гроші, щоб їм купили. Хтось тягне до армії «совковий» досвід із приниженням та дідівщиною, а хтось намагається бути гідним пам'яті полеглих товаришів. А загалом як скрізь: люди різні...

«Для нас вони були і є захисниками. Як і раніше, часто соромляться щось просити. Привеземо — дякують. Досі дзвонять ті, ким опікувалися ще у 2014 році, вони нам уже рідні. Але нині бійців хоч не так до болі шкода, бо забезпечення тепер належне. Краще пишатимемося, ніж жалітимемо», — каже подружжя волонтерів Захарченків із прифронтового Торезька.

Від початку року контракт із ЗСУ уклали більш ніж 64,7 тис. військовослужбовців, багато з них жителі Донбасу. Майже в кожному селі й на кожній вулиці міста є той, хто тепер служить чи то в ЗСУ, чи то прикордонником, чи то в Нацгвардії. І завдяки цьому теж, навіть підсвідомо, армія стає для мешканців Донецької та Луганської областей своєю. ■

Двічі повернутися з війни

Станіслав Козлюк, фото: Олексій Фурман

Тиждень розпочинає цикл матеріалів про мирне життя ветеранів АТО

Біля старої військової ГАЗелі стоїть чоловік років 35. Вдягнутий у пуховик і джинси, він часом поглядає на перехожих, які кидають швидкі погляди на прозору пластикову коробку з написом «Допомога воїнам АТО», що стоїть поряд на пластмасовому стільці. Тут же п'ять волонтерів, котрі обговорюють чергове авто, яке потрібно відновити для потреб військових.

— Та в цієї ГАЗелі ходова розбита повністю. Як і двигун. Коротше, міняти треба все. Деякі запчастини ми вже знайшли, але на це потрібні гроші. Машину пригнали з передка, нею «Донбас» користувався. Було одне авто на 700 людей. Вони і солдатів, і боеприпаси нею возили. Хоча й обережно поводитися, але

самі розумієте, як війна і военні дороги по-значаються на транспорті, — розповідає волонтер Володимир, попиваючи каву.

Чоловік 35 років лише киває головою. До нього підходить знайомий. Артилерист. Каже, що досі воює й кінця-краю цьому не видно, та й із виплатами затримки. Зараз він у відпустці. Привіз товар на базар. Уся розмова триває хвилини дві, після чого артилерист сідає у своє авто й рушає в справу. Тим часом чоловік накульгуючи відходить від ГАЗелі й присідає на стілець. Закочує праву штанину. Під джинсовою тканиною протез із двох металевих трубок і колінним суглобом. Волонтери дістають ключі й починають підтягувати шайби та болти на залізній нозі.

— Куди ж ти так тягнеш? — чоловік сміється, — Ти ж мою ногу зараз знімиш!

— Сарабун, я ж пропонував на ДТСААФі підкрутити все. Там й інструменти потрібні є, й узагалі зручніше, — каже Володимир.

Олександр Сарабун лише усміхається. Йому пішов четвертий десяток, у нього дочка-підліток, він ветеран АТО з ампутованою правою ногою. Проїшов Іловайськ і полон, реабілітацію... і знову фронт. Олександр двічі бачив війну на Донбасі. У 2014-му, до поранення, і в 2015-му, після операції, під час якої чоловікові від кінцівки лишили трохи більше ніж 7 см. Решта — механіка.

— Ну що, везтимемо машину на ДТСААФ? — каже Олександр замислено, потягуючи каву зі стаканчика, куплену в кіоску на базарі, біля якого прилаштувалися волонтери.

— Так, давай згортатися. Скоро друга година. Вже час, — каже Володимир.

Військове авто чіпляють до мікроавтобуса й тягнуть через половину міста в бокс.

— Нам керівництво ДТСААФу дало в користування один із боксів. Ми там ремонтуємо військові авто. Гроші збираємо всім містом. Де бізнесмени допоможуть, де мер. Він, коли цю ГАЗель побачив, — Олександр плескає по кріслу авто, — сказав, що треба б купити хлопцям мінімум ще одну. Місцеві на нас по-різному реагують. Часом такого наслухаєшся, поки гроші в коробку збираєш: і «Ми вас туди не посілали», і «Йдіть до свого Порошенка», і «Стягуйте гроші з тих, хто мільйони декларував». Хоча в перший день, коли про нас і результати нашої роботи показало сюжет місцеве ТБ, зібрали під 6 тис. грн, — розповідає Олександр.

Підїжджаємо до боксів. Волонтери забирають із ГАЗелі коробку з грошима й документи. Саме авто лишають просто неба. Бо ж у волонтерській майстерні зайнято: нині там на ремонті старенький мерседес. Його вже частково завершили, а машину планують передати в користування батальйону «Донбас». На багажнику мерседеса відкривають пластикovu коробку з грошима й починають рахувати. За день назбирується 870 грн. Волонтери сумою не надто задоволені: лише заміна двигуна коштуватиме щонайменше \$200.

— Ну що, хлопці, зустрінемося завтра біля ринку о сьомій. Мені ще до родичів. У племінниці день народження, треба привітати, — прощається Олександр, ми вантажимося в мікроавтобус.

Я Сарабун Олександр Вікторович. Народився в Могилі-ві-Подільському 22 травня 1979 року. Мати була інвалідом (перехворіла на менінгіт і втратила слух), тому ми з молодшим братом Дмитром росли й навчалися в школі-інтернаті в Ямполі. За СРСР усе вирішували за тебе. А оскільки нас у мамі було п'ятеро, хтось десь вирішив, що найстарших треба забрати. Звісно, з інтернату за хорошу поведінку відпускали додому, виписували для цього спеціальні дозволи. Але я до таких не належав. Тож кілька разів тікали, намагаючись провідати маму. Але нас ловили. Найобразливіше, коли це відбувалося за 7 км від дому. Так і жили. Навчання закінчив у 1994-му. Й одразу пішов працювати. Мені тоді 15 було. Перша робота — вантажником у магазині. Потім, коли магазин закритися, працював у будівельній бригаді під-

собником. Здається, у 1998-му пішов добровільно в армію. Не знаю, чому пішов. Може, у голові щось стрільнуло: освіти ж немає, а все життя працювати вантажником не хочеться. Думав, там пощастить. Врешті дослужився до заступника комвзводу. Здобув звання старшого сержанта. 2000 рік. Тоді військовим зменшували зарплати. Багато офіцерів повтікало. Одним словом, перспективи розчинилися в повітрі. Тому повернувся до Могилева-Подільського. Працював на місцевому консервному заводі. Коли він завалився, перебрався на пивзавод, де робили солод. Трохи згодом знову пішов будівельником. І ним уже пропрацював до самої війни.

Їдемо старою дорогою повз села. Олександр тримає на колінах торт, на задньому сидінні авто пакег із різними видами солодкої води. У брата Дмитра окрім Ані, якій виповнюється 12, ще четверо дітей. Підвезти нас погодився знайомий ветеран.

— Ви не уявляєте. Приїжджаєш до Діми, діти вибігають й обліплюють тебе з усіх боків. Насилу від них відбиваєшся, — сміється Сарабун.

Звертаємо на сільську дорогу. Через сніг із дощем її остаточно розмило, і доїхати до будинку брата стає проблематично. Виходимо за кількадесят метрів від паркана і йдемо пішки. Ноги грузнуть у багні, слизьке місиво змушує зосереджуватися на кожному кроці. Інакше можна добряче вивозитися у грязюці. Олександр намагається пройти де сухіше, але марно. Протез час від часу зісковзує, змушуючи свого хазяїна ледь не сідати на шпагат. Врешті дістаємося подвір'я.

— Ти що, не міг дорогу розчистити? Я ж там ледь не вбився зі своєю ногою, — сміючись каже Олександр братові.

«МИ РЕМОНТУЄМО ВІЙСЬКОВІ АВТО. ГРОШІ ЗБИРАЄМО ВСІМ МІСТОМ. ДЕ БІЗНЕСМЕНИ ДОПОМОЖУТЬ, ДЕ МЕР»

Нас запрошують до кімнати, де вже зібралися гості. Саша віддає гостинці, його садять у голові столу. П'ємо за здоров'я 12-річної іменинниці. Присутнім розливають самогон, винуватиці свята дістається шампанське. Олександр від алкоголю чемно відмовляється. За розмовами про життя, город і сільгосптехніку минає півтори години. Весь цей час Аня горнеться до Саші. Врешті збираємося додому. Бо ж на ранок знову волонтерити. Після тривалих провідів сідаємо в авто й повертаємося до вечірнього Могилева.

На Майдан я так і не потрапив. Поки зібрався їхати до Києва, Янукович утік. А вже в березні почався Крим, коли той козел (президент РФ Володимир Путін. — Авт.) закінчив свої Сочі. Я одразу згадав школу, де за тебе все вирішували, і зрозумів, що назад у совок не хочу. І 4 березня був у військкоматі. Виявилось, що моєї картки там немає. Як і половини військовозобов'язаних. Тож написав заяву, що маю бажання служити добровольцем. І потрапив у першу мобілізацію. Але не на фронт. Ми відновлювали документацію. Бо було таке, що за паперами людина здорова, а по факту вже інвалідом стала. Так працював до кінця травня. А в червні потрапив до 1-ї танкової бригади. Тиждень ми сиділи на полігоні, але відправкою на фронт

і не пахло. Командири на наші запитання відповідали: «Сидітимете в частині стільки, скільки нам буде вигідно». На той момент під Слов'янськом уже точилися бої. Врешті я втік. Виявилось, що у військових квитках не записали, куди саме нас відправили з Могилева-Подільського. Нас таких восьмеро було. Тому я з'їздив до Вінниці, забрав документи й поїхав до Петрівців. Хтось у соцмережах почав писати, що я дезертирував. Але в той момент ми вже на навчаннях у кікіморях бігали.

Сьома ранку, базар. Уже знайома ГАЗель, пластикова коробка й Олександр. Збирають гроші. Сьогодні їм мають допомагати підлітки — діти волонте-

За офіційними даними, у боях за Іловайськ загинуло **366** військових, **429** дістало поранення, **158** зникло безвісти, **128** потрапило в полон

рів. Двоє хлопців погодилися походити торговими рядами й попитати продавців, чи зможе хтось допомогти фінансово. Один, син голови місцевої Самооборони, вже тут, його друг-однокурсник має підійти. У машині за лобовим склом видно другу пластикову коробку й два зелених волонтерських жилети.

— *Пройдіться з хлопцями, послушайте, що люди кажуть. Тільки спочатку поїзте,* — каже Олександр.

Волонтери снідають. З військового авто доноситься запах кров'янки. Перекусивши, хлопці беруться за справу: вдягають жилети, коробка в руках.

— *Ми волонтери, збираємо гроші на відновлення військових авто. Одне з них стоїть. Біля ринку. Якщо можете щось пожертвувати...*

— *Ні! АТО, АТО... Що мені ваше АТО?!*

Йдемо далі.

— *Ми волонтери, збираємо гроші...*

— *У хлопців там нічого немає, а ви тут про машини!*

— *Рано ви прийшли. Виторгу ще немає, немає з чого жертвувати.*

Заходимо в ряди з одягом.

— *Доброго ранку, ми волонтери...*

— *А, це ви на авто, що на ДТСААФ стоять? Так, зараз...*

Загалом продавці не завжди позитивно сприймають волонтерів. Хтось втомився від війни, хтось скаржиться на владу й пропонує просити гроші в Порошенка, Гройсмана чи Тимошенка. Обхід завершується. Сарабун незадоволений.

— *Сепарів багато. Хтось у «братській народ» вірить. Розповідають, що грошей немає або що. Буває, скажуть заглянути потім, мовляв, кинуть кілька десят гривень. Хлопці приходять, а продавці про обіцянки забувають. Так і працюємо, — трохи ображено каже Олександр.*

Вирушаємо на зустріч із мером міста Петром Бровком. Саша переконає: він постійно з ним на зв'язку, та й узагалі місцевий голова відіграв важливу роль у його реабілітації: допомагав грошима, виділив квартиру, знайшов бізнесменів, які погодилися зробити в ній ремонт. А зараз вони співпрацюють у волонтерстві. Доки чекаємо, беремо каву.

Нове житло. Після поранення Олександр отримав обіцяну державою квартиру, але через проблеми з житловим фондом у місті вільне помешкання знайшлося аж на п'ятому поверсі

Певно, це чи не єдина сильна звичка Олександра, яку можна було б назвати залежністю.

— Як там у вас на базарі? — мер з'являється й одразу починає про справи.

— Як сказати. Такого наслухалися хлопці, поки сьогодні гроші збирали. І про волонтерів, і про політиків... — роздратовано каже Олександр.

— Може, давайте зі мною сходимо наступного разу? Хай мені в обличчя все це розкажуть, — обурюється мер. Далі говоримо про річницю Євромайдану й розходимося. До Саші має приїхати дочка.

У батальйоні «Донбас», у який я потрапив, довго не могли знайти для мене зброї. Тож перший бій був із гранатою, саперною лопаткою і каскою з написом «За ВДВ!». На нас мала бути засада, але минулося. Взагалі, коли йшов на війну, був готовий до того, що не повернуся. Але боявся поранення. Бо якщо вб'є, то вб'є. Щоб одразу, не мучитись. Але чого боявся, те й сталося. Мене поранили при виході з Іловайська. Виходили «зеленим коридором» у КраЗі, поряд впало дві міни. А потім понеслися: танки, «Гради». Я такого ніколи не бачив. Земля горіла й смерділа, як пластмаса. На моїх очах снаряд влетів у бортовий мерс — пацанів повикидало, водію відірвало ноги, він палає. Ми стріляли хто куди. Бо в кукурудзяних полях тих росіян було як гівна. Куди не стрільни — поцілиш. Хлопці гатили просто з нашого кузова з РПГ по броні, яка в кущах ховалася. Хіба що в кіно таке бачив. От із куців видно «Фагот». Наш хлопець по ньому стріляє з гранатомета й влучає просто в цю трубу. Того «фаготчика» мов хто за ноги запустив: він бозна на скільки метрів підлетів і впав кудись у «зеленку». Поряд зі мною

впав Монах, тримаючись за стегно. Андрій із позивним Браво оберся об борт. Дивлюся — кров тече. А в нього нижню щелепу з гортанню відірвало. Я стаю на коліно, стріляю. Поряд наш Льончик. Він тільки й устиг сказати «Ох ти ж бл..дь» — і йому знесло половину голови. Я влучаю межі очі якомусь молодому й руському пацану з АК 100. А далі вибух перед машиною. Я виходив із кузова останнім. Щось влучає в ногу, та так, що її вивернуло. Намагаюся встати — і падаю. Підбігає Скіф, розрізає штанину. Там лише невеличка дірка була. А в носі величезний отвір. Лише кістка стирчить, м'язів немає. Десь випали. Мене перемотали, поруч лежали Льоня Рибка і Тар. А Сеня, якого ще до виходу поранило, обколотий знеболювальним, повзав зі Стечкіним і грозився вбити тих, хто надумає здатися. Лежимо з Таром. Страшно — не передати. Уявіть: лежиш поранений, а на тебе мчить палаючий КамАЗ. І все ближче неросійська мова, схожа на чеченську. Тар питає: «Є щось?». Я йому: «Граната». Тар у відповідь: «У разі чого підємо разом». Я її дістав, чеку висмикнув і під себе поклав. Підповзає Сеня: «Пацани, чого плачете?». Кажемо: «Вмирати не хочеться, а в полон не можна, добровольців катують». Сеня теж поруч прилаштувався. Оберся я об дерево, згадав, що скоро вересень, у доньки день народження. Тар мене за руку тримає, я плачу. І кажу собі: «Вибач, дитино, тато не вернеться». Але тут наші підбігли, відбили нас. Потім перебралися до будинку неподалік. Льоню Рибку лишили на дворі під «броніками», інших забрали в підвал. Бачив ще пацана, який летів у КамАЗі. Йому ноги розбило снарядом. Він потім казав: «Бачу, що на вас лечу, але нічого зробити не можу, ноги не слухаються». Здається, це був найдовший день у моєму житті.

Гра в «поранених». Після повернення з війни Олександр брав участь у тренінгах для військових, під час яких грав роль «важкопораненого»

Двічі на війну. Після лікування і встановлення протеза Олександр удруге пішов воювати на фронт. У мирне життя ж повернувся в 2016-му і зайнявся волонтерством

Невеличка й акуратна однокімнатна квартира. Вечір. На кухні заварюється кава, у коридорі стоїть металева нога. Саша в кімнаті розповідає свою історію. Говорить про полон і росіян. Про галюцинації та медсестер. Про волонтерів, які його виходжували. Про операцію.

— Нас відправили в Запорізький військово-польовий госпіталь. Я був 125-й там. Скільки нас усіх, не знаю. Поклали мене на вулиці коло плащ-намету, всередину забрали найважчих. До мене вийшов покурити лікар, принохався й каже: «Щось смердить». А я йому: «Лікарю, це я смердю. Нога поранена». Лікар на мене дивиться й каже: «Так ти ж гниєш!». Мене одразу всередину, на первинний огляд. А в голові, хочете сміятися, хочете ні, одна думка: помру, а «Вольфенштейн 3» (комп'ютерна гра. — **Ред.**) не пройшов.

Саме в цей момент качаємо чергову гру. Стрілялку. В Олександра лише такі на комп'ютері. Каже: порадив лікар-психолог, який із ним працював. Адже ігри в цьому випадку працюють на реабілітацію. Саша підтверджує: після кількох годин на день емоційно йому стає легше. Приходить дочка Єва. Наш знайомий саме розповідає про своє повернення.

— Вже в Дніпрі мені сказали: якщо ногу зберегти, то вона гноїтиметься. Лежу, реву. Врешті підписав згоду на ампутацію. Коли медсестра мене завезла в палату після операції, попросила хлопців не казати мені, що ноги немає, бо могло зірвати дах. Питаю в Сені:

ногу не врятували? А він каже: Саш, ноги в тебе більше немає. Додому я повернувся десь перед Дебальцевим. За документами на війні пробув аж один день. Ні виплат, ні пільг. Та про що там казати, навіть дров немає. Мені ж квартиру тоді ще не дали. Піклувалися про мене сестра й шурин. І сусіди. Але найбільше, звісно, дочка надивилася. І кидався по хаті вночі, і кричав... Всяке було. Шурин якось мав необережність у кімнаті петарду кинути, так я на нього на одній нозі з ножем кинувся. Більше він так не жартував.

Донька сидить у кутку кімнати й уважно дивиться на батька. Дійшла кава. Перебираємося на кухню. Саша розповідає про реабілітацію і волонтерів, які допомогли з поїздкою до Австрії, де він наново вчився ходити. Каже: саме там вирішив повертатися на фронт. Хоча лікарі й попереджали, що пересуватися він якщо й зможе з такою високою ампутацією, то лише за допомогою палиці. Розповідає, що лишав її під час передислокацій кілька разів, але побратими постійно повертали. Під час другої поїздки в тяжкій бої Олександр не потрапив, навесні 2016-го вже був удома. Нині займається волонтерством, мріє про машину. Допомагає з ремонтом бойових авто.

За вікном майже північ, за історіями випито багато кави. Розходимося по домітках. Завтра Саші, як і в попередні дні, вставати рано: потрібно їхати до Києва на зустріч із волонтерами. А в київському військовому госпіталі на нього чекає Толік Бугор, побратим, який втратив на війні обидві ноги. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ В ІНДИКАТОР

12–18 грудня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

- 13 грудня, 19:00** — презентація світового бестселера Кріса Андерсона «Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів». Учасники: Владислав Грезев, Юлія Тахтарова, Юрій Марченко. Спільно з видавництвом «Наш Формат». Модерує Антон Мартинов.
- 14 грудня, 18:30** — презентація книжки Йоганнеса Шваліни «Мовчання говорить». Учасники зустрічі: Леонід Фінберг, Йоганнес Шваліна, Костянтин Сігов. Спільно з видавництвом «Дух і Літера».
- 15 грудня, 18:30** — презентація перекладів класика польської драматургії Януша Гловацького «П'єси. Дві штуки». За участю перекладача, письменника Олександра Ірванця. Спільно з видавництвом «Лаурис» та Польським Інститутом у Києві.
- 16 грудня, 18:30** — презентація видання «Галерея чуття»: про любов, щастя та українську літературу від Івана Франка до Сергія Жадана. Спільно з видавництвом Nebo BookLab Publishing. Модерує Світлана Привалова.
- 17 грудня, 12:00** — дитяча субота. Презентація різдвяної фантастично-містичної казкової повісті Мії Марченко «Місто тіней». Інтерактив для дітей. Модератор — головний редактор видавництва «Фонтан казок», письменник Іван Андрусак. Вік дітей 9–12 років

Київ (вул. Спаська, 5):

- 12 грудня, 18:30** — презентація книжки Максима Гаха «П'ятий парк». Спільно з літературною агенцією Discursus. Модерує Анастасія Левкова.
- 13 грудня, 18:30** — презентація книжок Олега Криштопи «Україна: масштаб 1:1» і «Ліхві дев'яності: Станіславський феномен». Спільно з видавництвом «Темпора». Модерує Дмитро Козак.
- 14 грудня, 18:30** — презентація книжки Яни Дубинянської «Свій час». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Марина Козлова.
- 16 грудня, 18:00** — презентація збірки «Львів. Смаколики. Різдво». Учасниці: Дара Корній, Ніка Нікалоє, Тетяна Белімова, Наталія Лапіна. Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Київ (б-р Лесі Українки, 24):

- 17 грудня, 12:00** — дитяча субота для дітей віком від 5 років: створення конверта й написання листа Святому Миколаю.

Львів (просп. Свободи, 7):

- 12 грудня, 18:30** — презентація книжки Богдана Дячишина «Пережите-перечитане». Спільно з видавництвом «Ярославів Вал». Модерує Григорій Чопик.
- 13 грудня, 18:30** — FRI-D CLUB. Розмовний клуб з англійської мови для всіх охочих. Спільно з ГО «ФРІ Plus».
- 14 грудня, 17:00** — презентація збірки «ПРОТИ НАСИЛЬСТВА». Учасниці: Лариса Денисенко, Наталка Сняданко, Галина Вдовиченко, Маріанна Кіяновська, Галина Федькович, Христина Кіт, Марта Чумало.
- 14 грудня, 18:30** — презентація книжки Каті Лещинської «Нова людина». Спільно з Видавничою групою KM Books. Модерує Любов Долик.
- 15 грудня, 18:30** — зустріч ініціативи «5 ревію»: обговорення бізнес-книжок.
- 16 грудня, 18:30** — засідання клубу «Стосунки PRO»: різні мови прояву любові, або Як бачити й чути без слів?
- 17 грудня, 16:00** — дитяча субота для дітей 4–10 років. Презентація великих розмальовок-постерів від видавництва Duvogra за участю видавчині Ганни Усатенко.

Дніпро (вул. Глінки, 15, вхід із Європейської площі):

- 13 грудня, 18:30** — презентація книжки Ростислава Семківа «Як писали класики». Спільно з видавництвом Rabulum.
- 14 грудня, 18:30** — презентація книжки Артема Чапая «Тато в декреті». Спільно з видавництвом Vivat.
- 16 грудня, 18:30** — презентація книжки Валентина Терлецького «Кілька років зими». Спільно з видавництвом «Кальварія».
- 17 грудня, 14:00** — презентація серії книжок «Коти-воляки». Спільно з видавництвом «АССА».

Дніпро (просп. Гагаріна, 12):

- 17 грудня, 13:00** — дитяча субота для дітей віком від 6 років: виготовлення чобітка на Миколая.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

- 12 грудня, 18:00** — мандрівний Docudays UA. Перегляд та обговорення документальних фільмів «Звіт мене Маріанною» Кароліни Белявської і «Моріом» Франчески Скалісі. Спільно з Міжнародним фестивалем документального кіно про права людини Docudays UA і ВОГО «Подільський центр соціальних технологій».
- 13 грудня, 18:00** — мандрівний Docudays UA. Перегляд та обговорення документальних фільмів «Наближаючись до слона» Аманди Роуз Вайлдер і «На Великдень» Світлани Григоренко. Спільно з Міжнародним фестивалем документального кіно про права людини Docudays UA і ВОГО «Подільський центр соціальних технологій».
- 14 грудня, 18:00** — мандрівний Docudays UA. Перегляд та обговорення документальних фільмів «Каса Бланка» Александри Мацюшек та «Колишні» Олени Москальчук і Дмитра Бурка. Спільно з Міжнародним фестивалем документального кіно про права людини Docudays UA і ВОГО «Подільський центр соціальних технологій».
- 15 грудня, 18:00** — презентація поетичної збірки Магди Дзвін «Ми нині сущі». Спільно з видавництвом «Свічадо». Модерує Інна Єрмакова.
- 17 грудня, 11:00** — дитяча субота для дітей віком 6–13 років. Майстер-клас художниці Юлі Гушул із виготовлення віконних прикрас до зимових свят. Плата за матеріали — 20 грн.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

- 12 грудня, 16:00** — освітній семінар на тему «Проблеми мобільності в українській освіті. Можливості, перспективи, кар'єрні шанси» за участю Дмитра Виговського. Спільно з ГО «ІДСК» за підтримки проекту «Дивись ширше».

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

- 14 грудня, 18:30** — лекція Олександра Котиса «ЮНЕСКО на Волині. Коли астрономія перетинається з історією».

Суми (вул. Соборна, 44):

- 16 грудня, 19:00** — презентація поетичної книжки Олени Гусейнової «Супергерой». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Владислав Івченко.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

- 12 грудня, 18:00** — «Равликовий вирій» — розмова із сільським вчителем, поетом та філософом Іваном-Марком Лобуньом про культуру поза містами. Модерує Юрій Матевощук.

Харків (вул. Сумська, 3):

- 14 грудня, 18:30** — презентація книжки Оксани Забужко «І знов я влізаю в танк...» Спільно з проектом «П'ятий Харків» і видавництвом Котога.
- 15 грудня, 18:30** — презентація книжки Олени Гусейнової «Супергерой» Спільно з Видавництвом Старого Лева.
- 17 грудня, 18:00** — за нагоди 110-річчя Івана Багряного літературна зустріч «Багрянний — «Транзит» — Харків» з авторкою книжки «Хто вкрав істину?» Валерією Бакуліною.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

- 15 грудня, 18:00** — розмова про подільський музей Анни Ахматової із Сергієм Трояновським.
- 18 грудня, 16:00** — розмова з Катериною та Юрієм Даценками про день зимового сонцестояння та Новий рік.

Інформаційний партнер

Вхід на заходи вільний.

З детальними анонсами та змінами в графіку
можна ознайомитися за адресою
<http://book-ye.com.ua>

На хвилі гніву

Майкл Бініон

Як європейські політики збираються реагувати на конкурентів-популістів та обурення виборців

Перший пішов! Щойно Італія почала заповнювати в ЄС нішу, звільнену Британією, Ренці йде у відставку. На черзі зміни у Франції

Лучна поразка уряду на референдумі. Італійський прем'єр йде у відставку. Посилюється тиск на банки країни, що вже потерпають від браку грошей. Євро різко знецінюється. Серед європейських лідерів переполюх. Наскільки неспинна хвиля правого популізму, що котиться Заходом?

На вихідних вона наткнулася на невеличку перешкоду у Відні: австрійські виборці не проголосували за крайнього правого кандидата у президенти. Але Норберта Гофера з Австрійської партії свободи підтримала чимала меншість; до того ж панували реальні побоювання, що на батьківщині Гітлера до влади прийде перший крайній правий політик після закінчення Другої світової війни. Попри Гоферову поразку, заснована колишніми нацистами АПС, схоже, відіграватиме провідну роль у будь-якому майбутньому коаліційному уряді республіки після парламентських виборів, що мають відбутися наступного року. В Італії шок відчувається безпосередніше й різкіше. Тепер одна з найбільших і найслабших економік Європи може розпочати вільне падіння. Тамтешні виборці відкинули пропозиції реформувати Конституцію, що мали на меті вдосконалити управління країною. Інвестори бояться величезного національного боргу Італії (найбільшого в обрахунку на особу після грецького), тож, не виключено, кинуться забирати з країни свої гроші. А провідні банки, обтяжені горами проблемних кредитів, можуть почати банкрутувати. Опозиційні партії, вхопившись за відставку прем'єра-лівоцентриста Маттео Ренці, прощтовхують дострокові вибори, обіцяючи безжальну кампанію за вихід Італії з єврозони. А лідер опозиції, комік і євроскептичний засновник «Руху 5 зірок» Беппе Грілло

осідлав хвилю популістського націоналізму, небачену в Італії з часу падіння фашистського режиму.

Не один місяць мейнстрімні європейські політики з тривогою спостерігають за невтомним підйомом правих. У Східній Європі праві уряди вже обрано в Польщі та Угорщині. І там, і там владні сили вели кампанії з акцентом на націоналістичних та антиєвросоюзівських темах: на відмові приймати сирійських біженців чи інших мігрантів; опозиції Брюсселю та дальшій європейській інтеграції; зневазі до толерантності й свободи ЗМІ, притаманних ліберальним соціальним демократіям.

Сьогодні такі рухи набирають обертів на Заході. Голосування за Brexit вивільнило сили націоналізму, ксенофобії та ізоляціонізму, що довгий час бачились у британській політиці маргінальними. Гірка перемога Дональда Трампа на президентських виборах у США легітимізувала й заохотила в Європі гнів тих, хто почувався відкинутим, маргіналізованим або «насилу зводить кінці з кінцями» (так їх охарактеризувала британська прем'єрка Тереза Мей). Уже чується розмови, що в Нідерландах на наступних виборах може прийти до влади расистський крайньо правий політик Геерт Вільдерс. А лідерка французького «Національного фронту» Марін Ле Пен у травні наступного року, не виключено, опиниться у фіналі змагань за посаду президента країни.

Європейський лівий фланг тріщить по швах. У кількох країнах, де ліві довгий час були при владі, вони розкололися на фракції, що гризуться між собою. У Британії опозиційні лейбористи втрачають будь-яку єдність чи політичний авторитет, бо різко повернули ліворуч на чолі з неефективним новим лідером Джеремі Корбіном. На довиборах у Лондоні минулого тижня кандидат від лейбористів здобув так мало голосів, що втратив унесену заставу: такого приниження партія не зазнавала роками. У Франції жалюгідний рейтинг президента Франсуа Олланда на рівні 4% переконав його не балотуватися знову від Соціалістичної партії, тож його міністри сваряться за те, хто піде від неї на перегони.

Мейнстрімні європейські політики відчайдушно шукають способів притлумити хвилю гніву проти істеблїшменту, через яку ризикують утратити свої портфелі. Хтось намагається підіграти цьому настрою. У Британії Тереза Мей, яка очолила уряд після Brexit, визнала в першій промові після вступу на посаду, що мільйони тих, хто голосував проти ЄС, зробили це зі злості на дистанційованих політиків у Лондоні, а також через спричинене глобалізацією відчуття маргіналізованості й страх перед масовою імміграцією. Очільниця правлячого кабінету пообіцяла слухати цих людей і реагувати на те, що їх непокоїть. Але поки що окрім суворої позиції стосовно імміграції ознак того, що вона так чинитиме, мало. Уряд розривають суперечки: що означає Brexit? А ще він переймається правовою дилемою: чи

враховувати голос парламенту в переговорах із ЄС (це питання 5 грудня передано на розгляд Верховного суду Сполученого Королівства).

По всій Європі політичні лідери декларують жорсткість щодо імміграції (здебільшого це відповідь на величезний наплив приїжджких торік). Таким чином, вони сподіваються, що виборці бачитимуть їхню тверду лінію (зведення парканів на кордонах, відновлення паспортного контролю та вимога до іммігрантів вивчати місцеві мови й приймати західні цінності), а відтак заспокояться. Найактуальніше це, певно, у ФРН, де прибуття понад 1 млн біженців підточило популярність канцлерки Ангели Меркель, додало рейтингів правій «Альтернативі для Німеччини» й мало не спровокувало бунтів у деяких містах. Навіть ліві партії у Британії, Франції, Нідерландах та Швеції обирають менш терпиму позицію стосовно міграції, щоб протистояти викликові з правого флангу.

Сьогодні лінії розколу пролягають навколо питання Євросоюзу. Майже всі його громадяни розчаровані європейським проектом, злі на брюссельську бюрократію, не бажають глибшої політичної інтеграції та вимагають повернення національного суверенітету, ба навіть виходу з євросони. Країни в серці ЄС, як-от Німеччина, глибоко занепокоєні: вони відкрито критикують політиків, що поляризують дискусію, скажімо, президента Єврокомісії Жана-Клода Юнкера за його байдужість до нинішніх настроїв, бідну уяву та зазнайкуватувату віру у власну привілейованість.

Наполягання на тому, що «більше Європи» — це відповідь на нинішні виклики, означає катастрофічну по-

літику. Спільнота не спромоглася вилікувати економічні проблеми Греції, спіткнулася на питанні імміграції, не відреагувала на обрання Трампа, зробила мало для подолання безробіття, не змогла надихнути молоде й часто непрацевлаштоване покоління. Але політичні лідери не наважуються піддавати сумніву сам фундамент ЄС зі страху, що розвалиться весь проект. Тому вони так бояться і Brexit, і результатів італійського референдуму: обидва ці явища кидають виклик самому існуванню Євросоюзу. Приспосовання до нових реалій та збереження вірності післявоєнній системі виявляються непростим завданням. Багато крайніх правих зачаровані рішучістю й образом «сильного лідера» Володимира Путіна, а той, своєю чергою, радо їм підлещує. Це анафема для політиків-атлантистів з істеблішменту, які вважають, що НАТО має протистояти Кремлю. А підлатати формули ЄС так, щоб вони задовольнили всіх, не вийде: це підтверджує досвід британського уряду, котрий нині силкується вирішити, як залишитися частиною єдиного ринку Євросоюзу, не будучи членом його структур. Хвиля популізму, очевидно, ще не сягнула піка. Найбільше випробування буде наступного року у Франції. Якщо Марін Ле Пен виграє вибори і проведе референдум, котрий спричинить вихід країни з євросони, ЄС можна вважати мертвим. Тому деякі політики наполягають, що необхідно відбиватися. Якщо французи підтримають Франсуа Фійона, жорсткого консерватора, який украв у Ле Пен чимало популістських ідей, то можуть іще стримати наступ правих. Але то дуже непросте завдання — і президент Трамп буде явним зразком альтернативного політика для європейських популістів. ■

ПІДТРИМАЙ РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНОГО
РАДІО НА BIGGGGIDEA.COM

громадське радіо
слухайте. думайте.

Вибір за вибором

Ольга Ворожбит

Що голосування в Італії, Австрії, Румунії означають для ЄС та України

Кажуть, ніч із неділі на понеділок 5 грудня була безсонною для євробюрократів у Брюсселі. Усі чекали на результати референдуму в Італії. На порядку денному стояло питання зміни до Конституції: на меті було спростити громіздку політичну систему країни, реформувати склад та повноваження парламенту, а також розподілити повноваження між центральною владою та регіонами. Насправді ж сам референдум був вотумом довіри прем'єрові Маттео Ренці. 59,11% італійців сказали «ні» — і молодий прем'єр-реформатор подав у відставку, як і обіцяв. «На жаль, сам Ренці персоналізував цей референдум», — коментує *Тижню* аналітик Центру глобалістики «Стратегія XXI» Маттео Каццулані. «Тож плетився був фактично «за» чи «проти» прем'єра. Результатом такої персоналізації стало об'єднання право- та лівоадикальних популістів у коаліцію проти нього. І фактично вони перемогли», — пояснює експерт.

Італія — третя за величиною економіка Єврозони, а прем'єр Маттео Ренці разом із президентом Франції Франсуа Олландом і канцлером Німеччини Ангелою Меркель був третім найвпливовішим політиком ЄС. Зважаючи на внутрішні проблеми у Франції та постійне вирішення зовнішніх і внутрішніх криз Ангелою Меркель, Ренці був політичною надією для ЄС. Недільне голосування цю надію поховало.

Для України за будь-яких обставин відставка нинішнього італійського прем'єра — поганій знак, як і загалом для ЄС. «Ренці був найбільш прозахідним політиком в Італії», — каже Каццулані. — А я дозволю собі нагадати, що Італія зовсім не прозахідна країна». На думку експерта, є серйозна загроза того, що парламентські вибори приведуть до влади уряд популістів на чолі з партією «Рух 5 зірок» та антимиграційною «Північною лігою». Окрім того, представники цих політсил є проросійськими й антиукраїнськими. Лідер «Північної ліги» Маттео Сальвіні нещодавно їздив до Москви, де зустрічався з Александром Дугініним і навіть потрапив до рук московської поліції, розгорнувши плакат із закликком голосувати «ні» на недільному референдумі в себе вдома. Окрім того, «Північна ліга» підтримує анексію Криму, і Сальвіні також відвідував окупований півострів. Сказати, що такий розвиток подій небажаний ані для України, ані для ЄС, — це нічого не сказати.

Утім, попри сумні вичування експертів, конкретних кроків наразі небагато. Поки що президент Серджо Маттарелла попросив Ренці залишитися на посаді до схвалення бюджету. На

думку Каццулані та інших експертів, незважаючи на вимоги популістських сил провести перебори вже найближчим часом, президент призначить новий кабінет на чолі з міністром фінансів в уряді Ренці П'єром Карло Падоаном, а вибори до парламенту відбудуться, як і планувалося, на весні 2018 року.

Поки Брюссель переживав італійський політичний землетрус, позитивні новини надійшли з Австрії. Перемогу ліберального кандидата, екс-голови партії «Зелені» Александера Ван дер Беллена на виборах президента багато коментаторів сприйняло як знак, що поширення популізму Європою успішно зупинено. Захоплення підживлювалося й тим, що в недільному переоголошуванні Ван дер Беллен переміг свого суперника зі значно більшим відривом, ніж той, який раніше оскаржував кандидат від правої популістської партії Норберт Гофер (тоді він становив 1%, а 4 грудня Ван дер Беллена підтримало на 7% більше австрійців, ніж його суперника). Віце-канцлер і головний соціал-демократ Німеччини Зігмар Габріель написав у Twitter, що «у всієї Європи впав камінь із серця». Попри незначну роль Австрії в політичному та економічному житті Європи, деякі високопосадовці навіть робили глобальні висновки. Наприклад, інший німецький політик-соціаліст Ульріх Кельбер. На його думку, обрання Дональда Трампа було поворотним моментом, а тепер ліберальні сили відвоюватимуть своє.

НЕПОПУЛЯРНІ РІШЕННЯ МЕЙНСТРИМНИХ УРЯДІВ, ПОКЛИКАНІ ПОКРАЩИТИ ЕКОНОМІЧНУ СИТУАЦІЮ, ПРОВОКУЮТЬ ЛЮДЕЙ ГОЛОСУВАТИ ЗА ПРОСТІ АНТИСИСТЕМНІ ГАСЛА ПОПУЛІСТІВ

Редакторки відділу внутрішньої політики австрійського журналу Profil Ева Лінзінгер вважає, що результати цих виборів дають невеличку передишку від голосувань, які призвели до Brexit чи обрання Дональда Трампа президентом Сполучених Штатів. «Утім, я не робила б поспішних висновків про те, що популістів зупинено. Хоча в Австрії маємо з цим перерву», — зазначила вона в коментарі *Тижню*.

Слід також зауважити, що посада австрійського президента має переважно церемоніальний характер подібно до того, як у монархії. Формально вона передбачає повноваження не менші, ніж у президентів країн із парламентсько-президентською формою правління. Але

насправді австрійський очільник держави діє за згодою канцлера та уряду.

Перемога Ван дер Беллена має насамперед символічний характер. Утім, небезпека приходу до влади правих популістів в Австрії нікуди не поділася, адже 2017-го або 2018-го на країну чекають парламентські перегони, на яких, зважаючи на значний результат на президентських, усі шанси якщо не перемогти, то здобути вагому підтримку виборців має Австрійська партія свободи (АПС), яку представляє Норберт Гофер.

Новий президент Австрії засудив анексію Криму й не дурається називати війну на Донбасі конфліктом між Росією та Україною. Але ці висловлювання знову ж таки є більш символічними, адже зовнішньою політикою займаються уряд і парламент. «Обрання Ван дер Беллена не впливатиме на зміну австрійського курсу в питанні санкцій проти Росії та російської агресії, адже це не його компетенція», — зазначає Ева Лінзінгер.

На завершення цього важкого електорального періоду 11 грудня відбудуться парламентські вибори на «прикордонні ЄС» у Румунії. З часів вступу країни до євроклубу в 2007 році їй доводиться боротися з багатьма проблемами: бідністю, безробіттям, відпливом робочої сили, корупцією. Щоб подолати останню, країна вдається до рішучих заходів, які протягом останніх 10 років привели до відчутних змін. На сьогодні ефективно працюють два антикорупційні органи: Дирекція із боротьби з корупцією (ДБК, аналог українського НАБУ) та Агенція з доброчесності (аналог НАЗК). У 2015-му ДБК висунула звинувачення на той час ще прем'єр-міністрові Віктору Понті (у листопаді того самого року він пішов у відставку), 5 міністрам, 21 депутату парламенту та мерів Бухареста. Завдяки ДБК у 2015-му було конфісковано майже €1,5 млрд. Після відставки Понті президент Клаус Йоганніс призначив колишнього єврокомісара Дачіана Чолоша прем'єром, а той після погодження парламентом сформував уряд технократів. Останній активно підтримував боротьбу з корупцією на всіх рівнях. Утім, після 11 грудня доля цього уряду, як і успіх у подоланні корупції в Румунії, буде під питанням.

Якщо говорити про геополітичний вимір румунських виборів, то за це ані ЄС, ані Україні пережити не доведеться. Основні претенденти на перемогу — проєвропейські та пронатовські сили. «Серйозне питання, що розділяє ці дві коаліції, цілком внутрішнє — це боротьба з корупцією», — зазначає в коментарі *Тижню* румунський політолог і голова аналітичного центру Expert Forum Сорін Іоніце. За його словами, більша частина керівного складу представників лівої коаліції (Соціал-демократична партія та Альянс лібералів і демократів) зараз перебуває або у в'язниці, або під слідством. Голові Соціал-демократичної партії Лівіу Драгні 2015-го також було висунуто звинувачення у фальсифікації явки на виборах-2012 і засуджено до одного року ув'язнення умовно. Через це, за словами експерта, Драгня точно не зможе обійняти посаду прем'єра у випадку перемоги його партії чи можливої коаліції з головуванням соціалістів. Утім,

Символічна перемога. Президентом австрійці обрали ліберала Александра Ван дер Беллена. Але попереду парламентські перегони, на яких права популістська АПС матиме значну підтримку

завдяки своїй впливовості в разі позитивних для його політсили результатів він керуватиме політичним процесом у країні з тіні.

На сьогодні, згідно з опитуваннями, румунські соціал-демократи набирають на виборах понад 40% голосів, а Національна ліберальна партія (їхній головний суперник, що підтримує нинішній проєвропейський уряд і прем'єра Чолоша) може здобути 26–30%.

На думку Іоніце, результати голосування багато в чому залежатимуть від того, яка частина електорату буде активнішою. «Вибори в Румунії — це стара Румунія проти нової. Під новою маю на увазі молодих, мобільних мешканців міст, що належать до середнього класу, а також діаспору, яка проживає переважно в Італії та Іспанії. Якщо ці люди голосуватимуть, соціалісти програють. Результати зараз залежать від того, наскільки високою буде явка», — зазначає експерт. Утім, додає він, ця частина електорату мобілізується здебільшого за умови насиченої, гарячої передвиборчої кампанії, а нинішня ж, навпаки, малопомітна, не скажеш навіть, що в неділю вибори. Поки що можна лише роздумувати, як проголосують румунці, але так чи інакше ці перегони ставлять під питання боротьбу з не меншим злом, аніж популізм, — корупцією.

Нині європейські мейнстримні, передусім ліві, партії опинилися в складному становищі, адже не можуть запропонувати своїм виборцям соціальні «цукерки». Крім того, падіння рівня зайнятості, як, наприклад, в Італії, та непопулярні рішення уряду, покликани покращити економічну ситуацію (хоч ефект видно не одразу), провокують людей голосувати за прості антисистемні гасла популістів. Не останню роль тут відіграють і джерела неправдивої та маніпуляційної інформації, щедро фінансовані Кремлем. Усе це в сумі робить вірус популізму в країнах Заходу дедалі живучішим, а вакцини проти нього, попри маленькі успіхи, поки що не винайшли. ■

Любов минула...

Надія Туреччини потрапити до ЄС тане

Напередодні війни в Перській затоці 1990 року тодішній президент Туреччини Тургут Озал (він її підтримав, попри несприйняття суспільства), втиснувшись у танк і позуючи перед камерами, заявив: «Я вибираю найкоротший шлях до Європейського Союзу». Через чверть століття мрія Туреччини про вступ до ЄС ледь жевріє. Засуджуючи чистки після кривавого невдалого перевороту в липні, 24 листопада Європейський парламент закликав лідерів держав ЄС заморозити перемовини про вступ країни до євроклубу, які тягнуться ще від 2005 року.

Нинішній президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган у відповідь наступного дня пригрозив відкрити шлях до Європи трьом мільйонам біженців, що зібралися на турецькому березі Егейського моря. «Ви зрадили своїм обіцянкам», — сказав він, натякаючи на угоду з ЄС, за якою Туреччина зобов'язана надавати притулок біженцям в обмін на мільярди євро допомоги та обіцянку безвізового режиму.

Лідери держав ЄС, які обговорюватимуть питання Туреччини на саміті 15 грудня, навряд чи прислухаються до поради Європарламенту. Ердоган дуже непопулярний у Європі, і всі основні політичні партії у Франції, Німеччині та Нідерландах (де 2017 року відбудуться вибори) бояться йому підігравати. Але ще більше їх лякає чергова криза біженців. Багато з них також не хочуть ставити під загрозу свої інвестиції в Туреччину. «Якщо занадто розгойдувати човен, — каже колишній посол ЄС у Туреччині Марк П'єрні, — можна нашкодити власним економічним інтересам».

Проте нинішні відносини не назвеш стабільними. Підтримка вступу Туреччини до ЄС у Європі різко зменшилася. Перемовини про членство зайшли в глухий кут. За десяток із лишком років обидві сторони розглянули лише 16 із 35 розділів доробку спільноти (це мапа гармонізації законодавства країни-претендента з нормами ЄС). Вісім заблоковані через відмову Туреччини визнати Кіпр і, вочевидь, у такому стані й залишаться: перемовини про возз'єднання між Північною островом, окупованою турками, та Півднем припинилися 22 листопада.

Ердоган вважає вступ до ЄС правом своєї країни, бо вона стратегічно важлива. Утім, якщо колись Анкара й мала короткий шлях до членства, то нинішній лідер на нього не натрапив. Сьогодні його уряд відкрито нехтує правилами ЄС. Із 37 тис. осіб, заарештованих після липневої спроби перевороту (серед них понад 100 журналістів і десятки членів парламенту від прокурдської партії), офіційне звинувачення висунуто лише кільком. Близько 120 тис. інших людей звільнено з роботи або відсторонено від виконання обов'язків, зокрема майже 16 тис. — минулого тижня. Дедалі частіше чути повідомлення про тортури ув'язнених, хоча турецька влада їх заперечує.

Ердоган підтримує заклики відновити смертну кару, а це червона лінія як для ЄС, так і для Ради Європи. 20 листопада він запропонував Туреччині вважати альтернативою Європейському Союзові Шанхайську організацію співпраці, до якої належать Узбекистан, Росія та Китай. А ще пригрозив винести питання про процес переговорів щодо вступу на референдум 2017 року.

Турецька влада звинувачує ЄС у подвійних стандартах уже не один рік, і не без причини. Багато європейських лідерів, від французького експрезидента Ніколя Саркозі до канцлера Німеччини Ангели Меркель, не бачили в ЄС місця для 80-мільйонної мусульманської країни навіть тоді, коли її демократія була у кращій формі. Ніхто не помчав до Анкари засуджувати переворот або пропонувати підтримку цивільному уряду.

**ПІДТРИМКА ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ
ДО ЄС У ЄВРОПІ РІЗКО ЗМЕНШИЛАСЯ.
ПЕРЕМОВИНИ ПРО ЧЛЕНСТВО ЗАЙШЛИ
В ГЛУХИЙ КУТ**

Проте риторика Туреччини стає дедалі більш ворожою, до того ж безпричинно. Ердоган звинувачує Захід у підтримці забороненої Робітничої партії Курдистану (РПК) і навіть «Ісламської держави». Міністр закордонних справ Туреччини хвалиться, що не бере слухавки, коли телефонує його німецький колега. Про урядові газети заявляють (без будь-яких доказів), що західні політики плетуть змови проти їхньої держави. Згладити гострі кути буде важко, про що й застерігають європейські дипломати. За словами одного з них, «що довше триває така ситуація, то більше відгороджуватиметься ЄС. Єдиний спосіб для Туреччини зупинити це — робити менш гучні заяви і припинити репресії». Але з нинішніми темпами сварка й розрив між Туреччиною та ЄС, схоже, лише питання часу. ■

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Польща переозброюється

Агнія Гріґас

Конфлікт на Сході України триває третій рік, а шанси на мирне врегулювання віддаляються. Тим часом ЄС і НАТО переживають утому і внутрішні суперечки, Росія виявляє більшу наполегливість, а потенційна Адміністрація США під проводом Дональда Трампа схиляється до ізоляціонізму. У таких обставинах перспективи для європейської чи української безпеки видаються не надто оптимістичними. Однак є і позитивні сигнали. Західна сусідка України Польща постає новим лідером у безпековому ландшафті Європи.

Вона одна з небагатьох країн старого континенту, які розуміють загрозу Росії і мають підстави хвилюватися. По-перше, перед Польщею постають прямі безпекові ризики через останні кроки Росії в напрямку мілітаризації Калінінграда. Менш ніж місяць тому Москва вирішила дислокувати там ракетний комплекс «Искандер-М» на постійній основі: він може запускати ракети з ядерними боеголовками в радіусі близько 500 км. Кілька тижнів потому Кремль заявив, що далі посилюватиме свої системи блокування доступу в Балтійському регіоні.

По-друге, Варшава розуміє, що Москва може потенційно дестабілізувати регіон, якщо атакує вузький Сувалківський перешийок між Польщею та Литвою. Якби ворожі війська захопили цю ділянку завширшки 100 км у районі міста Сейни на північному сході Польщі (окрім того, вона сусідить із Білоруссю та Калінінградом), то відрізали б три країни Балтії від решти членів НАТО і створили загрозу для польської безпеки.

По-третє, Польща має довгий кордон із Білоруссю, яка залишається найближчим союзником Росії. Протягом останніх десятиліть Москва і Мінськ поділяють не тільки авторитарний та антиліберальний погляд на багато речей, а й беруть спільно участь у різних військових навчаннях: одні з них моделювали ядерний удар по Варшаві. Нещодавно з'явилися свідчення того, що Росія планує колосальну збройну присутність у Білорусі. Поточне нарощування військової сили може відбуватися у межах військових навчань «Запад-2017», які відбудуться наступного року. Але думка про те, що Росія може розглядати варіант розміщення постійної військової бази в Білорусі, непокоїть Польщу.

З огляду на кількість загроз її безпеці Польща постійно серйозно розглядала питання оборони й підтримувала відповідні видатки на доволі високому рівні. Станом на 2016-й вона залишається серед п'яти країн НАТО, які виконують зобов'язання в межах Альянсу витрачати щонайменше 2% ВВП на оборону.

Хоча самі ці цифри не достатньо пояснюють зусилля Польщі. Останніми роками Варшава реалізує масштабні стратегії, спрямовані на зміцнення своєї військової потуги. У 2012-му вона анонсувала програму мілітарної модернізації, яка передбачає інвестування майже \$62 млрд у високотехнологічне

оснащення. Цей бюджет піде не тільки на оновлення величезного, але дещо застарілого арсеналу країни, а й на закупівлю сучасних танків, ракетних комплексів та кораблів.

Раніше в цьому році Польща, окрім того, оголосила, що збільшить свої ЗС удвічі. Отже, за кілька найближчих років її професійна армія зросте від близько 80 тис. до 150 тис. осіб. За словами міністра оборони Антоні Мацеревича, така кількість солдатів — це «мінімум, необхідний для реагування на військові загрози». Реалізувавши цю ініціативу, Польща не дуже відставатиме від таких європейських потуг, як Велика Британія (162 тис.), Німеччина (180 тис.) та Франція (200 тис.).

ВІЙСЬКОВЕ ЗМІЦНЕННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО ПОЛЬЩІ ДАЮТЬ НАДІЮ НЕ ЛИШЕ НА СТАБІЛЬНІСТЬ НА СХІДНИХ КОРДОНАХ ЄС, А Й НА ТЕ, ЩО ГОЛОС УКРАЇНИ БУДЕ КРАЩЕ ЧУТИ НА СВІТОВОМУ РІВНІ

Крім того, у жовтні Варшава анонсувала, що до 2019 року створить контингент територіальної оборони із 53 тис. добровольців. Польський уряд заявив, що в кожному з 16 воєводств буде 3,5–5 тис. добровольців, які пройдуть військову підготовку. Пріоритетними будуть східні воєводства, які вважаються найбільш уразливими до російської загрози: Підляське, Люблінське й Підкарпатське.

Утім, Польща не лише зміцнює військовий потенціал, а й демонструє непохитну відданість програмі Східного партнерства, особливо Україні, Грузії та Молдові. Роками вона була одним із провідних голосів у Брюсселі й деінде на підтримку різних ініціатив: від безвізового режиму до послаблення торгових обмежень і навіть прямої військової допомоги цим країнам.

Лідерство Варшави в регіоні теж виявляється в її минулих та нинішніх військових ініціативах. 2011 року Польща оголосила, що очолить створення Вишеградської бойової групи (разом з Угорщиною, Чехією та Словаччиною), згодом до проекту приєдналися українські військові. Ця група діятиме відповідно до Спільної безпекової та оборонної політики ЄС і незалежно від НАТО. Нарешті, у 2016-му Варшава представила найбільший контингент у литовсько-польсько-українській бригаді, відновлюючи таким чином співпрацю між трьома історичними союзниками.

Якщо підсумовувати усе сказане, то в середовищі, де Росія агресивна, США замикаються на собі, а ЄС утрачає єдність, а отже, для Києва приємного мало, Польща бачиться винятком. Її військово-зміцнення та регіональне лідерство дають надію не лише на стабільність і безпеку на східних кордонах ЄС, а й на те, що голос України буде краще чути на світовому рівні. ■

Агнія Гріґас — непостійний науковий співробітник Atlantic Council (Вашингтон), авторка книжок «Нова геополітика природного газу» («The New Geopolitics of Natural Gas») та «За межами Криму: Нова Російська імперія» («Beyond Crimea: The New Russian Empire»)

Свобода, влада, гідність

Чи зможе Франсуа Фійон подолати Марін Ле Пен?

Округлі схилю горбів, середньовічні церкви... Департаменту Сарта на сільському заході Франції притаманна така сама скромна чарівність, як і його людям. Тут не побачити ні чогось надто грандіозного, що відразу впадає у вічі, ні чогось настільки похмурого, щоб хотілося відвести погляд. У містечку Ла-Ферте-Бернар можна знайти активну парафію і скаутську групу. У ресторані Le Dauphin у щоденному меню — кролятина. А місцеві обговорюють новий дешевий супермаркет мережі Lidl. 70 волонтерів із добродійної організації Secours Catholique допомагають родинам у матеріальній скруті теплим одягом, консервами й роботою на тиждень. «Ми просимо невеличкий внесок, який допоможе зберегти гідність людей», — пояснює очільниця організації Монік Буше.

Слова «гідність» і «повага» звучать у Ла-Ферте-Бернар часто. І вони допоможуть пояснити, чому в цьому провінційному місті Франсуа Фійон здобув колосальні 89% голосів підтримки в другому турі праймериз 27 листопада і став кандидатом у президенти від правоцентристської партії «Республіканці». Він переміг свого

суперника й теж колишнього прем'єр-міністра Алена Жуппе. Фійон, сам родом із Сарти, перебуває на одній хвилі з консервативною католицькою частиною електорату, яка вважає, що статус президента Франції за останнє десятиліття постраждав: із правого боку — через Ніколя Саркозі, а з лівого — через Франсуа Олланда. Питання тепер у тому, чи використає Фійон цю масову підтримку, щоб навесні поборотися з ультраправою лідеркою «Національного фронту» (НФ) Марін Ле Пен за президентство.

Певною мірою Фійон — невдалий кандидат. 62-річний політик, який п'ять років був прем'єром в уряді Саркозі, не може похвалитися якоюсь новизною чи оновленням. Йому нічим спростувати закиди Ле Пен, що у владі Франції завжди ті самі обличчя. Син нотаріуса, Фійон має простий, «домашній» вигляд, ніби якийсь сільський панок, і сповідує (відповідно до цього вигляду) соціальний консерватизм із католицьким присмаком. Фійон голосував проти гомосексуальних шлюбів (хоч і не пропонує змінити законодавство в цьому питанні), а також не сприймає права на аборт. Сповідуваним ним сімейні цінності повністю відповідають

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

різко антигомосексуальним настроям сільсько-го електорату, але через це його не сприймають ліві. Якщо у другий тур травневих президентських виборів вийдуть Фійон і Ле Пен, багато лівих, швидше за все, утримається від голосування взагалі.

Схожий бунт може піднятися і проти економічної політики Фійона. Щоб додати свободи французькій економіці й заохотити до створення робочих місць, він склав ліберальну програму, у якій пообіцяв обмежити повноваження профспілок, зменшити Трудовий кодекс від 3 тис. із гаком сторінок до лишень 150, скасувати 35-годинний робочий тиждень і скоротити державний сектор, на який припадає добрих 57% ВВП (це означає звільнення 500 тис. державних службовців). «Мені подобається, коли мене порівнюють із мадам Тетчер», — заявляє він. Утім, слово «тетчеризм» у Франції зазвичай сприймається як лайка.

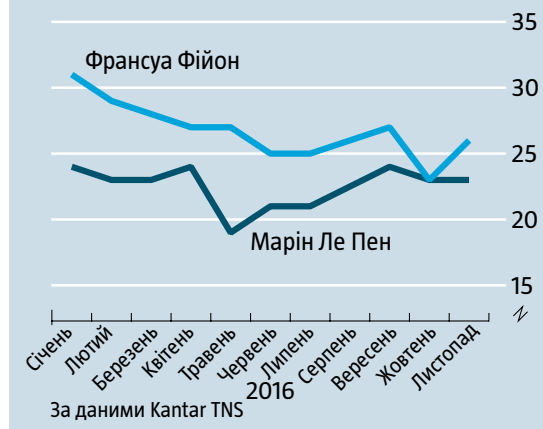
Може, саме те й потрібно французькій економіці. Але на виборах із цим не переможеш. Така позиція іде врозріз із задоволеною недовірою французів до вільних ринків і трепетом перед державою, а також із хвилею антиглобалістських настроїв. Через це Фійон може стати легкою мішенню для розлючених профспілок і наляканих держслужбовців. Один депутат-соціаліст називає його політику «насильницькою і небезпечною». Ле Пен натомість буде простіше за допомогою своєї політики протекціонізму загравати з робітничим електоратом, особливо в промислових районах на півночі й сході держави. Вона уже стала найпопулярнішим кандидатом серед виборців із робітничого класу й почала застерігати, що Фійон прагне «знищити» французьку систему соціального забезпечення.

Але в глибині малої батьківщини Фійона політична динаміка має дещо інакший вигляд. «Місцеві люди кажуть, що знають: потрібні зміни, і вони будуть важкі, — заявляє праворядний мер Ла-Ферте-Бернара Жан-Карл Грельє. — Їм набридло жити обіцянками й раз по раз розчаровуватись». У кафе містяни розмовляють про здоровий глузд Фійона та його чесність. Вони, на думку Грельє, більш готові прийняти суворі бюджетні заходи, ніж це уявляє собі паризький політикум, якщо ті будуть частиною послідовного плану відновлення економіки (і відчуття гордості у Франції). Фійон, який іще у 2007 році застерігав, що французька держава «збанкрутувала», давно вже заявляє, що його співвітчизники «готові почувати правду». Удавати, що досить виграти владу, а далі робити щось не обов'язково, — це, за його словами, чистої води «лицемірство... у розпал політичної та моральної кризи» в країні.

Соціальний консерватизм Фійона в поєднанні з його тісними зв'язками з російським президентом Владіміром Путіним ставить лібералів у дуже ніякове становище. Але це може забезпечити перевагу над Ле Пен у консервативних сільських районах Франції. Зокрема, у південних департаментах він схилив би на свій бік багатьох виборців, яких інакше

Майже нарівні

Підтримка політиків у Франції, % опитаних

може привабити Маріон Марешаль-Ле Пен, депутатка від НФ (і племінниця Маріон Ле Пен), що обстоює традиційні родинні цінності й близька до католицької правниці. Під час своєї кампанії Фійон заявив, що «ворогом є ісламський тоталітаризм», і закликав до «суворого» контролю над імміграцією. Він здобув 77% голосів в окрузі Марешаль-Ле Пен на Лазуровому узбережжі.

ЯКЩО У ДРУГИЙ ТУР ТРАВНЕВИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ ВИЙДУТЬ ФІЙОН І ЛЕ ПЕН, БАГАТО ЛІВИХ, ШВИДШЕ ЗА ВСЕ, УТРИМАЄТЬСЯ ВІД ГОЛОСУВАННЯ ВЗАГАЛІ

За наступні шість місяців кандидатство Фійона стане випробуванням, яке покаже, чи можуть лідери політичного мейнстріму знайти до виборів перспективну альтернативу популізму в межах ліберально-демократичної політики. У своїй торік виданій книжці Фійон приходить до ідеології лібералізації через спостереження (з останнього випливає, що політика етатизму у Франції виявилася неефективною) і переконавання, що заможність — передумова для збереження національного суверенітету. Відтак Фійон намагається втілити в собі лідера, який відродив національну гордість Франції, утвердив її незалежність і завоював повагу, чий портрет іще в дитинстві висів у нього в спальні на стіні, — Шарля де Голля. У Ла-Ферте-Бернар ця згадка знаходить відгук. Де Голль був останнім французьким президентом, який відвідав місто (у 1965 році); після того єдиний із політичних лідерів, хто це зробив, — Фійон. Як показують опитування, він може виявитися тим, хто потрібен французам: нині він набирає найбільше голосів у першому турі й перемаже Ле Пен у другому. Але лідерка НФ спокійно чекає своєї черги й тільки-но почала виборчу кампанію. Наразі вона не подолана. ■

Незадовільні реакції

У найбільшого французького виробника атомної електроенергії проблеми

ФОТО: REUTERS

Для компанії Electricité de France (EDF), яка живить 88% житлового сектору Франції, настали скрутні часи. Зупинка 18 із 58 ядерних реакторів EDF, що забезпечують країну на три чверті електроенергією, зумовила спад виробництва: щорічне продукування її на АЕС може впасти до 378 ТВт•год (з 417 ТВт•год торік). Зараз зупинено вісім реакторів, деякі можуть почати працювати за кілька тижнів, а то й місяців. ТЕЦ спалюють стільки вугілля, скільки не використовували від 1980-х. Ціни на імпортований струм злітають до небес, а влада вимушено заперечує, що може відключати електрику, коли різко похолоднішає.

Зарадити проблемі навряд чи виявиться легко, бо ж імовірна причина — несправність компонентів реакторів у всьому парку EDF. Управління з ядерної безпеки Франції влітку розпорядилося провести випробування деталей реакторів, насамперед основи корпусів циліндричних парогенераторів. Інспекторів непокоїть високий вміст вуглецю, виявлений у продукції сталеплавильного підприємства Creusot Forge, яке належить французькій Areva, і японського постачальника Japan Casting & Forging Corporation. У деяких виробках вміст вуглецю більш ніж на 50% перевищує дозволений рівень. Через це виникає загроза руйнування деталей у разі раптового перепаду температури сталі. Наскільки масштабними є дефекти, поки що не відомо. Як і те, чи підробляли працівники Areva інформацію про склад свого продукту. У регуляторі явно здивовані тим, що в Areva не помітили проблеми. Нині він перевіряє тисячі файлів за десятки років і припускає, що виявить ще більше помилок.

Тим часом EDF зазнає збитків. Вона втрачає надходження від закритих станцій, а запуск одного генератора (у реакторі їх може бути три) може займати півтора місяців і коштувати \$159 млн. Листопадове рішення компанії інвестувати €2,5 млрд в Areva Nuclear Power, що розробляє обладнання для атомних станцій, нині більше скидається на плату за дуже радіоактивний обід, який доведеться проковтнути.

У двох компаній є один важливий спільний проєкт: новий Європейський водяний реактор високого

тиску (EPR). Тут дефекти вперше виявили торік на встановленому корпусі нового реактора EPR (це буде третій блок АЕС «Фламанвіль»). Нині занепокоєння викликає і конструкція запобіжного клапана.

Регулятор прийме рішення стосовно майбуття АЕС «Фламанвіль» у середині 2017-го. Якщо знадобиться більше тестів чи змін у конструкції, запуск можуть відкласти далеко за 2018-й. Це завдасть удару по репутації Франції як ядерної потуги. Єдиний інший EPR у Європі — на фінській АЕС «Олкілуото» — мали закінчити роками раніше, і він уже втричі перевищив запланований бюджет. Ці затягування можуть, окрім того, нашкодити планам EDF побудувати два нові EPR на британській АЕС «Хінклі-Пойнт» за \$30,7 млрд. Очевидно, гарантії під позику на британський проєкт містять певні умови, зокрема запуск «Фламанвіля» до 2020 року. Стів Томас, експерт з енергетики в Лондоні, називає EPR мертвим проєктом (у цьому з ним погодиться багато хто в галузі атомної енергетики). EDF усе одно його лобіює, але фінансовий тиск такої активності росте. У березні тодішній фінансовий директор EDF Тома Пікемаль пішов у відставку, назвавши проєкт для «Хінклі-Пойнт» неспіждомним.

Відчуття кризи поглиблюватиметься. Паризький експерт із ядерної енергетики Ів Маріньяк називає EDF «уже фінансовим калікою». За словами аналітиків, від різкого падіння кредитного рейтингу компанії рятує тільки державна підтримка. Тим часом на неї наклав око не тільки французький регулятор у сфері ядерної безпеки. 22 листопада в офісі EDF побувала антимонопольна служба: шукала доказів її панівного становища, що утискає конкурентів і зумовлює завищення цін на ринку (хоча доходи компанії впали через здешевлення електроенергії останніми роками). За два роки її акції втратили півціни.

Майбутнє EDF бачиться безрадісними. Десять 4/5 французьких АЕС будувались у 1970–1980-х. Термін експлуатації — 40 років. Тобто за наступне десятиліття щороку потрібно буде виводити з роботи по кілька станцій. Енергетики сподівалися, що термін використання об'єктів вдасться продовжити до 50 років і більше. Але регулятор може завагатися з огляду на дефекти комплектуючих або підвищити збори за продовження експлуатації. Сіріль Корм'є, інженер-атомник, який нині належить до групи противників ядерної енергетики Greenpeace, каже, що переоснащення АЕС може обійтись EDF у додаткових €60–200 млрд.

Закрити станцію теж дуже дорого. Франція ще ніколи цього не робила з великими АЕС. До того ж EDF може недофінансувати фонди на виведення АЕС із експлуатації. Компанія відклала на це €36 млрд (Німеччина — €45 млрд, хоча в неї менше АЕС). Далі постає питання ядерних відходів. П'ять басейнів відпрацьованого палива на La Hague, центральному заводі Areva з переробки ядерних відходів, майже повні, як зауважує Маріньяк. А біда ніколи не приходить одна. ■

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

«Світ у 2017» — глобальний прогноз **The Economist** на наступний рік. У ньому зібрані оцінки політиків, економістів, учених з усього світу. Він містить усі ключові тренди: від найновітніших технологій до головних культурних подій 2017-го. Ексклюзивним українським партнером «Світу у 2017» є «Український тиждень», який не лише перекладає тексти **The Economist**, а й готує власний прогноз на наступний рік для України. До такої роботи **Тиждень** залучає авторитетних діячів, блогерів, громадських активістів і публіцистів. Щонайменше 20% контенту випуску присвячено українській проблематиці.

В Україні спільний проект **The Economist** і **Тижня** «Світ у ...» виходить уже сьомий рік поспіль.

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 або 12 місяців

Едіт фон Зальбург
«Син України»

Роман призабутої нині австрійської письменниці першої третини минулого століття засвідчує сприйняття наших країни й народу певною частиною освічених кіл Західної Європи. Читачеві запропоновано своєрідний «погляд збоку» на русифікованого українця, поданого як збірний образ «синів України» — невідомих, але репрезентативних в історичному сенсі.

Ярослав Тинченко
«Військово-морські сили України»

Видання продовжує серію книжок, присвячених організації, уніформі та військовим діям Збройних сил України доби Визвольних змагань. На відміну від інших досліджень, у яких розглянуто історію українського флоту, автор використав низку документів та газетних публікацій того часу, не відомих спеціалістам та широкому загалові. Окрім того, у книжці вміщено чимало фото, частина з яких публікується вперше.

«Війна. Життя de facto»

До книжки ввійшло 10 художніх репортажів, відібраних організації, уніформі та військовим діям Збройних сил України доби Визвольних змагань. Тексти присвячені подіям на Сході України. Репортажі, зібрані в альманасі, — це спроба розібратись у тому, яким є життя de facto в часи, коли країна перебуває у стані неоголошеної війни, а частину її території анексовано.

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн.** грошового еквівалента подарунків не виплачуємо й не компенсуємо. Пропозиція чинна від 25 жовтня до 31 грудня 2016 року. Акція не діє в разі передплати у відділенні **Укрпошти** або на сайті portmone.com

Оберіть зручний для вас спосіб передплати

«Український тиждень» можна передплатити у друкованій та електронній версіях. «Світ у 2017» — у друкованій версії

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТКОЮ:

або на сайті tyzhden.ua
ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. — 55 грн
 - на 3 міс. — 156 грн
 - на 6 міс. — 301 грн
 - на 12 міс. — 601 грн
- «Світ у 2017» — 50 грн

У ВІДДІЛЕННІХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	26009000022321	35392656	
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
Назва установи банку	300023		
	МФО банку		
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		

	Вид платежу: за передплату на журнал		
	Період:		
Касир	сума, грн		
	Платник (підпис)		

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Перший республіканський

Сергій Хариневич

Чим був фестиваль «Червона рута» 1989 року?

Ну що, пані та панове! Шановна громадо! Брати і сестри. Миряни, парафіяни. От і настав час взятися за укршоубіз сучасного зразка. Воно, звісно, можна було б той момент відтягувати й далі. Наваяти ще купу символів на тему фольк-музики, автентичного співу Полтавщини, гортанного співу фіно-угорських меншин в Україні... Але, але. Сучасний український бізнес, той, що ґрунтується на шоу, сам про себе не напише. Тому вперйод!

На відміну від інших різних шоу-бізнесів наш, сучасний, рідний український має конкретну дату народження. 24 вересня 1989 року. От так. І місце народження. Чернівці. Місто таке. Адміністративний, політичний, релігійний центр Чернівецької області. Важливий культурний та науково-освітній осередок України. Шо кому не ясно?

Якщо вже зовсім скогитися до фельдшерсько-акушерських аналогій, то той шоу-бізнес народжувався тиждень. З 17 по 24 вересня 1989 року. 1989 року. Такі тривалі пологи. І можливо... Можливо... Не стверджую на 100 відсотків, але дуже на те схоже, що отримав якісь пологові травми. Але то, певно, стане явним десь пізніше...

Не треба мати якусь суперінтуїцію, щоб доперти, що вся описана вище ахінея стосується «Червоної руті». Фестивало.

Офіційно то дійство звалося «Перший республіканський фестиваль української сучасної пісні та популярної музики «Червона рута»».

ФЕСТИВАЛЬ У 1989-МУ. В УРСР...

Фестивалі. Ну, звісно, всі ми зараз знаємо, що воно таке. Асоціативно — опен-ейр. Велика сцена, багато звуку, купа світла... Але ж мова йде про 1989 рік. Ще раз: одна тисяча дев'яносто вісімдесят дев'ятий! Союз совєткіх соціалістическіх... У той час, у тій країні фестиваль — це щось зовсім інше. Песня з двома цифрами типу «Песня 77» — то головний пісенний фестиваль країни. Телевізійний. З піснями або про лєнін-партія-камсамол, або про тундру і трі колодда. З ведучим у костюмі і ведучою в сукні до підлоги. Проводилися ще фестивалі різної дружби. Совєцка імперія була дуже дружєлюбна напоказ. Фестиваль совєцко-індійської дружби, наприклад. Натюрліх — совйет опен-ейри — це фестивалі так званої авторської пісні. Ліс, намети, комарі і песні под гітару. До початку перестройкі, що прийшла 1986 року вкупі з гласностю і ускорєнієм, рок практично був табуїованим явищєм. Чи не єдиний рок-фестиваль доперестроечного сересєру провели грузини у 1980 році. Звалося то «Весєнніє рїтми» й було схоже скоріше на концерт у філармонії чи ДК, ніж на, скажімо, «Вудсток». Такі от фестивалі. Такі опен-ейри...

17–24 вересня 1989-го. Точний час зародження сучасного українського шоубізу

У 1989-му, варто визнати, союз совєткіх був уже доволі хворим організмом. Хворячка імперії, що зва-лася «перестройка», планомірно доконувала 70-літ-нього старця. Але старець ще, свєлота така, пручався і показував зуби. Чого варті події квітня 1989-го у Тбі-лісі, коли совєцкі військові розігнали мирну демон-страцію. 16 убитих. Грузини, бач, суверенітету захо-тіли... І не тільки грузини. Литва, Латвія, Вірменія... Парад суверенітетів. Несміло так. Ще не зовсім віря-чи, що СРСР таки вмирає. Українці ті зовсім обереж-ні. Скажемо так. У 1989 році в нас тільки виник РУХ. Народний рух за перебудову. Просто за перебудо-ву. А там видно буде... Про незалежність поки що ні слова. Хіба на кухнях. Хіба у мріях. Старша генерація твердо вірить у те, що це просто чергова «оттепель». Упевнено почувуються совєцкі чиновники-комуністи та їхня відносно юна зміна — камсамольці.

Але те, що точно відчувається, — совєцькій строй послабив хватку. Та так, як уже давно не послабляв. А може, навіть і ніколи доти. Вже Захід не так щоб категорично ворог. І буржуйська музика все активніше проникає до ще совєцьких людей. Фірма «Мелодія», совєцький вінільний монополіст, раптом величезними тиражами видає «Блек Саббат», «Дорз», «Роллінг'в»... Прямо в совковому магазині грампластинок ти бачиш на полиці «Stairway to Heaven» Led Zeppelin чи «Smoke on the Water» Deep Purple.

Ясно, що то не свіжак-свіжак. У буржуйських хіт-парадах тих років U2, INXS, R.E.M., Guns N'Roses. Metallica випустила «...And Justice for All». Але не суть. Побачити на полиці совкового магазину совкову ж платівку ще вчора «забороненої» групи — то культурний шок. На додачу повилізули найрізноманітніші совєцькі рокери, хеві-металісти... У заклопках, із ніг до голови в шкіряних одяжних гарнітурах, у яких, певно, і труси були чорної шкіри та проклепані. Совок пробував за два-три роки наверстати все, що західна сучасна музика еволюціонувала десятками років.

Чи думав я... конкретний малолітній пошті що меломан про долю української музики в тих умовах, у той конкретний часовий проміжок? Та ні, в жись. Не, не, не через брак сірої речовини чи, Боже борони, відсутність патріотизму. Не думав, бо не знав, що воно може існувати. Так само я не думав у той час про MP3-плеєр, приміром. Думав, де б дістати чергову імпортовану 90-хвилинну касетку, на яку можна буде в карефана писнути якийсь «Деф Лешард» — офігезну копію з копії, яка писалася з першої копії вінілу! І щоб гівняний «Весна» 207-му касету не зажував... Яюсь так. І навіть коли «Червона рута» гриміла на всі Чернівці, мене воно от узагалі не парило. Ну ні грамулечки. При тому що то не десь далеко відбувалось. А ось. Під носом. Але не. Жодного концерту я не відвідав. І навіть бажання такого не мав. Риторично-сакраментальне ЧОГО? Не знав?

Знав. Газети писали. Але ще раз нагадаю: то 1989 рік. І коли газета пише про фестиваль, нехай навіть сучасної української музики, але з назвою «Червона рута», то ти чекаєш традиційного бляння вусатих дядьків у кльошах і камізьках із гітарами «Іолана» наперевес. Про калину й дівчину. Може, про полонину... Ну бо іншого ти не знаєш. Іншого не бачив. А те, що бачив, навіть поруч не стояло з тим, що ти слухав на своєму касетнику.

Хвала сферам небесним. Усім. Пантеонам богів. Духам лісним, степовим і мегаполісним, що не всі так думали, як один буковинський меломан. Амінь.

ОФІЦІЙНІ Й НЕОФІЦІЙНІ ВЕРСІЇ

Організатори. Як така ідея спала тим людям на думку? Я не знаю. Знаю, що в принципі сучасний шоу-бізнес український мав би скинутися по кілька доларів із гонорарів своїх різнокаліберних і вальнути пам'ятник тим чувакам. Може, невеликий. Малюсінський. Але пам'ятник. Бо ті люди придумали те, що зараз годує нас, слухачів, своєю музикою, а зірок-митців... просто годує.

Може, колись так і буде. А поки ті, хто називає себе журналістами, навіть не удосужуються перевірити, як пишуться прізвища людей, що згенерували той фестиваль. І спливають перли. Заместо

Анатолій Калениченко то Анатолій Калиниченко, то Анатолій Кальниченко (gazeta.ua). Зовсім не пощастило Олегу Репецькому. Його взагалі перетворили на Сергія Рябецького (kr.ua).

«...За те ж тобі така й дяка...»

Не знаю, як хто, а я постфактум, допоки не заглибився в інтернет, стереотипно думав, що «Рута» — то був такий собі ура-патріотичний шабаш за підтримки діаспори, напевно. Кльовий. Правильний. Український. Опозиційний. Бандерівський, якщо хочете...

Але. На то так можна дивитися з висот нашої реальності. А в 1989-му реальність була ще орвеллівська. І без офіційного благословення офіційних властей фестивалити могли хіба що в себе на кухні. І то тихо-тихо, аби сусідів не турбувати.

Офіційна історія фестивалю глаголить, що сам по собі, як ідея, він ніякої революційності не містив. Просто один хороший дядько, що трудився на ниві журналістики й був небайдужим до музики, яюсь вирішив заступитися за музикантів-аматорів, які часом творили просто-таки шедевральні твори, але не мали таких привілеїв, як артисти офіційні, безродно-народні, незаслужено-заслужені. Звісно, штандартом, іконою митців-аматорів і конкретно Івана Дмитровича був Володимир Івасюк. Упс. А хто такий Іван Дмитрович? Іван Лепша — власне людина, яка придумала фестиваль і

«ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНИ» ВИКОНУВАЛИ ЗА ФЕСТИВАЛЬ ТРИЧІ. ЗНАЧИТЬ ЯК МІНІМУМ ТРИЧІ МОЖНА БУЛО ВЕСЬ ЦЕЙ, ЯК ПИСАЛА ПІЗНІШЕ ОФІЦІЙНА ПРЕСА, НАЦІОНАЛІСТИЧЕСЬКІЙ ШАБАШ ПРИКРИТИ

назву фестивалю також. Так би мовити, автор ідеї і власник копірайту. А не. Копірайту тоді ніякого не було. Це ж узагалі 1987 рік... А ідея автора ідеї полягала в тому, аби присвятити Володимирові Івасюку фестиваль, у рамках якого, зокрема, профі коллєктиву, оті в кльошах, із вусами та «Іоланами», лабали поміж іншого пісні авторів-аматорів. І всьо. І думається мені, чисто суб'єктивно звісно, що якби та ідея втілилася в авторському вигляді, то мали б ми ще один квартално-звітний фестиваль пісень про рідний край, зелений гай і доярок із колхозниками.

І аж тепер, нарешті, вже можна назвати справжніх батьків-засновників фестивалю «Червона рута», того фестивалю, який ми всі знаємо. Тарас Мельник, Анатолій Калениченко, Кирило Стеценко, Олег Репецький, Іван Малкович. Це їм десь трохи вище я пропонував пам'ятник установити. Ага.

Саме ці тепер уже шановані метри, дядьки, а в той час молоді митці й вирішили скористатися ідеєю журналіста Лепши та намотити нормальний такий фестиваль. Я не знаю, чи це був гурток підпільних дисидентів-революціонерів, які приклалися до світлої, святої справи підточування устроїв совєцької системи, чи то були просто митці-патріоти, що вболівали виключно за культурні аспекти життя УРСР... Але важко переоцінити внесок «Червоної руті-89» у процес відновлення України як держави. ▶

Перефразовуючи шкільну програму тих років, «Рута» розбудила молодь, молодь вальнула совецькій строй у совецькій Україні.

Діяли товариші рєвалюціонєри за всіма законами конспірації. Зовні все мало до безобразія благопристойний вигляд. Просто фестиваль. Республіканський. Молодь збереться, поспіває. Що поспіває? Ну що за дивне питання. Фестиваль же імені кого? От. Його й поспіває.

За підтримки такої угодної партії і правительству штуки звернулися до кого тільки могли в тому сересері. Починаючи від першого секретаря ЦК ЛКСМУ й закінчуючи головою фонду культури цілого СРСР. За фестиваль тягнули мазу тодішній завідувач ідеологічного відділу ЦК Компартії України Леонід Кравчук і на той час голова Комісії зв'язків ВР СРСР із громадськістю Борис Олійник.

Чомусь не надто афішують акасакали фестивалю ці моменти. Воно, канєшно, кошерніше в засновниках фестивалю вказувати Мінкульт України, товариство «Просвіта», Народний рух і так далі. Кому цікаво, ласкаво прошу на Вікіпедію. Там ще купа спілок і товариств вказана. А перших кришевателєй забули... Не суть.

У нашому, суто українському, випадку головне результат.

ПРОРИВ

Результат був. І це, власне, сам фестиваль. Уже за кілька місяців чи навіть тижнів, коли радіо і телевізор почали дружно крутити «Наркоманів на горі», «Піду втоплюся»... Коли під гітарку замість пітерського корейця почали наспівувати «Ява триста пісєта, блищит, як в собаки яйці», аж тоді я вкуриив, яка подія промчала повз. Причєм так близько-близько...

До речі, грїх не відзначити наші рідні ЗМІ того часу. Хвилю, яку створив, здійняв і запустив фестиваль, підхопили газети, радіо і навіть ТБ. То був прекрасний доефємний час. І радіо «Промїнь» — це було наше все. І радєйка не підводила. Крутила щойно народжєних зірок. І саме радєйка вкупі з молодїжними газетами донєсла до мене: у нас є своя, українська музика. Алїлєя! То було так несподівано кльово! Підпільника Кіндрата крутили на студентських дїскачах нарївнї з фірмою. І під нього гоцали навіть мої однокурсники-молдовани, що не бардзо розумїли власне українську.

Де було взяти тих українських хїтїв? То, певно, головне питання, яке поставало перед організаторами. Нє, музикантів по тодішній ще рєспубліці було шо собак нерїзаних. І по кабаках, і по підвалах. Але хто з них грав, а тим пачє творив український продукт? Та практично ніхто. По кабаках могли залабати щось із репертуару українських ВІА чи народняк. Рокєри були двох таборїв: совково-московськомовні або ортодоксальні англомовні фірмоприхильники. Одні спали й бачили себе дєсь у нужніках... Тобто в Лужніках. І щоб у програмі «до 16 і старше» показали. Інші були впєвнені, що отот і «Вємблї» владє до їхніх нїг вкупі з лїмузинами, сигарами і квартами на Манхєттені. А українською? Українською шпилїли панки. По приколу. «Воплї Відоплясова». «Брати Гадюкіні». «Гуцулі». Ну й щиро українською ще творили барди. Шо було, то було. Інших довєлося наєвертати.

Наєвертанням українських музикантів до творєння українською, власне, і займалєся «Рута» наступні роки. Але якщо після першого фестивалю музиканти вє вкуриили, які прїяники їх чєкають за три пісні українською, то до першого фестивалю довєлося їздити агїтувати, пояснювати. Але все вдалєся!

Сам фестиваль і учасники, і організатори згадують як дїйство абсолютно сюррєалїстичне. І воно, за великим рахунком, таким і було. У суспїльствї назрївали змїни. Отє класичне, коли й у верхів нє всьо альо, й у низів нє все слава Богу. Але щє ситуація відносної рївноваги. Верхи щє при владї, низи при силї. Верхи в образї мїлїції: шманують, забороняють. Низи — свїдома молодь — у дупї то все мають: приносять, проносять жовто-синї прапори. За прапор у ті роки щє можна було нажити геморою. Кримїнально-процєсуального. Та неважливо. Настрїи поховати імперїю, розвалити її, відновити державнїсть уже панують у головах молодї. Старші осторожнїчають.

ВАЖКО ПЕРЕОЦІНИТИ ВНЕСОК «ЧЕРВОНОЇ РУТИ-89» У ПРОЦЕС ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ДЕРЖАВИ. ПЕРЕФРАЗОВУЮЧИ ШКІЛЬНУ ПРОГРАМУ ТИХ РОКІВ, «РУТА» РОЗБУДИЛА МОЛОДЬ, МОЛОДЬ ВАЛЬНУЛА СОВЕЦЬКІЙ СТРОЙ У СОВЕЦЬКІЙ УКРАЇНІ

От я собі думаю. Пізніше було отє ГКЧП. А якби совок опритомнів, зібрався докупи й закрутив гайки... Страшно подумати, скількох людей знову втратила б Україна... Але хвала всевишнім. Так не сталося.

Як же це було круто почути, що українською є такі мегахіти! Українською. Крутіше від масковських зразків. Місцями не гірше від англїйських фірмачів. І головне — своє. Бо воно ближче. Зрозумїліше. «У клубї були лобї танці...» Суперово. Щє вчора ти совєцкїй гражданин. Патріот, канєшно. Містєчковий. І коли якась пісня стає всєсоюзним хїтом у виконаннї когось із УРСР, ти радїєш. Якийсь «барабан бил плох, барабанщїк бох», наприклад. Але то вчора. Сьогоднї вже барабанщїк нє бох, а лох. Бо ти вже прєшєя від того, що «Лїпнєва нїч накрїла всьо село. Колгоспники всї гєть позасинали...» І пес Рябко тобї ближчий у тисячу разів, нїж «Трава у дома» вкупі з «рокотом космодрома».

Коли офїційна влада остаточно вкурила, що то таке вїдбуваєтьє в славному, спокїйному, подоброму провїнційному, заспаному містї Чернауц... Опуїла. Скажемо так. Ї спаралїзувало. Це вкотре врятувало фестиваль. Нєповороткїсть того апарату. Тугодумство. Привєло до того, що фестиваль таки вїдбувєся. Хоча його й нє дали завершити. Перєвали. Але то сталося за сїм хвїлин до офїційного закриття. А могли б очухатїсь і закрити на другий, третїй, будь-який дєнь. Закрити фестиваль і закрити причєтних. І за совковими мїрками було за шо. «Щє нє вмерла Українї» виконували за фестиваль тричі. Значить як мїнїмум тричі можна було весь цей, як писала пізніше офїційна прєса, націоналїстїчєскїй шабаш прикрити. За антїсовєтщїну. За буржуазний націоналїзм.

Фестиваль «Червона рута» 1989 року

КОНТРНАСТУП, ЩО ЗАХЛИНУВСЯ

Уже після фестивалю совки очухались. І панеслась. Комуністично-офіційзна преса почала клейміть фестиваль. Змішуючи реальні події з вигаданими призовами братися за вила. (Ні на шо не натякаю, але хтось із наших політиків образвил плотно так використав. Може, просто сплагіатив у комуняк...) Спеціально покопався в неті, аби знайти образчик писанини. Кому як, а мені просто війнуло распятимі мальчікамі. Одна школа, один стиль...

«Недоумение и возмущение жителей Черновцов вызвали и организованные режиссерами фестиваля шествия по улицам города приехавших их соседних областей «глашатаев», которые носили жовто-блакитные флаги и трезубцы, а на шее—большие черные кресты, скандировали провокационные антисоветские лозунги, призывали братися «за вилы» и выступать против тех, у кого сегодня «все остальное оружие». А во время конкурса исполнителей среди зрителей ходил благообразный старичок в национальном украинском костюме с бандурой и, останавливаясь перед группами молодежи, многозначительно напевал одну и ту же старинную казацкую песню, особо выделяя слова: «Вставайте, хлопцы, беритесь за оружие, настал решительный час!».

Совершенно однозначную—негативную—реакцию присутствующих на концертах вызывали дюжине «хлопцы», разгуливавшие между рядами и угрозами заставлявшие зрителей выражать восторг по поводу националистических призывов и песенок, звучавших со сцены». **ПРАВДА УКРАИНЫ (№ 231, 7 октября 1989 года).**

Да-да. А тих глядачів, що не виражали восторга, ясно що розпинали. Прямо в трусиках. Прямо на табло стадіону... Це треба читати. Це треба пам'ятати.

Зате ні недоуменія, ні возмущенія жителів Черновцов не викликали міліціанти, що гамселили людей після того, як офіційна влада віддала наказ перервати фестиваль. І таке було. Але то вже було махання кулаками опісля бою фактично. А практично влада, можна сказати, фестиваль проморгла. Не була готова до такого... Розгубилась. І націоналістическіє песенкі пішли в люди.

ХТО ПОСТАВ ІЗ «РУТИ»

Канешно, найпопсовішим чуваком того фестивалю, а отже, і найбільшою зіркою став Миколайчук. Босий, лисий, із легенькими прикольними піснями. Ще вчора ти на піанінко в садочку лабаєш діткам «На танцюючих утят», а після фестивалю збираєш стадіони. Хто ще з попси стартанув із того фестивалю. Спеціально не лізу в нет. Намагаюся з пам'яті. Не. НЕ осилив. Пам'ятаю якийсь чи то скандал, чи то непорозуміння з Іриною Білик, яка була учасницею і навіть виступила. Але якось так виступила, що самоусунулась із фестивалю, що не завадило їй стати суперстар, а дирекції «Червоної рути» регулярно впахати її прізвище до списків тих, кого відкрив фестиваль. Що в принципі у випадку з Білик не є правдою. А хто ще? Треба підглядати. Ага. Глянув перелік переможців. Таки не знаю практично нікого з попиконавців. Пробачте, попсовики.

Певно, відразу й у бардів треба просити пробачення. Їхні імена мені теж нічого не говорили, НЕ

Терор проти року. Чернівецька міліція не відрізнялася від решти радянської, тож прагнула протидіяти «ідеологічним диверсіям»

цікавий мені був пласт тієї творчості. Хоча саме поміж співців засвітилися такі метри укрсучмузики, як Тарас Чубай, Марія Бурмака.

Зі співців був і офіційний переможець фестивалю. Володар Гран-прі. Василь Жданкін. (Прізвище підглянув у Вікіпедії). Я й на володаря Гран-прі увагу не звернув би, якби не стаття про теперішнє життя людини, яка вперше за фіру років наслідилася публічно заспівати «Ще не вмерла України». Останніми роками дядько вдарився в московське православ'є. Називає росіянців братами. Виступає за паребрікам... Життя—дивна штука. Та й кобза з ним.

Справжніми переможцями першої «Рути» стали рокери. От хто став першими зірками! Героями. «Брати Гадюкіни». Їх поставило на перше місце. «Сестричка Віка». Логічно згадати про неї опісля «Гадюкіних», бо вона практично співала їхні пісні. Хоча й посіла перше місце, а «Гади»—друге. «Кому Вниз». «Гадюкіних» вишхав трохи вперед перед цими готичними дядьками виключно через їхній вплив на поп-культуру Неньки. А от справжній український рок—це «Кому Вниз». Понесло в пафос старого прихильника Середи енд компанії. Але коли вперше почув «Суботів», то як обухом по голові. Ну й ВВ. Закручував їхні пісні ще на бобіннику до дірок на півці.

Уже в нинішньому столітті відкрив для себе ще одного учасника—переможця «Рути-89»—косівських «Гуцулів». Ну просто мегахороші дядьки. Але якось того часу, попри диплом фестивалю, у мас-медійний простір вони не потрапили. А от дуже-дуже шкода.

Можна ще зо дві сторінки описувати музикантів і сам фестиваль. Гадаю, краще то все просто побачити на власні очі. YouTube дає змогу це зробити (**див. QR-код**). Вже звиняйте за якість, монтаж, так тоді знімали. Але атмосфера, хіти, наші зірки, деякі з яких уже не з нами... Це заворожує. Я ті півтори години проторчав перед монітором, як зомбі. Чого й вам бажаю. ■

Прибулець

Вікторія Малишева

Перший російський військовий, якого я побачила, був майже точною копією президента своєї держави. Невисокий, з типовою зовнішністю, усміхнений, але абсолютно холодний до всього, що не стосувалося безпосередньо його. Зовнішність прекрасно підійшла б для розвідника: типовий чоловік між 30 та 40 роками, швидше худорлявий, без виразних ознак ані в рисах обличчя, ані в мові.

Він сидів чомусь на ліжку, спираючись на стіну ще недавно муніципального об'єкта міського значення, а нині типового «військового» закладу, і розглядав дівчат, які прийшли шукати роботу. У мене доволі тривалий час зберігалася відчуття нереальності всього. Офіційно його не було з нами, а насправді він керував нашим «дівочим» відділом. Офіційно його якось звали, але всі документи та особисті речі він залишив у військовій частині Ростова, щоб потрапити до Луганська «нульовим» — як прибулець з іншого виміру, про якого не повинно залишитися жодної згадки й доказу. Він не приховував, що вигадав усе: прізвище, ім'я, по батькові, біографію...

А ми мали вдавати, що віримо і, як риба, їмо цю наживку не роздвигляючись. Із того, що він за півроку розповів нам про себе (а ми охоче слухали, бо від його настрою залежало, яку роботу нам виконувати і скільки), виходило, що він обрав армію аби не жити вдома й хоч трохи видертися з родинної бідності. Перший і не любий батькам син. Одружився з жінкою, для якої той шлюб був єдиним виходом: вона виховувала сама малу дитину, не маючи ані освіти, ані змоги забезпечувати себе. Але та карта, яку обрала, виявилася безпрограшною: він робив усе, щоб труднощі й бідність його дитинства залишилися у минулому.

І якщо хтось дозволяв собі пиячити, то він не вчиняв так ніколи. За півроку нашого знайомства мені здавалося, що він не зробив жодної речі, яка не дала б йому користі. Ніби байдужий до всього, спав під час обстрілів, поки ми сиділи в підвалі того самого приміщення. Потім пояснив: «Навчальна тривога», і ми почувалися цілковитими дурепами, що кинули власні речі, незамкнутий кабінет, техніку, папери й бігли щодуху в той підвал, а він не брав слухавки, аби щось нам пояснити...

Його не любив ніхто з оточення.

Він знав усе. Ні, він не був генієм, але був генієм військової служби, який міг би в пустелі чи вічній мерзлоті за півроку налагодити роботу типового підрозділу. Задля цього його й командували сюди, а він не приховував, що, поки він із нами, родині на картку падають його

заробітна плата, надбавки за участь у «бойових», а крім того, пришивдшуються чергові зірки до поки що майорських погонів. А ще ключі до власного житла після майже 20 років по гуртожитках та гарнізонах... Він мріяв про ту квартиру, обирав місто, у якому вона буде, — і то єдині відверті речі, про які він дозволяв собі нам казати.

Ми були тоді вічно голодні. Ні в кого з нас у рідинах не водилося грошей: усі «проїлися» за літо 2014-го. Він бачив, як ми біжимо до їдальні, тільки-но годинник мав показати 09:00 або 12:00. Бачив, як ми виносили хліб, ховаючи його в долонях, як раділи маслу, яке приберігали для дітей із власного сніданку... Він багато чого сказав би про нас. І я думаю, що наше бажання слухати його, бігти мити його чашку й заварювати йому каву він теж прекрасно розумів: у його компетенції були існування нашого відділу й наш робочий та вільний час.

Ми постійно питали його: «Що далі?». Нам треба було будувати своє життя. Він посміхався і не приховував зневаги до місцевої «влади» та наших страхів. Ні, відверто не казав нічого, бо нічого з того, що буде завтра, його не турбувало, воно його ніяк не стосувалося. Він приїхав до Луганська на півроку у відрядження й витримував би те все за будь-яких умов. Він охоче слухав наші історії і по тому, як нам було важко, бачив кожну з нас наскрізь... Ніби святковий ельф, приносив нам техніку (де і як він її брав?), щоб відділ міг працювати. Так само в нашому кабінеті замість ліжка з'явилися усе необхідне обладнання, меблі, канцелярія. Ніби фокусник, він приносив нам щось украй необхідне, але міг поскаржитися, що все найкраще розтягли вже до нього...

А знаєте, що найдивніше? Дівчата з відділу були до нестями закохані в нього. Постійно при грошах. Обізнаний, спокійний. Головне, як малечі цукерки, він приносив нам шоколад, котрий ми собі не дозволяли. Така собі ввічливість. І вже через кілька тижнів майже всі з відділу зробили б заради нього все... «Може, вам хочеться домашньої їжі? Приходьте до нас по обіді в неділю додому», — казала одна. Інша тягла зранку йому пиріжки й вибачалася, що лише з повидлом... Потім хтось почав підшукувати дешеву квартиру з усіма зручностями поблизу, аби йому було комфортніше, ніж у гуртожитку. І я не здивувалася й, якби невдовзі дехто з нас почав прати йому білизну та ще й вважав це за честь...

Я ще встигла побачити, що після першого відрядження (його, як і його «колег», забрали вночі, щоб відвезти на «нуль») він приїхав у друге — вже на рік. І знав заради чого. А я пішла. Бо за ті півроку так і не зрозуміла, заради чого там варто бути мені. ■

Білі емігранти

Станіслав Васін

Ось уже два з половиною роки триває конфлікт на Донбасі, і весь цей час сотні тисяч людей живуть за межами своєї малої батьківщини, бо були змушені поїхати з Донецька. Про переселенців написано вже багато, але окремий клас цих людей становлять так звані білі емігранти, як їх люди іронічно називають. Це донецька інтелігенція: викладачі, журналісти, письменники, мислителі, які часто сприймають війну з більшою рефлексією, ніж люди робітничих професій.

Незважаючи на розбіжності в поглядах, усі, з ким мені випадало спілкуватися, однотайні щодо двох моментів. Перший: Київ не місто для життя. Другий: у Донецьк їм повернутися вже не судилося. Щодо столиці, то майже всім жити в ній не надто комфортно. І річ тут не в побутових труднощах переселенців: вони є скрізь. І не в ідейному кліматі, оскільки донецька інтелігенція здебільшого висловила проти «ДНР», що, власне, і стало причиною переїзду. Йдеться про вибір між об'єктивно великими можливостями для нового життя і пафосом та переповненістю міста, яких не відчувалося навіть у довоєнному Донецьку. В останньому завжди був прошарок донецьких, які тримали весь регіон, а в решті місто було досить тихим і скромним із переважанням робочого класу. У Києві багато колишніх донецьких не справляється зі столичним темпом, але й не наважується ще раз ризикнути й переїхати в інший регіон. Причини називають різні. Один мій знайомий професор із донецького вишу сказав, що коли й вибирати, то хотів би жити в Харкові, куди є і фінансова можливість переїхати. «Але ж що як у Харкові завтра буде якась «ХНР»? Мені знову доведеться бігти на захід? Знову все міняти й починати з нуля? А «ХНР» не така вже й неможлива».

Інший мій хороший знайомий-журналіст ще під час нашої останньої зустрічі в Донецьку, куди він приїхав на кілька днів, сказав, що переїжджати треба не до Києва й навіть не в Західну Україну, а якнайдалі від Росії, бажано до США, Канади, у найгіршому разі до Європи. Чому? Все просто. Для тих, хто покинув Донецьк, очевидна одна річ: неможливого в цьому світі мало. Якщо позбавлені досвіду війни українці здебільшого думають: нереально, щоб із Києвом чи навіть Правобережною Україною сталося те саме, що й із Донбасом, то донецькі знають: так само неможливим видавалося й те, що їхнім проросійським, складним, навіть почасті відверто чужим усьому українському містом їздитимуть танки. Незважаючи на все перераховане, це було неможливо. Просто не вкладалося в голову навіть найбільш переконаних

прихильників «руських ідей»: як може бути тут війна? Тут, де працюють кафе, ресторани, де близько мільйона людей, двогодинні пробки в годину пік, новий аеропорт і вокзал, стадіон, хокейний клуб, нові бруківка та бордюри з граніту? І тепер усього цього немає. Утім, бруківка лишилася. Але замість автомобільних пробок під вечір тепер ними гуляє листва.

Щодо Донецька, то тут оптимізму ще в рази менше. Ті, хто поїхав із міста, розуміють, наскільки безпідставна та цілодобова ейфорія, яка розганяється українськими ЗМІ, ніби ми ось-ось повернемо собі місто, а в лавах бойовиків паніка й вони покидають Донбас. Що цікаво, про незадоволення «ополчення» пишуть чи не від початку 2015 року: «70 осіб втекло в Росію», «20 осіб здалося СБУ»... І ось уже на порозі 2017-й, а ми все там само.

Заради справедливості зазначу, що всередині «ДНР» справді є постійний відсоток незадоволених у лавах збройних структур: хтось зрозумів, що припустився помилки, комусь набридло охороняти джипи й чийсь будинки, а когось банально б'ють і позбавляють зарплати, як це часто буває в сумнозвісному «Сомалі». Але в загальній масі ці люди не відіграють жодної ролі. Натомість сюди постійно заходить нова техніка, поповнюються склади БК, пальним, виділяються нові приміщення для новоприбулих російських підрозділів. Про це відомо невеликому колу людей, але все ж таки відомо. Не завжди навіть донеччани помічають рух усередині «ДНР». Але ті сили, ті ресурси, які РФ уже вклала в Донбас, свідчать лише про одне: сам конфлікт на довгі роки. А його мирне вирішення навряд чи допустить сюди український прапор, не кажучи вже про те, щоб посадити всіх цих польових командирів.

Але річ навіть не в тому. Розуміючи всі ці моменти й тверезо оцінюючи ситуацію, донецька інтелігенція майже в один голос каже, що Донецька для них більше немає. Навіть коли уявити, що адміністративно місто повернеться в 2013 рік, ментально тут відбулися докорінні зміни й жити поруч із тими, хто ще вчора кликав Росію і працював на «ДНР», для них уже навряд чи можливо. Вакуум в інформаційному просторі, мовлення тільки російських телеканалів, обмеження з перспективою цілковитого витіснення української мови з освіти призведуть до того, що через 10 років тут виросте нове покоління, абсолютно незнайоме з українською мовою та культурою, яке не зможе прочитати навіть вивіску українською. І чи буде це Україною, навіть якщо до 2026-го нам пощастить і ми піднінемо український прапор над будівлею Донецької ОДА? ❏

Відлік часу

Едвард Лукас

Після безпекової конференції в місті Бела, що на півдні Словаччини, торік я написав песимістичні роздуми під назвою «Три страхи Європи» про цю камерну подію. Цього року настрої ще гірші.

Деякі речі не змінилися. На відміну від інших конференцій у готелі Château Béla збирається кількадесят учасників, багато з яких знайомі між собою впродовж років, ба навіть десятиліть. Зустріч відбувається в закритому форматі: дискутують у неформальній обстановці біля каміна. І щороку настрої на цьому заході стає похмурішим. Ми досі не можемо впоратися з неперетравленою втомою. Війна в Іраку завдала величезного удару по впевненості в собі Заходу як компетентної геополітичної потуги, що обстоює праве діло. Фінансова криза зробила те саме з нашою довірою до людей, які приймають рішення в економіці. Нове порівняно з минулим роком — це стрімкий злет антисистемних настроїв: Vrexit, землетрус Трампа, підйом Австрійської партії свободи, «Альтернативи для Німеччини», «Шведських демократів» та французького «Національного фронту». І ще ми спостерігали зухвале й успішне втручання Росії в американську політичну систему. Упевненість у демократії повсюди стрімко летить донизу, особливо серед молоді.

Якщо раніше наші дискусії зосереджувалися на тому, як зміцнити прифронтові держави: країни Балтії, Центральної Європи, Україну, Грузію, то тепер вони повернули до екзистенційних питань. Чи переживе НАТО Адміністрацію Трампа? Чи можна врятувати Європейський Союз? Питання, що колись видавалися примарними, нині вкрай актуальні на нашому порядку денному.

НАТО у величезній небезпеці. Як зазначив один з учасників, Дональд Трамп може покласти край Альянсу одним-єдиним зневажливим бездумним твітом. Американські сили в Європі, як і ядерні гарантії США, не мають сенсу, якщо Росія не віритиме, що американський

президент готовий їх застосувати. Структура НАТО може в такому випадку залишитись, але буде вже пустою оболонкою — як приміщення й духовенство церков, чії лідери відкрито топчуть їхні найсвятіші приписи.

Пріоритетом наступних місяців має бути заповнення «Великої угоди» з Росією. Зараз ми, як сказав один із учасників конференції, спостерігаємо за «відліком часу до Ялти». Потенційні складові такої угоди можна передбачити: співпраця в боротьбі з тероризмом, теплі декларації про дружбу, припинення санкцій, відсутність перспективи розширення НАТО (сорі, Фінляндіє, Грузіє, Швеціє та Україно) і демілітаризація по лнії фронту. Росія у відповідь мала б, наприклад, вивести комплекси «Искандер» із Калінінграда, а НАТО — згорнути плани зміцнення обороноздатності Польщі та країн Балтії.

Такий результат був би катастрофою. Прифронтові країни почулися б покинутими й деморалізованими. Вплив Кремля посилювався б у разі. На випадок конфлікту (імовірність якого зростає) Росія швидко відновила б власні спроможності, а НАТО — ні.

ПРО ВСЯК ВИПАДОК ЄВРОПЕЙЦІ ТЕРМІНОВО МУСЯТЬ ПРИГОТУВАТИСЯ ДО НАЙІМОВІРНИШОГО МАЙБУТЬОГО — БЕЗПЕКОВОГО ПОРЯДКУ БЕЗ НАТО, ДЕ США В НАЙЛІПШОМУ РАЗІ ПРИСУТНІ ПОДЕКОЛИ

Я сказав, що ми маємо боротися за найкращий сценарій, але готуватися до найгіршого. НАТО поки що не приречене. У Трамповій Адміністрації багато прихильників Північноатлантичного Альянсу, зокрема потенційний міністр оборони, а ще багато членів Конгресу. Ізоляціонізм, який ґрунтується на твердженні «нічого не хочу знати», може добре звучати під час кампанії, але це не спосіб керувати країною. НАТО ще може адаптуватися до повного арсеналу кремлівських тактик: пропаганди, кібератак, брудних грошей, викручування рук в економіці.

Але дискусії ці відбуваються надто вже розслаблено. Про всяк випадок європейці терміново мусять приготуватися до найімовірнішого майбутнього — безпекового порядку без НАТО, де США в найліпшому разі присутні подеколи. Особливо балтійським і скандинавським країнам, а також Польщі, треба співпрацювати активніше, ніж будь-коли раніше. У тогорічному звіті «Шторм наближається» для аналітичного центру СЕРА я написав, що сукупний ВВП країн ЄС перевищує російський. І вони в небезпеці не тому, що не мають засобів для протистояння, а тому, що їм бракує сили волі та координації. І це в принципі можна виправити.

Я вже чекаю на зустріч у Château Béla 2017-го. Але мені лячно думати, що буде на порядку денному конференції тоді. ■

На посаду міністра оборони за президентства Дональда Трампа, найімовірніше, буде призначено Джеймса Меттіса — 66-річного відставного генерала, який заробив чималий авторитет серед американців насамперед на полях бою, зокрема під час воєн у Перській затоці, Афганістані, Іраку. Американський журналіст Стів Колл у 2011 році провів понад тиждень із Меттісом у поїздах до країн Близького Сходу та Естонії (останній входив тоді в дорадчу команду Барака Обами з питань нацбезпеки). У статті для The New Yorker Колл пише, що Меттіс міг жартувати в душі «деяких людей прикольно вбивати» (ішлося про ворожих повстанців), але від нього ніколи не можна було почути, наприклад, що треба знову йти війною на Близький Схід чи завдавати превентивних ударів по Ірану. «Меттіс особливо зосереджувався на стабільності, здавався втомленим від воєн задля просування демократії чи ідеалістичних міркувань, але водночас і сентиментальним, коли йшлося про незалежність країн Балтії, непохитно відданим НАТО й несентиментальним стосовно Росії», — пригадує у статті Колл.

5

представляє

13:10
щосуботи

Кіно
з Яніною Соколоватою

bukovel
ЦЕНТР ЗИМОВИХ РОЗВАГ

СЕЗОН ВІДКРИТО!

БРОНЮЙ ON-LINE

ОТРИМУЙ ДО 25% ЗНИЖКИ

+38 0342 595 546

* ДЕТАЛІ НА САЙТІ WWW.BUKOVEL.COM